

# AMFETAMIN I HVERDAGEN

*Veier inn og veier ut: erfaringer om identitet,  
avvik og normalitet, likt og forskjellig*



Heidi Bekkedal

Masteravhandling i kriminologi

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Det Juridiske Fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2011



# SAMMENDRAG

---

Tittel: AMFETAMIN I HVERDAGEN. Veier inn og veier ut: erfaringer om identitet, avvik og normalitet, likt og forskjellig

Forfatter: Heidi Bekkedal

Veileder: Hedda Giertsen

Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Det Juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Vår 2011

---

Avhandlingen handler om amfetamin og amfetaminbruk og tar for seg ulike sider ved veien inn og ut, samt hverdagen og livet som amfetaminbruker. Fokuset er rettet mot personer som bruker amfetamin daglig og ikke kun som et partydop. Slik jeg ser det er dette en brukergruppe som ikke har vært gjenstand for like mye forskning som andre brukergrupper. Samtidig opplyser Helsedirektoratet at amfetamin er det mest brukte rusmidlet etter cannabis, og at amfetaminbruk blant eldre ungdom og voksne er et forhold som ikke er godt nok kartlagt. Ønske er derfor at denne studien kan være et bidrag til å gi økt kjennskap til noen sider ved amfetaminbrukere som en brukergruppe.

Datamaterialet er samlet inn gjennom kvalitative intervjuer med fem personer som har brukt og bruker amfetamin daglig, og i lys av deres erfaringer, meninger, tanker og livshistorier vil følgende temaer bli diskutert:

For det første blir amfetaminbrukernes beskrivelser om deres vei inn i amfetaminbruket presentert. De ulike aspektene fra debuten med rusmidler og frem til amfetaminet ble en del av deres hverdag, vil her bli beskrevet. Her ser jeg på forhold som den fysiske opplevelsen, hvilke stoffer de debuterte med og hvilke sosiale sammenhenger bruken var knyttet opp til. I lys av dette stilles spørsmålet: Hvilke endringer og overganger kan sies å skje i deres identitet og sosiale liv, i sammenheng med de prosessene som skjer fra deres debut med rusmidler og frem til de blir faste brukere av amfetamin? På dette området skjer det flere endringer og overganger som blant annet det synet de har på seg selv, vennene de omgås, at bruken går inn i nye sosiale kontekster, samt utforskning og grenseflytting.

For det andre tar avhandlingen for seg noen ulike sider ved brukernes beskrivelser av livet og hverdagen som amfetaminbrukere. Her vil forhold som identitet, kontroll og rusens betydning stå sentralt. Følgende spørsmål vil belyses: Hvordan fremtrer og forstår de sin identitet? Hvilken betydning har rusen og er kontroll viktig i deres hverdag? Hvordan kan dette forstås i lys av den sosiale konteksten dette inngår i? Når det kommer til identitet og hvordan de fremtrer vil avhandlingen se på forhold som utseende og fremtreden. I tillegg vil den si noe om hvordan amfetaminbrukerne opplever sin identitet. Her fant jeg at de blant annet ikke så på seg selv som misbrukere eller narkomane, men brukere, samt at flere tilpasset seg de sosiale sammenhengene de deltok i. Samtidig trekker jeg frem noen ulike sider ved kontroll, ulike måter å ha kontroll på og hvordan dette med kontroll kan forstås. Hvilken betydning rusen har for amfetaminbrukerne står også som et sentralt forhold. På dette området viste det seg at rusen hadde en viktig betydning, i lys av identitet og den sosiale konteksten den gikk inn i.

Til slutt i avhandlingen vil jeg se på hva det var ved deres identitet og det sosiale livet rundt bruken som endret seg og som gjorde at enkelte forlot amfetaminbrukerlivet. På dette området viste seg at de var i nokså vanskelige livssituasjoner når de bestemte seg for å komme seg ut av rusbruket.

På tvers av dette vil det være et tema som vil være gjennomgående, og det er på hvilke måter amfetaminbrukere tenker og lever, i lys av sider ved deres identitet og den sosiale konteksten som rusmidlene går inn i. På hvilke måter lever de forskjellig fra, og på samme måte som, mange i det etablerte samfunnet? Dette temaet dreier seg mye om forholdet rundt avvik og normalitet, og her fant jeg at det både var likheter og forskjeller.

Temaene belyses med en tilnærming i sentrale kriminologiske/sosiologiske teorier og annen relevant forskningslitteratur på området.

# FORORD

---

Å være ferdig med masteravhandlingen er en ubeskrivelig følelse. Prosessen har vært preget av både oppturer og nedturer. Men, det viktigste av alt, er at det har vært en svært interessant og lærerik prosess. Nå som avhandlingen er ved sin ende, er det mange som fortjener en takk.

Først og fremst, takk til Arne, Bård, Cato, Dorthe og Evy, for at dere lot meg få ta del i deres historier. Uten dere hadde ikke denne avhandlingen vært til.

Takk til min veileder Hedda Giertsen, for lærerike og faglige innspill og diskusjoner, gode råd og tilbakemeldinger.

Takk til uteseksjonen i Oslo for hjelp med å komme i kontakt med informanter. Takk også til rusmiddelstaten i Oslo, som har latt meg få lov til å henge opp plakater på mange av deres hospitser og hybelhus.

En takk rettes også til en spesiell person, som har hjulpet meg å komme i kontakt med to av informantene.

Dina, Hanne og Berit, - takk for at dere tok dere tid til å korrekturlese avhandlingen.

Takk også til mine venner på kriminologi. Dere har vært med på å gjøre masterstudiet til en flott studietid.

Til mamma og pappa, familie og nære venner, - takk for at dere alltid har trodd på meg og vært der for meg.

En spesiell takk rettes også til deg Henning, - du er enestående!

Heidi Bekkedal

Mai 2011



# INNHOLDSFORTEGNELSE

---

SAMMENDRAG.....	III
FORORD.....	V
INNHOLDSFORTEGNELSE .....	VII
KAPITTEL 1. INNLEDNING .....	1
1.1 Tema og forskningsspørsmål .....	1
1.2 Egen empiri, teori og annen litteratur.....	3
1.3 Avhandlingens oppbygning.....	4
KAPITTEL 2. GJENNOMFØRINGEN .....	5
2.1 Første fase: tiden før intervjuene.....	5
2.1.1 Valg av fremgangsmåte.....	5
2.1.2 Hvem skulle være med? .....	5
2.1.3 Hvordan vi fant hverandre.....	7
2.1.4 De fem informantene.....	9
2.1.5 Ethiske sider .....	10
2.2 Andre fase: Intervjuene .....	11
2.2.1 Forarbeidet til intervjuene .....	11
2.2.2 Lydopptakeren.....	12
2.2.3 Forholdet mellom intervjuer og informant.....	12
2.2.4 Steder vi møttes.....	14
2.2.5 Ethiske sider ved intervjusituasjonen.....	15
2.3 Tredje fase: Arbeidet etter intervjuene .....	16
2.3.1 Analyseprosessen .....	16
2.3.2 Ethiske sider ved tolkning av data.....	17
2.3.3 Anonymisering .....	17
2.4 Perspektivet som benyttes .....	18
2.5 Avhandlingens kvalitet.....	19
KAPITTEL 3. DET DAGLIGDAGSE .....	21
3.1 En vanlig dag.....	21
3.2 Fremtreden .....	25

3.2.1 Utseende .....	25
3.2.2 Opptreden og språk .....	26
3.3 Viktig å vektlegge .....	29
<b>KAPITTEL 4. Å BLI EN AMFETAMINBRUKER.....</b>	<b>31</b>
4.1 Debuter med rusmidler.....	31
4.1.1 Den fysiske opplevelsen.....	35
4.2 Den sosiale rammen og de positive sidene.....	37
4.2.1 Utforskning, nysgjerrighet og spenning .....	37
4.2.2 Å lære seg å bruke rusmidler.....	40
4.2.3 Effekter av rusen .....	43
4.2.4 Fellesskapet .....	44
4.2.5 Tiltrekking mot en bestemt livsstil.....	46
4.2.6 Tiltrekkingen til miljøet .....	48
4.2.7 Tiltrekkende identitet .....	50
4.3 Amfetaminet - nok en debut.....	53
4.3.1 Fest og helg .....	58
4.4 Overganger .....	59
4.4.1 Rusmessig utvikling .....	59
4.4.2 Endring i vennekrets.....	63
4.4.3 Utforskning og grenseflytting .....	64
4.4.4 Bruken går inn i nye sosiale kontekster .....	66
4.4.5 Amfetamin i en ytterligere endret sosial kontekst.....	69
4.4.6 En endret identitet .....	72
4.5 Oppsummerende betraktninger .....	74
<b>KAPITTEL 5. RUSMIDLENES BETYDNING .....</b>	<b>77</b>
5.1 Selvmedisinering.....	77
5.1.1 Vonde erfaringer .....	77
5.1.2 “Å finne en annen virkelighet som funket bedre” .....	79
5.1.3 ADHD og amfetamin .....	81
5.2 ”Det er så deilig å være i sin egen verden” .....	82
5.3 ”Jeg kan ikke være uten dem” .....	84
5.3.1 Da mister jeg min identitet .....	86
5.4 ”Ha det ålreit med seg selv” .....	89



5.5 En viktig betydning .....	90
<b>KAPITTEL 6. AMFETAMINBRUK OG KONTROLL .....</b>	<b>91</b>
6.1 Å ha kontroll.....	91
6.1.1 Ulike måter å ha kontroll på.....	91
6.1.2 Eget valg.....	95
6.1.3 “Jeg har mista kontrollen før jeg fikk kontrollen” .....	97
6.2 Synet på andre rusbrukere .....	98
6.3 Hvem er jeg? .....	101
6.3.1 Synet på seg selv .....	101
6.3.2 Flere identiteter i ulike sosiale sammenhenger? .....	104
6.3.3 Metoder og positive sider ved å hemmeligholde .....	110
6.3.4 Pliktig til å si ifra? .....	112
6.4 Amfetamin sett opp mot andre rusmidler.....	113
6.4.1 Forsvare og ha kontroll .....	118
6.4.2 Paralleller til alkohol .....	119
<b>KAPITTEL 7. VEIEN UT .....</b>	<b>121</b>
7.1 Grunner for å slutte .....	121
7.1.1 “Det gikk alt for langt” .....	121
7.1.2 “Det overtok” .....	123
7.1.3 Et vendepunkt.....	124
7.2 Med og uten hjelp.....	125
7.2.1 Det var bare å kutte ut .....	125
7.2.2 AA og NA .....	126
7.2.3 LAR .....	126
7.2.4 Langtidsbehandling .....	127
7.3 Livet i dag.....	129
7.3.1 Erfaringene .....	129
7.3.2 Ikke tilfreds .....	131
7.3.3 Tilfreds .....	132
<b>KAPITTEL 8. AVSLUTTENDE ORD .....</b>	<b>135</b>
<b>LITTERATURLISTE .....</b>	<b>139</b>

VEDLEGG .....	145
Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	145
Vedlegg 2. Intervjuguide.....	148
Vedlegg 3. Plakat .....	154





# KAPITTEL 1. INNLEDNING

---

## 1.1 Tema og forskningsspørsmål

Avhandlingens tema er rettet mot rus og rusbruk, med fokus på amfetamin og amfetaminbruk. Studien baserer seg på kvalitative intervjuer med fem personer som har brukt og bruker amfetamin daglig. Kort fortalt er målet å vise, med bakgrunn i informantenes historier om veien inn og ut, samt hverdagen og livet som amfetaminbruker, ulike forhold knyttet til identitet og den sosiale konteksten bruken går inn i. I lys av dette vil jeg forsøke å vise på hvilke måter brukere av amfetamin lever og tenker likt, og forskjellig fra personer i det etablerte samfunnet.

Når det gjelder veien inn, vil det gis en beskrivelse av ulike sider fra debuten med rusmidler, og frem til amfetaminet ble en del av informantenes hverdag. Her vil hovedsakelig den kulturelle og sosiale konteksten som dette kan forstås i lys av, samt overgangene som skjer i denne perioden vektlegges. Videre vil avhandlingen ta for seg hvilken betydning rusen, eller amfetaminet, kan sies å ha for personene som ruser seg på det. Sentralt her er spørsmålet om hvordan rusens betydning kan forstås i lys av identitet og den sosiale rammen bruken inngår i.

Avhandlingen tar også for seg hvordan informantene fremtrer og forstår sin identitet i lys av at de bruker amfetamin. Preger det at de bruker amfetamin det synet de har på seg selv, og opptrer de på bestemte måter i ulike sosiale sammenhenger av den grunn? Forholdet mellom amfetaminbruk og kontroll vil også her være sentralt. På grunn av at avhandlingen baserer seg på et utvalg hvor tre av informantene har brukt amfetamin, mens to av informantene er brukere i dag, vil det også bli sett på noen sider ved deres vei ut av amfetaminbruket.

Temaene leder derfor til følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan beskriver informantene sin vei inn i amfetaminbruket? Hvilke endringer og overganger kan sies å skje i deres identitet og sosiale liv, i sammenheng med de prosessene som skjer fra deres debut med rusmidler og frem til de blir faste brukere av amfetamin?

- Hvordan beskriver informantene hverdagen og livet som amfetaminbruker? Hvordan fremtrer og forstår de sin identitet? Hvilken betydning har rusen og er kontroll viktig i deres hverdag? Hvordan kan dette forstås i lys av den sosiale konteksten dette inngår i?
- Hvordan beskriver informantene deres vei ut av amfetaminbruket? Hva er det ved deres identitet og det sosiale livet rundt amfetaminbruken som endrer seg, og gjør at enkelte forlater livet som amfetaminbruker?

I tillegg til disse forskningsspørsmålene som hovedsakelig vil bli besvart ut ifra enkeltkapitler, vil det være et felles forskningsspørsmål som vil bli gjennomgående for hele avhandlingen:

- På hvilke måter tenker og lever amfetaminbrukere, i lys av sider ved deres identitet og den sosiale konteksten som rusmidlene går inn i. På hvilke måter lever de forskjellig fra og på samme måte som mange i det etablerte samfunnet?

I avhandlingen vil jeg enkelte steder tematisere rundt noen sider ved informantenes livssituasjoner, med tanke på stoffbruk, og hvordan dette kan tenkes å forstås i lys av deres sosiale bakgrunn. Å se på sammenhenger mellom klasse og stoffbruk, er derimot en side jeg ikke har valgt å ha hovedfokuset rettet mot i denne avhandlingen.

Fokuset er som sagt rettet mot personer som bruker eller har brukt amfetamin daglig, og ikke kun som et partydop. Jeg fattet interesse for akkurat denne brukergruppen, etter å ha lest en del litteratur om personer som brukte amfetamin som et partydop. Jeg fant dermed ut at jeg ville undersøke nærmere den brukergruppen som ruset seg på amfetamin daglig.

I følge Helsedirektoratet er amfetamin det mest brukte illegale rusmidlet etter cannabis. Helsedirektoratet skriver (Amfetamin og andre sentralstimulerende stoffer 2011):

*“Amfetaminbruk blant eldre ungdom og voksne er en gruppe som ikke er godt nok kartlagt. Det må antas at det finnes betydelige mørketall, noe som bekreftes blant annet av blodprøver på sjåførere som er mistenkt for påvirkning, der amfetamin blir funnet i stadig flere prøver.”*

I tillegg har ikke denne brukergruppen, slik jeg ser det, vært gjenstand for like mye forskning som andre brukergrupper. Ønske er derfor at avhandlingen vil kunne bidra til økt kunnskap og innsikt, knyttet opp til ulike sider ved daglig bruk av amfetamin.

Temaet vil bli belyst ut fra et kriminologisk perspektiv, og i følge Kjersti Ericsson er et av hovedtrekkene ved norsk kriminologi følgende (Ericsson 2007:73):

*”interessen for å se marginaliserte grupper og de relasjonene de inngår i fra det vi ofte kaller et ”nedenfraperspektiv”. Delvis er det snakk om å ”gi stemme” til grupper som anses for å utgjøre et sosialt problem, men som sjelden kommer til orde i diskusjonen om seg sjøl. [...] Videre handler det om å formidle hvilken mening handlingene deres, også slike handlinger som innebærer lovbrudd, har for dem som begår det, og den konteksten de forstår handlingene sine innenfor”*

I lys av dette, plasserer avhandlingens tema seg inn i rekken av en lang forskningstradisjon innenfor kriminologien. Dette da avhandlingen tar for seg erfaringer, meninger, tanker og livshistorier til personer som kan sies å leve på kanten av det etablerte samfunnet, fordi de ruser seg på amfetamin.

## **1.2 Egen empiri, teori og annen litteratur**

Avhandlingen vil basere seg på empiri hentet inn gjennom kvalitative intervjuer med informantene. Dette vil være avhandlingens hovedvekt. I tillegg vil jeg benytte sentrale kriminologiske/sosiologiske teorier og annen relevant forskningslitteratur på fagområdet og temaet. De teoriene som benyttes tas i bruk da de kan være fruktbare for å forstå ulike sider ved temaene identitet og sosial kontekst. Det gjennomgående teoretiske perspektivet vil være hentet fra Pierre Bourdieu, med fokus på teoriene habitus, kapital og felt. Videre vil Howard Beckers teorier om avvik og hvordan man blir en marihuanabruker benyttes. I tillegg vil noen teorier hentet fra perspektiver som roller og strategi, samt noen perspektiver med utgangspunkt i moderniteten og selvet bli brukt der hvor det er hensiktsmessig.

I tillegg vil annen relevant forskningslitteratur som blant annet tar for seg rus, rusbruk, fortellinger om rusbrukere sin livssituasjon, erfaringer og opplevelser, både fra norsk og nordisk kriminologi/sosiologi bli benyttet. Her vil relevante forhold hentet fra Philip Lalander (2003), Sveinung Sandberg og Willy Pedersen (2010), Margaretha Järvinen (1998),

Ingrid Lander (2003), Bengt Svensson (1996), Eirik Hammersvik (2009), Hans Olav Fekjær (2009) og Marie Smith-Solbakken og Else M. Tunngland (1997), være gjennomgående i studien.

Målet er å bruke annen teori og litteratur som et ledd i å forstå mine empiriske funn. Min empiri skal ikke bekrefte teorien, men teorien skal brukes som et redskap for å kunne belyse interessante funn i empirien.

### **1.3 Avhandlingens oppbygning**

Avhandlingen tar form som følger: i kapittel 2 blir det gitt en beskrivelse av sentrale metodiske sider ved gjennomføringen av denne studien. I Kapittel 3, vil hvordan informantene opptrer og fremtrer i lys av dagligdagse sider i hverdagen beskrives. Kapittel 4 vil handle om veien inn i rusbruket og hvordan informantene ble faste amfetaminbrukere. I kapittel 5, vil hvilken betydning rusen har for informantene beskrives og diskuteres, før vi går over til kapittel 6, og ser på forholdet mellom amfetaminbruk, identitet og kontroll. Kapittel 7, tar for seg veien ut av amfetaminbruket, mens i kapittel 8 vil det gis en oppsummering av de sentrale forholdene som har kommet til uttrykk gjennom avhandlingen.



# KAPITTEL 2. GJENNOMFØRINGEN

---

Dette kapittelet har som mål å vise hvordan denne avhandlingen har blitt til. Jeg har valgt å dele opp kapittelet i tre faser, som gjenspeiler de ulike trinnene i denne prosessen. Første fase handler om tiden før gjennomføringen av intervjuene. Her vil jeg kort fortelle om valg av fremgangsmåte for innsamling av data. Samtidig vil temaer som utvalg og rekruttering av informanter beskrives og diskuteres. Andre fase vil ta for seg selve gjennomføringen av intervjuene og bestemte forhold knyttet til dette. Mens tredje fase vil handle om tiden etter at intervjuene var gjennomført. Mine erfaringer og opplevelser fra gjennomføringens start til slutt vil stå sentralt gjennom hele dette kapittelet. Samtidig vil jeg nevne sentrale etiske sider som faller inn under hver av de tre fasene.

## 2.1 Første fase: tiden før intervjuene

### 2.1.1 Valg av fremgangsmåte

Denne studien har som formål å få en forståelse av ulike sider ved veien inn og ut, samt livet som amfetaminbruker, sett fra utøvernes side. Det var derfor naturlig å benytte kvalitativt forskningsintervju for å innhente informasjon på dette området. Dette da kvalitative studier fremfor kvantitative, tar sikte på å gå i dybden og vektlegge betydninger, kontra kvantitative som sikter på utbredelse og antall. Kvalitativ forskning gir mulighet til å forsøke å forstå virkeligheten, sett fra informantens oppfatning av sin livssituasjon. Videre gir den anledning til å forstå sosiale fenomener og hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer rundt sin situasjon. Den er derfor hensiktsmessig for å studere personlige og sensitive temaer, slik min avhandling på enkelte områder er (Thagaard 2002:11-12 og 16).

### 2.1.2 Hvem skulle være med?

Valg av informanter er viktig i all forskning, da det er en prosess som har stor innflytelse på analysen av dataene. Utvalget preger også hvilke konklusjoner som kan trekkes, og hvilken tillit som kan tillegges disse konklusjonene (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009:106).

Før jeg begynte å rekruttere informanter, satte jeg opp noen kriterier for hvilke egenskaper det var ønskelig at informantene skulle inneha. På bakgrunn av avhandlingens tema, var et nødvendig krav at personene måtte være daglige brukere av amfetamin, og at dette var "hovedrusmidlet".

I utgangspunktet ønsket jeg å snakke med personer som var brukere i dag, men jeg forsto tidlig at det var ingenting i veien for at jeg også kunne snakke med personer som var tidligere amfetaminbrukere. Et annet kriterium var at personene skulle være over 18 år. I tillegg satte jeg ingen øvre aldersgrense for å kunne delta, og det var ønskelig å intervjuer både menn og kvinner.

Når det kom til forhold som sosial bakgrunn, bosted eller livssituasjon, var ikke dette noe jeg ønsket å gjøre noen avgrensning ved, men syntes det derimot ville vært spennende dersom jeg kom i kontakt med personer som skilte seg fra hverandre på disse områdene. Utvalget mitt ble derfor nokså åpent, og en beskrivelse av personene jeg kom i kontakt med, kan leses i avsnitt 2.1.4.

Når det kom til antall informanter, valgte jeg å begrense meg til seks personer, hvor jeg endte opp med fem informanter. I følge Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen er dette et nokså "vanlig" antall i studentprosjekter (2009:106). Avgjørelsen på hvor mange informanter et prosjekt skal ha, avhenger blant annet av tid og ressurser og det er ikke nødvendigvis slik at desto flere informanter man har, jo bedre er det. I kvalitative studier søker man etter å få mye informasjon fra et begrenset antall personer. Det handler om å gjennomføre nok intervjuer til man føler man ikke lenger får mer ny informasjon. Et "metningspunkt", som Tove Thagaard kaller det (Thagaard 2002:56). Jeg vet ikke om jeg nødvendigvis nådde et metningspunkt, da jeg synes dette er nokså vanskelig å definere. På den ene side opplevde jeg at hver av informantene kom med ny og interessant informasjon på enkelte områder, samtidig som det på andre områder ikke ble tilført så mye nytt. Det positive var at informantene utfylte hverandre godt, i forhold til temaer jeg syntes var viktige. Det var med andre ord en variasjon i utvalget og de var interessante på hver sin måte.

Det er vanskelig å bedømme i forhold til et metningspunkt, men avhandlingen ville trolig ikke fått et helt annet utfall dersom jeg hadde hatt flere informanter å snakke med.

### 2.1.3 Hvordan vi fant hverandre

Informantene kom jeg i kontakt med gjennom tre forskjellige kanaler. To ble rekruttert gjennom en bekjent av meg. Dette foregikk på den måten at min bekjent tok kontakt med informantene, informerte om prosjektet og spurte om de kunne tenke seg å delta. De to tok deretter kontakt med meg via SMS og e-post, hvor de fortalte at de var villige til å stille opp, og vi avtalte tid og sted for intervju deretter.

To av de andre informantene kom jeg i kontakt med via en ansatt i uteseksjonen i Oslo. Den ene personen ble kontaktet direkte av uteseksjonen, hvor den ansatte informerte om prosjektet og spurte om dette var noe informantene kunne tenke seg å delta på. Informanten ønsket å stille opp, og det ble gjort en avtale om at jeg skulle få telefonnummeret og ringe informanten dagen etter. På den måten kunne jeg få informert litt nærmere om studien, samtidig som informanten fikk litt tid på seg til å tenke gjennom sin deltagelse i prosjektet. Det å gi de personene som ble kontaktet via en tredjeperson enten mulighet til å kontakte meg selv, og/eller tid slik at de kunne få tenke over om dette var noe de virkelig ville delta på, var et viktig etisk prinsipp jeg har vært opptatt av å følge. Dette for å ivareta personenes integritet, frihet og medbestemmelse, slik at de ikke skulle føle seg presset til å delta i prosjektet (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009:93).

Den andre informanten kom jeg i kontakt med ved at den ansatte i uteseksjonen kontaktet en kollega, som igjen spurte informanten om dette var noe som var ønskelig å delta på. Avtalen ble at jeg, medarbeideren og informanten skulle treffes litt senere samme dag, hvor jeg kunne informere om studien og avtale eventuelt tid for intervju. Intervjuet ble satt til en uke senere.

Den siste måten jeg kom i kontakt med informantene på, var gjennom oppslag jeg hadde hengt opp ved en rekke hybelhus og hospits, hvor jeg informerte om studiens formål. Her var det fire personer som tok kontakt med meg, men hvor det kun var en jeg fikk gjennomført et intervju med. De resterende møtte enten ikke opp, eller jeg fikk ikke tak i dem i ettertid.

Gjennom disse tre måtene har jeg, med andre ord, lagt opp til en selvrekruttering.

I det følgende vil jeg si noe om hvordan de ulike rekrutteringsmetodene kan ha en påvirkning for materialet.

De to informantene som ble rekruttert gjennom min bekjent, er jeg nok litt heldig som har fått gjennomføre intervjuer med. Jeg fikk nemlig litt inntrykk av at de nok ikke ville stilt opp, hadde det ikke vært for at de hadde et såpass godt forhold til min bekjent. Mest sannsynlig ville disse to aldri rekruttert seg selv gjennom et oppslag og jeg ville heller ikke ha nådd frem til dem gjennom noe offentlig organ, da de ikke har noe tilknytning til noe slikt. På en måte opplever jeg at disse to informantene er med på å styrke bredden i utvalget.

Når det kommer til de to som ble rekruttert gjennom uteseksjonen, kan det her forekomme skjevheter i hvem jeg kom i kontakt med og ikke. Da jeg forklarte den ansatte hvilke type personer jeg ønsket å snakke med, husker jeg hun sa høyt til seg selv: *"XX, kan jeg prøve, hun/han har en historie som er litt annerledes enn mange andre"*. Og i forhold til den andre informanten utalte hun noe sånt som: *"NN, er slik som alltid kommer til avtalt tid og holder avtaler"*.

Gjennom samtaler med min kontaktperson i uteseksjonen fikk jeg inntrykk av at det ofte var et problem at personer som brukte rusmidler hadde vanskeligheter med å holde avtaler. Dette fikk jeg for så vidt erfare selv, gjennom de tre jeg aldri møtte. Det at hun satte meg i kontakt med to personer som hun viste ville møte opp til avtalt tid, kan bety at jeg har snakket med to personer som skiller seg litt ut fra hva som gjengs over er vanlig. Dette er nødvendigvis ikke noe problem eller svakhet. Det viser bare at det er nyanser og forskjeller blant personer som ruser seg og det viktigste er at man er klar over dette forholdet.

Når det kommer til den siste personen som rekrutterte seg selv gjennom et av mine oppslag, er det alltid en viss fare for, som Thagaard skriver, at personer som tar kontakt på en slik måte, er i en livssituasjon som de mestrer såpass godt at han ikke har noe i mot å fortelle sin historie (Thagaard 2002:54). Dette gjelder forøvrig også for de andre overnevnte rekrutteringsmetodene. Spørsmålet er hvilken betydning en slik "skjevhet" kan ha og hvilke informasjon en eventuelt kan gå glipp av. I forhold til denne avhandlingen, var ønsket blant annet å få en forståelse av hvilken livssituasjon personer som bruker eller har brukt amfetamin er i. Derfor er det at man rekrutterer seg selv, egentlig bare interessant i denne sammenheng. Det viser at personer som ruser seg eller har ruset seg på amfetamin, er mennesker som ønsker å fortelle om sin situasjon. På den annen side kan det bety at jeg sannsynligvis ikke har snakket med de personene som er i en vanskeligere livssituasjon.

Derfor er den en viss risiko for at informantene representerer en side ved personer som bruker eller har brukt amfetamin. Samtidig skal det legges til at jeg snakket med tre tidligere brukere, noe som kan ha bidratt til at jeg allikevel har vært i samtaler med personer som var i en problematisk livssituasjon, den tiden de ruset seg på amfetamin.

#### **2.1.4 De fem informantene**

Det var et stort aldersspenn på personene jeg snakket med. Cato var i femtiårene og dermed den eldste blant informantene. Arne var i førtiårsalderen, mens Bård, Evy og Dorthe alle var i midten av tjuårene. Tre av informantene, Arne, Cato og Dorthe var tidligere amfetaminbrukere, mens Bård og Evy er amfetaminbrukere i dag. Cato og Arne forteller å ha ruset seg på amfetamin i over tjue år, hvor Cato også gikk over til heroin og ruset seg på det i mange år. De andre, Bård, Evy og Dorthe har ruset seg på amfetamin i henholdsvis ti, fem og fire år. Ellers oppgir informantene at amfetaminet er og har vært hovedrusmidlet deres.

Det viste seg at informantene kom fra litt forskjellige steder. En forteller å være født og oppvokst i et annet nordisk land, men flyttet til Norge for en del år siden. To av informantene var oppvokst i en storby og bor der fortsatt i dag. En annen var født og oppvokst i Nord-Norge, men flyttet sørover som sekstenåring, og har siden da bodd en rekke steder på Østlandet. En siste oppgir å være født og oppvokst på et lite tettsted på Østlandet, men flyttet til en storby for noen år siden.

Når det kom til deres sosiale bakgrunn og klassesilhørighet viste informantene seg å være nokså like. Evy var den som skilte seg mest ut fra de andre. Hun forteller å komme fra en kristen familie med røtter i middelklassen. De fire andre gir derimot uttrykk for å komme fra arbeiderklassen. Dorthe beskriver det slik: *“Det blir vel arbeiderklassen, i hvert fall familielivet når jeg var mindre og sånn, så var det sparsommelig, men alt gikk rundt”*.

Når det kom til andre sider ved deres bakgrunn, oppgir Arne, Cato og Dorthe at de hadde foreldre som var skilte, eller som skilte seg i løpet av deres barndom eller tenår. Arne forteller også at faren hans døde da Arne var i veldig ung alder. Samtidig gir han uttrykk for å komme fra et rushjem, hvor det ble drukket alkohol mer enn bare i helgene. Dorthe beskriver en lignende tendens, og forteller at faren hennes var alkoholiker. Evy sine foreldre kunne derimot beskrives som avholdsfolk og hvor det var et måtehold i forhold til rusmidler.

Bård oppgir at det var mye alkohol i hjemmet, noe det fortsatt er i dag. Samtidig legger han til at bruken av alkohol aldri opplevdes som noe problematisk. Han beskriver det slik: *“Fattern er litt tørst liksom. Det er ikke mer enn det”*. Cato beskriver et lignende forhold, men legger til at det ikke var noe utpreget rus i hjemmet hvor han kom fra. Samtidig beskriver han faren sin slik: *“Faren min var ganske sprø i ungdommen og sånn da, sloss og herjet og sitti inne i mange år”*.

Videre forteller tre av informantene at de har ett eller flere opphold i fengsel bak seg. Fengselsopphold hvor de har sonet for henholdsvis vinningskriminalitet, bruk og besittelse av narkotika, samt legemsbeskadigelse.

Som beskrivelsene ovenfor viser, er det både forskjeller og likheter mellom informantene på ulike forhold. Ser vi på aldersforskjellen mellom de yngste og de eldste, behøver ikke en slik forskjell bety annet enn at det er en spennvidde i deres livsopplevelser. Samtidig opplever jeg at de forskjellene og likhetene som er mellom informantene på ulike bakgrunnsforhold, i seg selv styrker materialet og er et interessant funn.

### **2.1.5 Etske sider**

Noen etiske refleksjoner er allerede nevnt og i det følgende vil jeg komme inn på noen flere viktige etiske forhold i forbindelse med denne første fasen.

Før jeg kunne sette i gang med forskningsprosessen, måtte prosjektet meldes inn til NSD, som er personvernombudet for forsknings- og studentprosjekter. Dette da studien ville behandle personopplysninger som direkte eller indirekte kunne knyttes til enkeltpersoner (Konsesjon og meldeplikt 2011). Etter noen uker fikk jeg klarsignal fra NSD til å gå i gang med studien, og jeg kunne da begynne rekrutteringen av informantene.

Et annet etisk krav som var helt nødvendig for å kunne gjennomføre studien var å lage et informasjonsskriv til det aktuelle utvalget, hvor jeg redegjorde for formålet med studien, samt metoden som skulle benyttes. Her var det samtidig viktig å opplyse om informantens rettigheter i forhold til å fritt kunne trekke seg fra studien til enhver tid, samt at opplysningene ville bli behandlet konfidensielt (Krav om å informere dem som utforskes 2011). I tillegg var det nødvendig med en skriftlig samtykkeerklæring som informantene underskrev, og hvor de samtykket i å ha mottatt de opplysningene som ble gitt i

informasjonsskrivet (se vedlegg 1) (Krav om informert og fritt samtykke 2011). Disse erklæringene ble etter undertegnelse låst inn og oppbevart etter NESH sine krav om behandling av personopplysninger (Krav til lagring av opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner 2011).

## 2.2 Andre fase: Intervjuene

### 2.2.1 Forarbeidet til intervjuene

Forarbeidet til intervjuene lå mye i å utforme en intervjuguide med relevante spørsmål (se vedlegg 2). Jeg ønsket å gjennomføre intervjuer som baserte seg på en intervjuguide som hadde en delvis strukturert tilnærming. Dette innebar følgende (Bryman 2004:321):

*“The researcher has a list of questions or fairly specific topics to be covered, often referred to as an interview guide, but the interviewee has a great deal of leeway in how to reply. Questions may not follow on exactly in the way outlined on the schedule. Questions that are not included in the guide may be asked as the interviewer picks up things said by the interviewee.”*

Denne metoden ga mulighet for fleksibilitet og at jeg i større grad kunne følge informantens historier, samtidig som jeg var sikker på å få besvart temaene jeg hadde satt opp på forhånd.

I forhold til intervjuguiden opplevde jeg det som krevende å lage relevante og gode spørsmål. Utfordringen lå i å lage spørsmål som inviterte informanten til å reflektere over temaene som ble tatt opp. Dette da målet var å få frem informantens tanker, erfaringer, opplevelser og meninger omkring ulike temaer knyttet til deres situasjon. I ettertid ser jeg at enkelte av spørsmålene kunne vært stilt på en annen måte, for og i større grad invitert informanten til å reflektere rundt sin situasjon.

På grunn av at det å intervjuer var en helt ny opplevelse for meg, var jeg redd for at jeg skulle glemme å få med viktige forhold jeg ønsket informantene skulle komme inn på i svarene de ga. Derfor utarbeidet jeg en intervjuguide med veldig mange spørsmål, som kunne hjelpe meg på vei for å motvirke dette, og som kunne fungere som sentrale oppfølgings- eller tilleggsspørsmål. I ettertid er jeg glad for at jeg hadde alle disse spørsmålene med meg, selv om flere av dem ikke ble stilt under intervjuet.

## 2.2.2 Lydopptakeren

Under intervjuene benyttet jeg lydopptaker, som kan ha både sine positive og negative sider. Thagaard skriver at lydopptakeren har en positiv funksjon, i form av at forskeren ikke behøver å stresse med å ta notater underveis, men heller fokusere på å følge informantenes historier. Samtidig gir det mulighet til å kunne benytte direkte sitater og en oppnår mye fyldigere data enn ved notater (2002:97). Personlig opplevde jeg disse sidene som veldig positive.

På den annen side kan lydopptakeren ha en negativ side ved at informanten kan oppleve intervjuet som formelt, og at han derfor unnlater å fortelle hendelser fordi det blir tatt opp på tape (ibid). Jeg opplevde ikke at lydopptakeren var en hindring i intervjusituasjonen, men et sted sa en av informantene følgende: *”det burde jeg egentlig ikke sagt her”*, mens han pekte på lydopptakeren. Dette kan kanskje være et tegn på, at enkelte av informantene var litt oppmerksomme på den informasjonen de ga meg.

## 2.2.3 Forholdet mellom intervjuer og informant

Det er mange forhold som kan påvirke selve intervjusituasjonen, samt hvilke materiale en blir sittende igjen med etter at intervjuet er gjennomført. Relasjonen mellom forsker og informant har mye å si, og forhold som blant annet alder og kjønn kan være med å påvirke denne kontakten. Stedet intervjuet blir gjennomført kan også ha innvirkning (Thagaard 2002:98), og dette vil jeg komme nærmere tilbake til under punkt 2.2.4. I det følgende vil jeg gjøre noen betraktninger rundt hvordan jeg opplevde at forholdet mellom meg som intervjuer og informantene var, hvor jeg hovedsakelig vil vektlegge kjønnets betydning. Samtidig vil jeg si noe om hvilken eventuell innvirkning denne relasjonen kan ha hatt på den informasjonen jeg fikk.

Thagaard skriver at et faremoment i intervjusituasjoner hvor gruppen som forskes på kan defineres som en ”utsatt”<sup>1</sup> gruppe i samfunnet, er at de som forskes på opplever å være i en

---

<sup>1</sup> Jeg har plassert dette begrepet i ””. Dette fordi det er en posisjon jeg opplevde at informantene ikke nødvendigvis vedkjente seg med på alle områder, men som på mange måter er et resultat av hvordan samfunnet velger å definere og se på denne gruppen. Jeg ønsker ikke å plassere informantene samlet inn i en felles kategori, dette da flere av informantene var opptatt av å fremme at de var ressurssterke personer, og at det at de ruset seg var et eget valg de hadde tatt.



underlegen posisjon i forhold til forskeren som sitter ovenfor en (2002:101). Jeg var derfor opptatt av å være åpen, skape en god dialog, samt forsøke å skape en minst mulig fordømmende intervjusituasjon. Dette forsøkte jeg å gjøre ved å fremme at det var informantene som var eksperter på området, og at jeg var svært interessert i å tilegne meg kunnskaper. Men, jeg prøvde på ingen måte å spille dum ovenfor informantene av den grunn. Det handlet om å skape den perfekte middelvei, slik Beth L. Leech uttaler det (2002:665): *“The interviewer should seem professional and generally knowledgeable, but less knowledgeable than the respondent on the particular topic of the interview”*.

Personene jeg snakket med var like og forskjellige på ulike områder. Enkelte sa veldig lite gjennom hele intervjuet, mens andre snakket mye og fortalte lange og gode historier. Ser jeg alle informantene under ett, opplevde jeg å ha en nokså god kjemi med de fleste. Det at spesielt den ene informanten sa veldig lite, tror jeg har mer å gjøre med hvem han var som person enn med den situasjonen vi var i.

Av de fem jeg snakket med var tre menn og to kvinner, og jeg gjorde meg noen betraktninger i forhold til det å snakke med mennene kontra kvinnene.

Først og fremst opplevde jeg det som enklere å snakke med kvinnene. Dette kan, som Thagaard skriver, ha noe med at når forsker og informant er av samme kjønn, gir det grunnlag for en felles forståelse (Thagaard 2002:101). På den annen side kan det ha noe med hvordan kvinnene var som personer. Samtidig følte jeg at kvinnene ga mer av seg selv, og fortalt mer inngående om følelsesrelaterte og personlige temaer enn hva mennene gjorde. Dette tror jeg kan ha noe med at jeg som intervjuer var kvinne, og kanskje ville de ikke fortalt like detaljert om slike temaer hvis det hadde vært en mann som intervjuet dem.

I forhold til samtalene med mennene, tror jeg mitt kjønn i noe grad påvirket den informasjonen de ga. Muligens ville de gitt noe annen informasjon dersom det hadde vært en mann som intervjuet dem og ikke en kvinne. Et forhold som hovedsakelig har fått meg til å tenke på dette, er at den ene informantene i ettertid har sendt meg både e-post og SMS, hvor han har informert om et forhold som han syntes det var for pinlig å ta opp da han snakket med meg. Dette gjaldt i forhold til sammenhengen mellom amfetamin og seksualitet. Jeg tror at dersom det var en mann som hadde intervjuet han, ville informanten

fortalt om dette forholdet under intervjuet, og ikke opplevd det som like pinlig som sammen med meg. Dette da det gjaldt et forhold knyttet til amfetamin og seksualitet, som kunne bidratt til å styrke hans maskulinitet.

Samtidig opplevde jeg at mennene på enkelte områder hadde opplevd mye, men at de ikke ønsket å gå så veldig i detalj, derfor kan det tenkes at det var en del de unnlot å fortelle meg. Om dette hadde noe direkte med at jeg var kvinne å gjøre er vanskelig å si. Det som fikk meg til å tenke over dette forholdet var blant annet på grunn av at den ene informanten sa følgende: *"jeg vet ikke om jeg skal si så veldig mye om det, fordi hvis du skal skrive om det og det skal utgis og sånn, tror jeg ikke at det er sånn positivt egentlig å fortelle om."* Sitatet gjenspeiler en følelse jeg fikk hos flere informanter på enkelte temaer. Samtidig er sitatet en indikasjon på at informanten helt klart styrer den informasjonen han gir til meg, som kan være et godt tegn. Dette kan bety at informanten ikke opplevde å være i en underordnet posisjon i forhold til meg som intervjuer, da han selv kontrollerte informasjonen han ga ut.

#### **2.2.4 Steder vi møttes**

Intervjuene ble gjennomført på litt forskjellige steder. Det ene intervjuet ble gjort hjemme hos informanten på kveldstid. Dette var ønskelig fra informantens side, da han var aleneforsørger for sin sønn. Det er ikke til å legge skjul på at jeg opplevde situasjonen som litt spesiell. En gjør seg opp noen tanker på forhånd, før man reiser og besøker en fremmed person. Derimot forsøkte jeg heller å se det positive i det, nemlig at denne intervjusituasjon måtte gjøre at informanten følte seg komfortabel og avslappet da han var i sitt eget hjem. I denne sammenheng skal det nevnes at sønnen hadde lagt seg da jeg kom for å gjennomføre intervjuet, derfor tror jeg ikke at sønnens tilstedeværelse hadde noen innvirkning på den informasjonen informanten ga. På den annen side fikk jeg meg en overraskelse da det viste seg at informanten fikk besøk av ei venninne under intervjuet. Dette gjorde at jeg fikk en person til å forholde meg til. Dette preget helt klart intervjuet i noen grad, ettersom informanten og venninnen snakket sammen under intervjuet og svarte i fellesskap på enkelte av spørsmålene jeg stilte.

Det neste intervjuet foregikk hjemme hos meg. Fra informantens side var det verken ønskelig å gjøre intervjuet hjemme hos han, eller å sitte på en kafé. Derfor ble den beste løsningen at informanten kom hjem til meg på dagtid, og vi gjennomførte intervjuet ute på terrassen. Fra min side følte jeg at dette var et godt egnet sted å samtale på. Både i forhold til at jeg følte meg veldig avslappet, samtidig som det ikke ble så personlig for meg, som det fort kunne blitt, dersom vi hadde sittet inne i min stue.

De tre siste intervjuene ble gjennomført på en bar/kafé, samt på et spisested. Intervjuene foregikk på en tid på dagen hvor det nesten ikke var andre tilstede i lokalet. Derfor opplevde jeg ikke at stedet vi møttes på, påvirket informanten i noen negativ retning, men snarere var av positiv karakter. Dette da det gjorde at intervjuet ikke fikk preg av å være så formelt, som det fort kunne ha blitt dersom vi for eksempel hadde sittet i et møterom.

Oppsummert tror jeg at stedene vi møttes hadde en positiv innvirkning på den informasjonen jeg fikk fra informantene, da det gjorde at situasjonene var uformelle og førte til gode samtaler.

### **2.2.5 Etske sider ved intervjusituasjonen**

Når jeg bestemte meg for å studere amfetaminbrukere som en bestemt gruppe, var det viktig for meg å vurdere de etiske implikasjonene ved å gjøre dette. Spørsmålene jeg stilte meg, var som Thagaard skriver, hvilke betydning det ville ha for personene å delta i prosjektet, med tanke på at de kunne være i en belastet situasjon, og kunne min forskning føre til ytterligere belastninger? (Thagaard 2002:60).

På bakgrunn av dette var det derfor viktig for meg å få fremmet for informantene at denne studien hadde som hensikt i å få innsikt og forståelse i hvordan det var å være bruker av amfetamin, snarere enn å forsterke fordømmende holdninger som brukere av illegale rusmidler allerede kan oppleve å bli utsatt for.

Etter endt intervju gjorde jeg meg noen tanker om hvilke følelse informantene satt igjen med etter samtalen vår. Det var spesielt en av informantene jeg tenkte en del på i ettertid, mye fordi hun hadde fortalt om vanskelige forhold i livet sitt. Jeg håpet at samtalen ikke hadde ført til at hun rippet opp i alt for mye vondt, som gjorde at hun tenkte på det i

ettertid. Samtidig beroliget det meg, at hun under intervjuet flere steder sa at hun ikke hadde noen vanskeligheter med å snakke om det.

På grunn av forhold som dette var jeg derfor opptatt av å avrunde intervjuet på en slik måte at informantene skulle sitte igjen med en positiv opplevelse eller følelse når vi skiltes.

## **2.3 Tredje fase: Arbeidet etter intervjuene**

Når intervjuet var gjennomført, satte jeg meg alltid ned i ettertid og skrev et refleksjonsnotat. Dette for å reflektere over hvordan intervjuet hadde gått, og for at jeg ikke skulle glemme verdifull informasjon som ikke kom med på lydopptakeren som kroppsspråk, utseende, fremtreden og oppførsel. Dette var viktig for meg, ettersom en del av avhandlingen nettopp ville belyse informantenes utseende, fremtreden og oppførsel, og hvor mine opplevelser i møte med informantene var sentralt. Etter at betraktninger fra intervjuene var gjort, satte jeg i gang med å transkribere intervjuene.

### **2.3.1 Analyseprosessen**

Da alle intervjuene var gjennomført og transkribert, satte jeg i gang med analyseprosessen. Thagaard skriver at (2002:109): *"begrepet analyseprosess henspiller på det arbeidet forskeren utfører for å utvikle en forståelse av materialet"*. Det første jeg derfor gjorde var å lese gjennom transkriberingene en del ganger. Hva var det de egentlig hadde fortalt meg? Og hvilke temaer var det interessante å trekke frem å beskrive og diskutere?

Jeg endte opp med å gjøre en kombinasjon mellom en personsentrert og temasentrert tilnærming av materialet (se for eksempel Thagaard 2002). Da jeg syntes en slik kombinasjon både var best og mest hensiktsmessig i forhold til den avhandlingen jeg ville skrive. Dette gikk dermed ut på at jeg først sammenfattet hvert av intervjuene. Jeg gjorde derfor inngående studier av hver enkelt informant og fant interessante funn og sitater som jeg tenkte ville gjøre seg gjeldene i avhandlingen. Den forståelsen jeg da fikk på bakgrunn av hver av informantene utvidet og verifiserte jeg ved å sammenligne funnene på tvers av personenhetene. Jeg satt nå med en oversikt over viktige temaer jeg ønsket å ha med og drøfte, samt på hvilke områder informantene var like og ulike med tanke på forskjellige

temaer. I tillegg satt jeg med områder og temaer som kanskje var sentrale for enkelte av informantene, men ikke nødvendigvis alle.

### **2.3.2 Etiske sider ved tolkning av data**

Thagaard skriver at det alltid er en viss risiko for forskeren å tolke dataene. Fordi når man tolker den informasjonen informantene har gitt, er det helt naturlig å se dette i lys av den faglige posisjonen man har. Dette kan derfor bidra til at forskerens perspektiv blir et annet enn informantens forståelse av sin situasjon. I denne sammenheng er det derfor en viss risiko for at informanten ikke vedkjennes de tolkningene som har blitt gjort (2002:188).

Jeg har igjennom hele forskningsprosessen hatt tanken med meg, om at jeg ikke skal legge mer i sitatene enn hva jeg opplevde og tenkte at informantene selv gjorde. Jeg har derfor vært opptatt av å behandle forskningsmaterialet med omhu, og i skriveprosessen vært opptatt av å vise mine tolkninger av informantenes fortellinger, men samtidig ikke fremstå som bastant i disse tolkningene. En fremgangsmåte jeg har benyttet for å forsøke å motvirke et slikt overgrep mot informantens forståelse, er som Kvale (i Thagaard 2002) skriver, å gjøre et tydelig skille mellom min tolkning av informantens perspektiv, og informantens forståelse av sin situasjon (189). På den måten fremstilles ikke tolkningene som om at det er informantenes eget perspektiv, men det motvirker ikke det faktum at informantene allikevel kan være uenige i mine tolkninger.

### **2.3.3 Anonymisering**

Noe som allerede har kommet til uttrykk i dette kapittelet, er at jeg har tiltalt informantene ved navn. Navnene Arne, Bård, Cato, Dorthe og Evy er alle fiktive navn. Samtidig ser vi at jeg ikke har navngitt hvilke informanter jeg kom i kontakt med på hvilken måte, samt at jeg under beskrivelsen av de fem informantene og i dette kapittelet for øvrig, har vært forsiktig med å knytte direkte og indirekte forhold opp mot de fem informantene. Dette har blitt gjort som et ledd i å bevare informantenes personvern, som er et viktig etisk krav.

Å bevare informantenes personvern er ivaretatt også ved at det på steder hvor det benyttes direkte sitater, er disse anonymisert i form av at eventuelle dialekter er skrevet om til bokmål, slik at det ikke skal være mulig å knytte sitatene til bestemte steder. Alle andre

direkte og indirekte forhold som kan danne en forståelse og som kan bidra til gjenkjennelse av informantene som gjennom steder, yrker og så videre, er også anonymisert.

Anonymitet var et forhold som flere av informantene var veldig opptatte av. Enkelte nevnte bestemte forhold de ikke ønsket at jeg skulle trekke frem i avhandlingen, i redsel for å kunne bli gjenkjent. Dette har jeg selvfølgelig respektert.

I denne sammenheng er det slik at informantene selv mest sannsynlig vil kunne kjenne seg igjen i de historiene som blir fortalt. Dette gjelder spesielt de stedene i avhandlingen hvor direkte sitater benyttes, og hvor avhandlingen har enkeltpersoner i fokus. Dette betyr ikke at andre utenforstående av den grunn, vil kunne identifisere informantene. Samtidig representerer ikke alle temaene som blir presentert nødvendigvis alle informantene til enhver tid.

## **2.4 Perspektivet som benyttes**

Målet for denne avhandlingen er at informantenes egne stemmer, historier, tanker og erfaringer knyttet opp til avhandlingens tema og forskningsspørsmål skal komme fram i avhandlingen. Informantenes stemmer står derfor i fokus og for å underbygge dette har jeg derfor valgt å bruke et hverdagslig språk i avhandlingen, slik at det blir erfaringsnært. Derfor er det mye bruk av direkte sitater, samt at informantenes språk også kommer igjen i mine beskrivelser. Målet er ikke å fastslå om informantens historier er riktige eller gale, men å la deres forståelse av sin egen situasjon komme til syne.

På grunn av at det er et mål å fremme subjektens stemmer, kan det virke som at forfatterens egen stemme blir svært anonym og tilbakeholden. Men, som Eirik Hammersvik skriver i sin bok *Vellykkede lovbrytere som ga seg*, (2009:20); *"har forfatteren mye å si når han eller hun stiller med sine forståelser som former dekonstruksjon og konstruksjon av de sosiale fenomenene det skrives om."* Min stemme gjenspeiles derfor i lys av hvordan denne avhandlingen er strukturert, tematisert og vektlagt.

## 2.5 Avhandlingens kvalitet

Innenfor kvalitativ forskning er det tre forhold som benyttes som kriterier for kvalitet, nemlig troverdighet, pålitelighet og overførbarhet (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009:198). I det følgende vil jeg derfor presenteres noen tanker omkring denne avhandlingens troverdighet og overførbarhet.

*”Troverdighet er knyttet til at forskningen utføres på en tillitvekkende måte”* (Thagaard 2002:178). Dette er et avgjørende prinsipp, og for å oppnå dette er det som Thagaard skriver viktig at forskeren redegjør for hvordan dataene har blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen. Samtidig som han reflekterer over konteksten for innsamling av data, samt at relasjonen forskeren har til informanten er med på å styre den informasjonen han får (ibid:178-179). En slik troverdighet til prosjektet har jeg forsøkt å underbygge igjennom dette kapittelet.

I kvalitative studier snakker vi om overførbarhet, som betyr at fortolkningen gir grunnlag for overførbarhet, men ikke beskrivelser av mønstre i dataene. Spørsmålet er om avhandlingen er overførbar, altså, om den tolkningen som har blitt utviklet innenfor et bestemt prosjekt også kan sies å være relevant i andre sammenhenger (ibid:184). Muligens vil de tolkningene som har blitt gjort og utviklet i denne avhandlingen være relevante i forhold til andre studier av personer som bruker amfetamin og andre rusmidler.

Overførbarhet kan som Thagaard skriver knyttes til gjenkjennelse. Personer som har erfaring med de aspektene som studeres vil kunne kjenne seg igjen i de tolkningene som formidles, som jeg håper, uten at jeg kan si det med sikkerhet, mange som bruker amfetamin eller andre rusmidler vil gjøre i denne avhandlingen. Gjenkjennelse innebærer blant annet at tolkningene i avhandlingen bidrar til en dypere mening til leserens tidligere kunnskaper og erfaringer, samtidig som den overskrider leserens forståelse (Ibid:186-187).

Denne avhandlingen gir med andre ord ikke mulighet til å kunne trekke noen bestemte konklusjoner, eller generalisere på bakgrunn av. Målet er derimot å trekke frem noen interessante funn og tematisere og diskutere rundt disse, som jeg igjen håper kan bidra til å gi økt kunnskap og forståelse på området.





## KAPITTEL 3. DET DAGLIGDAGSE

---

I dette kapittelet vil informantenes forhold til tre dagligdagse områder beskrives og diskuteres. Med det dagligdagse tenker jeg på områder og hendelser i hverdagen, som vi forstår som normale hendelser og gjøremål. Målet vil være å vise informantenes forhold til disse dagligdagse områdene, i lys av det at de bruker og brukte amfetamin. Spørsmålene som vil bli diskutert i lys av informantenes egne historier, samt på bakgrunn av mine inntrykk og opplevelser i møte med dem er: hvordan kunne en vanlig dag se ut for informantene? og hvordan fremsto informantene i form av utseende, opptreden og språk?

### 3.1 En vanlig dag

*"[...] Ja, en vanlig dag for meg, det er å stå opp, ta amfetamin, gå og jobbe, komme hjem, spise litt kanskje og bruke mer amfetamin, og så senere finne på ting med mine venner. Senere så er det ofte en kjerring som maser meg i seng på kvelden liksom... Ja, jeg er ikke trøtt."*

Bård beskriver en hverdag som kanskje mange av oss kan kjenne seg igjen i, utenom amfetaminet. Bytter du ut amfetaminet med en kopp kaffe, er hverdagen kanskje nokså identisk med hvordan mange norske voksne menn som ikke bruker amfetamin, kunne beskrevet en vanlig dag.

Evy ga følgende beskrivelse av hvordan en vanlig dag kunne se ut for henne:

Kan du fortelle litt om hva du gjorde i går fra du sto opp til du la deg?

*"[...] Jeg har ikke gjort noe spesielt i hvert fall og etter fire var jeg på jobb."*

Er det hvordan en vanlig dag som regel ser ut for deg?

*"Ehh... ja! Jeg er hjemme hele tiden forsåvidt. Jeg gjør sånne ting som jeg liker å gjøre da, jeg skriver ting, lager noe, tegner noe, pusler med ting."*

Beskrivelsene Evy og Bård gir av en vanlig dag, virket langt i fra så avvikende som jeg på forhånd hadde tenkt at de ville være. For en tenker kanskje at en *rusbruker* ikke ville presentert hverdagen sin slik. En tenker kanskje at hverdagen til en person som ruser seg på ulovlige rusmidler, ville være ganske annerledes enn hvordan en vanlig dag er for personer

som ikke bruker amfetamin. Jeg var selv av den oppfatningen, og ble litt forbauset over historiene om hvordan en vanlig dag som oftest kunne se ut.

Noe av det som kom frem gjennom intervjuene med flere, var at det som kjennetegnet en vanlig dag, var at det ofte ikke skjedde så mye. Dorte sier for eksempel at en vanlig dag for henne, bar preg av at hun stort sett bare satt hjemme. For en person uten fast arbeid, kan dette forstås som en vanlig måte å tilbringe dagen på.

Da Cato ble spurt om hvordan en vanlig dag som oftest var for han, ga han blant annet følgende svar: *"[...] Nei, det var jo når du kom opp på morran etter natta så var det å hoppe i dusjen, skifte klær, ut å ordne det man skulle, så gikk den dagen liksom [...]"*. Sitatet til Cato forteller også om en hverdag som på flere områder fremstår som nokså vanlig, som det å dusje, skifte klær og ordne forskjellige ting nettopp er.

Som sitatene viser fremtrer informantenes hverdag som nokså normal på enkelte områder. Det handler om å gå på jobb, gjøre hverdagslige ting som dusje og ordne ting, holde på med hobbyer, besøke kammerater, eller tilbringe dagene stort sett hjemme. Dette er med andre ord en indikasjon på at til tross for at de ruser seg på amfetamin, finnes det likhetstrekk mellom deres hverdag og hverdagen til personer som ikke ruser seg på amfetamin.

Til tross for dette, gir informantene samtidig inntrykk av en hverdag som nok ikke kan defineres som helt vanlig, sett fra et samfunnsperspektiv. På spørsmålet om Evy kunne fortelle hva hun hadde gjort dagen i forvegen, ga hun følgende svar:

*"Jeg... ehh... det er så vanskelig å huske vet du, men jeg tror at jeg. Jeg var på jobb i hvert fall og det var på kvelden. Jeg var vel egentlig bare hjemme... og jeg husker ikke når jeg sto opp og jeg husker ikke hva jeg har gjort [...]"*

Selv om det sikkert for mange som ikke ruser seg på amfetamin også til tider er vanskelig å huske alle detaljene en gjør i løpet av en dag, er det vel ikke like normalt slik Evy gir uttrykk for og ikke huske noe som helst. Dette kan bevitne om en tidsfølelse som ikke helt er tilstedeværende, noe også flere informanter forteller om. Dorte sier blant annet at hverdagen var litt *"vakumaktig"*, og sier videre: *"tidsfølelsen er ikke helt tilstede, [...]"* det var

ikke så mye som skjedde. Ehh... passet på å ta en ny dose cirka hver andre time". Historien til Dorthé viser at til tross for at hun tilbrakte mesteparten av tiden hjemme, var mye av denne tiden konsentrert rundt amfetaminet.

Cato gir også uttrykk for en tidsfølelse som ikke var helt til stede: *"Nei, det gikk i ett da, hele uka var en dag"*. Selv om sikkert mange føler at tiden til tider ikke strekker til og at det føles ut som at ukedagene flyr av sted, opplever jeg at Cato sitt sitat går litt utover en slik generell opplevelse. Videre besto en vanlig dag av følgende: *"[...] Så var det natta og krype inn i en leilighet og noen damer og, røyke noen rever[hasj, min anmerkning<sup>2</sup>] på kvelden. Det var sånn det gikk hele veien det. Trengte du penger så måtte du ut å jobbe på natta. Det gikk rundt hele veien"*. Inntrykket en får av Cato sin hverdag, er at han levde litt i nuet og sitatet viser at en del av hverdagen også var relatert til kriminalitet. Det at han forteller at dersom han trengte penger måtte han ut å jobbe på natta, som handlet om å begå vinningslovbrudd, viser til et forhold som ikke er å betrakte som en vanlig måte å skaffe penger på.

Bård forteller det slik: *"[...] det skjer jo ting hele tiden. Det skjer jo ting i min hverdag som er standard for meg, men hvis du skulle høre det så hadde du tenkt, wow..."*. Bård gir på den ene siden, som fortalt innledningsvis til dette avsnittet, inntrykk av en hverdag som er nokså normal. Samtidig kommer han med dette sitatet som viser at hverdagen også er fylt med unormale hendelser. Et eksempel på en hverdag hvor det skjer sprø og uforutsette hendelser, kan være følgende:

*"En fyr kom opp i det da, og fikk noen piller, xanor heter dem, du mister hukommelsen. Du føler deg veldig bra på dem, men dagen etter så har du vanskelig med å huske helt hva som skjedde. Så han hadde kjørt midt ut i skauen og fått motorstopp. Skulle gå etter hjelp da, men han er ikke kjent oppi her, så han kom til der jeg var da, i den leiligheten. Da hadde han gått inne i skauen i flere timer og husket ikke hvor bilen var, så vi måtte kjøre opp hele [kommunen]. Vi kjørte sikkert 40 mil som tok en uke, for å finne den bilen liksom. Vi sitter jo her og ler av det liksom men, stoppa en bonde liksom å: "hey, har du sett en BMW eller?"*

Det er helt klart at det er mange hendelser som preger en persons hverdag. Enkelte hendelser er ganske rutinemessig og vi gjennomfører de stort sett hver dag. Andre ting opplever man kanskje bare en gang, slik som den hendelsen som Bård beskrev ovenfor.

---

<sup>2</sup> Heretter vil mine kommentarer som forekommer i informantenes sitater stå i klammeform [], men for å få bedre flyt i sitatene vil ikke "min anmerkning" bli skrevet.

Dette gjelder både for brukere av illegale rusmidler og for personer i det etablerte samfunnet. For personer som ruser seg på illegale rusmidler, er det helt klart at ulike områder knyttet til rusbruken opptar en sentral del av hverdagen.

Historiene om en vanlig dag gjenspeiler hvordan informantenes tilværelse på den ene siden har en fot plassert i det etablerte samfunnet. Dette sett i lys av deres beskrivelser om jobb, og helt dagligdagse gjøremål som det å dusje, spise og ordne ting. Samtidig har den andre foten plassert innenfor rusmiljøet.

Et forhold som er interessant i denne sammenheng, er at til tross for at de beskriver en hverdag som både kan forstås som avvikende og normal, sett fra et samfunnsperspektiv, er hverdagen allikevel normal sett fra deres side. Dette kan blant annet sees i Bård sitt sitat som nevnt ovenfor, hvor han sier at det skjer ting i hans hverdag som oppleves som helt normalt, men at jeg ville reagert på det helt annerledes. For å forstå hvordan det kan ha seg at de ser på sin hverdag som normal, til tross for at utenforstående nødvendigvis ikke forstår det slik, kan Pierre Bourdieu sin teori om felt benyttes som en teoretisk tolkning. Innenfor hva Bourdieu definerer som et sosialt rom finner vi mange ulike felt. En definisjon på feltbegrepet kan være følgende (Sestoft 2006:158):

*”et felt er et relativt autonomt sosialt mikrokosmos, i hvilken en spesifik menneskelig aktivitet eller praksis finder sted, for eksempel litteratur, filosofi, vitenskap, jura, religion, politik eller produktion af parcelhuse,[...]”*

Av dette forstår vi at et felt må ha en viss grad av selvstyre og spesifisering. Det må skille seg fra det øvrige sosiale rom ved å ha spesielle adgangskrav. Personene i feltet må også inneha en bestemt kapital. Videre må feltet også ha differensierte posisjoner og en historie som vil være gjeldene i nåtiden (Sestoft 2006:182). Et eksempel på dette kan være kunstnerfeltet. Et felt blir på denne måten et avgrenset område i det sosiale rom, hvor aktører med felles interesser og kapital samhandler og inntar en relasjonell posisjon til hverandre. Sestoft skriver at det som foregår innenfor et bestemt felt er helt uavhengig av de konflikter og makter som finnes utenfor, som de politiske og økonomiske (Sestoft 2006:166). Med bakgrunn i dette forstår vi at et samfunn består av mange forskjellige felt, hvor de

handlingene som foregår innenfor hvert av disse feltene kan bli sett på med andre øyne enn hva personer som står utenfor feltet tenker om handlingen.

Dersom vi tenker oss at miljøet Bård tilhører kan defineres som et felt, kan vi dermed forstå hvordan Bård kan definere sin hverdag som normal, fordi knyttet opp mot det livet, eller miljøet han lever i, forstås og oppleves slike hendelser, aktiviteter eller livsmønstret som naturlige. Hva som er å forstå som en normal dag, er på mange måter skapt av samfunnet, men i forhold til det feltet informantene er en del av, kan en vanlig dag være som beskrevet ovenfor.

## **3.2 Fremtreden**

Med fremtreden tenker jeg på de måter vi mennesker fremstår på utad i sosiale sammenhenger. I de påfølgende avsnittene tar jeg opp spørsmålet om hvordan informantene fremsto i form av utseende, opptreden og måten de snakket og uttrykte seg på, i lys av det å være å ha vært amfetaminbrukere.

### **3.2.1 Utseende**

Mitt første inntrykk av informantene var at de utseendemessig fremsto som ganske vanlige. Alle var de rene i tøyet og hadde hele og vanlige klær. Bård for eksempel, hadde på seg olabukse og en svart t-skjorte under intervjuet. Cato var iført grønn genser med en skjorte under og olabukser. Evy derimot, var den som utseendemessig skilte seg mest ut fra de fire andre. Hun hadde flere piercinger, dreads<sup>3</sup>, og var iført "baggy" olabukse, t-skjorte og hettejakke. Mine assosiasjoner ga meg følelsen av at Evy fremsto som litt alternativ, sett fra et samfunnsperspektiv. Den alternative stilen til tross, fremstod hun ikke for meg som en typisk rusbruker.

Selv om jeg betegner Evy sin stil som litt alternativ, behøver ikke Evy tenke slik om seg selv. Dersom vi også ser dette i lys av Bourdieu sitt feltbegrep, vil hennes stil innenfor det feltet hun er en del av, kunne sees på som det som er normalt og vanlig. Jeg kan betrakte hennes stil som alternativ fordi jeg ikke er en del av hennes miljø og ser dermed på det med andre øyne. At jeg opplevde at Evy fremsto som litt alternativ i stilen, må ikke tolkes på en

---

<sup>3</sup> En hårfrisyre

negativ måte. Samtidig viser det at det var noen forskjeller mellom informantene utseendemessig.

Det mest interessante var allikevel at verken Bård eller Evy som er brukere i dag, så ut som typiske rusbrukere. Hadde du møtt på Bård og Evy på gata eller i butikken, er jeg nokså sikker på at du ikke ville sett på dem som amfetaminbrukere. Fordi som Ingrid Lander skriver i sin bok, *Den flygande maran*, (2003) som er en studie av åtte kvinnelige narkotikabrukere i Sverige, så finnes det i samfunnet en rekke ytre kroppslige kjennetegn på en rusmisbruker, som for eksempel at man skal se sliten og møkkete ut (Lander 2003:144). Dette tar også Bengt Svensson opp i sin bok *Pundare, jonkara och andra – med narkotikaen som följeslagare* (1996). Han sier at identiteten narkoman kan avspeiles i personers utseende, og at man gjennom de måter man kler seg på, også gir uttrykk for hvem man er og sin sosiale tilhørighet (Svensson 1996:332). At Bård og Evy ikke ser ut som typiske rusmisbrukere er dermed med på å vise at det er nyanser blant personer som bruker illegale rusmidler.

Det er interessant å se at det også er andre som deler min forståelse. Lander forteller om en overbevisning om at en av kvinnene hun intervjuet, ikke ville bli definert som en misbruker dersom hun for eksempel hadde sittet på t-banen. Samtidig legger hun til at dersom den samme kvinnen hadde kommet på besøk til henne på hennes arbeidsplass, ville hennes kollegaer sannsynlig tenkt at kvinnen var en av hennes informanter. Dette er et interessant poeng som viser at kvinnen kunne passert som hvilken som helst kvinne i en sammenheng, men ikke i en annen (Lander 2003:144).

I denne sammenheng skal det også nevnes, at slik jeg så det, bar Arne og Cato visse trekk i ansiktet, som kunne vitne om et langvarig rusbruk.

### **3.2.2 Opptreden og språk**

I møte med mine informanter visste jeg på forhånd hvilke jeg skulle møte som var amfetaminbrukere i dag, og hvilke som var tidligere brukere. Jeg var derfor på forhånd litt forberedt på at de to som var brukere i dag, kunne komme til å være ruset under intervjuet. Spørsmålet jeg stilte meg var hvordan deres oppførsel ville være, og hvordan ville det bli å gjennomføre en lengre samtale med en som var ruset på amfetamin?

Jeg ble mildt sagt overrasket når det viste seg at verken Bård eller Evy på meg fremsto som ruset under intervjuet. Men, Bård pekte på dette selv under intervjuet:

*”Du klarer ikke sitte stille, du ser jo, jeg har jo sitti sånn hele tiden [informanten har snurret på en ring på fingeren under hele intervjuet]. Så det er veldig vanskelig å ta amfetamin og bare sette seg ned å skulle slappe av.”*

Som vi ser av sitatet sier Bård her indirekte at han er ruset. Det at han satt og snurret på ringen, kunne tolkes som et tegn på dette. Men, kunne slik jeg så det, også ses på som et tegn på nervøsitet under intervjuet. En lignende tendens kom også til uttrykk under intervjuet med Evy. Hun beveget seg mye frem og tilbake på stolen, og fremtrådte som litt rastløs. Dette kunne også tolkes som et tegn på at hun enten var ruset, eller nervøs. Deres oppførsel kunne med andre ord ikke ensbetydende knyttes opp til at de var ruset, og hadde jeg ikke visst at de var amfetaminbrukere ville jeg ikke tolket dette dit hen<sup>4</sup>.

I kapittel 6, vil jeg komme litt nærmere inn på informantene syn på seg selv, og til dels hvordan dette med utseende og fremtreden kan forstås i lys av identitet og sosial kontekst.

Måten vi snakker og uttrykker oss på kan være med på å si noe om hvem vi er og vår identitet. En akademiker ordlegger og uttrykker seg på andre måter enn hva for eksempel en fagarbeider gjør. Flere av informantene fremsto på meg som veltalende og at de snakket veldig godt for seg. Spesielt la jeg merke til dette ved Evy, noe som kan forstås i lys av hennes sosiale bakgrunn. I denne sammenheng tenker jeg at Bourdieu sitt habitusbegrep kan være fruktbart for å belyse dette.

Habitus kan forstås som *”et sosialt konstitueret system af strukturerte og strukturerende holdninger, der er tilegnet i en praksis og konstant er orienteret mod praktiske mål”* (Bourdieu & Wacquant, i Prieur 2006:39). Habitus kan enklest forstås som ervervede og tillærte måter å tenke og handle på. Disse disposisjonene betegnes som ubeviste, inkorporerte og kroppsliggjorte. Prieur skriver at: *”habitus betegner en socialiseret krop, en strukturert krop, en krop, der har tillagt sig strukturerne i den verden den lever i”* (Prieur

---

<sup>4</sup> Jeg vet ikke hvor stor brukerdose de hadde tatt, før de var i møte med meg. Det kan hende at deres væremåte er annerledes når de ruser seg mer eller mindre. Dette er et forhold jeg ikke kan si noe sikkert om, men som jeg tar med som en betraktning.

2006:39). Dette betyr at habitus har en strukturert og en strukturerende side. At den har en strukturert side, betyr at habitus er dannet og påvirket gjennom kulturell læring. De måter vi handler og uttrykker oss på utad i samfunnet, har med andre ord bakgrunn i vår oppvekst og klasses tilhørighet. Samtidig har habitus en strukturerende side, som betyr at habitus også blir dannet og påvirket gjennom tilegnelse av sosiale strukturer. Dette betyr at habitus også er preget av sine omgivelser og dermed også preger personer tanker, meninger, smak, språk og stil.

Evj forteller at hun kommer fra middelklassen og hadde foreldre med akademisk bakgrunn. Hennes habitus kan derfor sies å bære preg av hennes middelklassebakgrunn. Dette fordi hennes måte å snakke på, er ervervet i hennes habitus. Hun kan sies å snakke på denne måten mer eller mindre ubevisst, på grunn av at dette er tillært gjennom hennes bakgrunn. Dette er et forhold som også blir belyst gjennom hva Svensson skriver om. Språket vårt preges av den sosiale klassen vi kommer fra, og hvor man er oppvokst. De måter vi snakker og beveger oss på har røtter tilbake til barndommen, og det sitter i "ryggmargen" og er vanskelig å påvirke (1996:332).

Selv om måten vi snakker og uttrykker oss på har røtter tilbake til barndommen, slik Svensson skriver, skapes også dette i lys av den sosiale tilhørigheten vi har. Noe jeg spesielt la merke til ved måten enkelte av informantene snakket på, var deres bruk av slang. Dette var spesielt knyttet opp i mot ulike typer av rusmidler som for eksempel at de omtalte amfetamin som *pepper* og *makka*. Videre ble denne slangbruken benyttet om ulike måter å bruke rusmidlene på. Å injisere et rusmiddel ville si å *junke*, eller det kunne *droppes*, som ved å spise det. En person som brukte sprøyter fikk tilnavnet en *junkie*. Jeg viser her kun til noen få eksempler hvor denne slangbruken var gjeldene, men det som er interessant er hvorfor språket deres bærer preg av slik slang. Dette kan blant annet forstås i lys av hva Sveinung Sandberg og Willy Pedersen skriver om i sin bok *Cannabiskultur*, en bok som gir oss et innblikk i hasjrøykernes hverdag i Norge, og hvor de har intervjuet alt fra sporadiske brukere, til cannabisdyrkere, smuglere, dealere og medisinske brukere. I lys av Sandberg og Pedersen kan slang forstås som et uhøytidelig og uformelt språk som benyttes i bredere sosiale lag, og som innenfor sosiologien blir beskrevet som argot. Argot brukes som en betegnelse på slang som er tett knyttet opp mot hel eller halvkriminelle miljøer. Målet var å ha et eget



kodespråk, hvor en holdt kriminaliteten hemmelig. I dag mener Sandberg og Pedersen at argot også har andre funksjoner, som i form av identitetsutvikling og integrasjon. Samtidig legger de til at innenfor cannabiskulturen som de skriver om, blir slang brukt fordi det er gøy og et tegn på samhold. På den annen side er det også et symbol som markerer subkulturen, men kanskje viktigst av alt er at det gir en opplevelse av tilhørighet og identitet (Sandberg og Pedersen 2010:44-47).

### 3.3 Viktig å vektlegge

Gjennom dette kapittelet har det kommet til uttrykk at de ulike personene jeg snakket med fremsto for meg, på flere av de diskuterte områdene, som forholdsvis vanlige personer. Flere av informantene skilte seg ikke ut på noen oppsiktsvekkende måte. Verken utseende, oppførsel, eller måten de snakket på, fikk meg til å tenke at de var en typisk rusmisbruker eller avviker i samfunnet.

På mange måter ble jeg litt overrasket over informantenes fortellinger på disse dagligdagse områdene. Dette tror jeg helt klart har en sammenheng med de kulturelle forestillingene i samfunnet om hvordan en person som bruker illegale rusmidler er. Jeg mener vi i samfunnet har skapt en polarisering mellom brukere og ikke-brukere, og gjort personer som bruker illegale rusmidler til noe spesielt og forskjellig fra personer som ikke bruker illegale rusmidler. De er forskjellig i den forstand at de bruker illegale rusmidler, ja, men beskrivelsene av disse dagligdagse områdene, viser at informantene også er nokså vanlige. Dette da mange av beskrivelsene like gjerne kunne blitt gitt av en person som ikke bruker illegale rusmidler.

I denne sammenheng er det interessant å trekke en parallell til Nils Christie sine mange forskningsbidrag og studier gjennom tidene. Gjennom flere av sine forskningsprosjekter kom han frem til en felles forståelse, nemlig at personene han snakket med og møtte på mange måter fremsto som forholdsvis vanlige mennesker, som var opptatt av de samme tingene som han selv var. At de var *som folk flest*, har blitt et kjennemerke og en hovedtråd i Christie sine forståelser og samfunnssyn (Christie 1978), og er et uttrykk jeg synes passer godt til mine møter med informantene på disse dagligdagse områdene.

Jeg ønsket å begynne med et slikt kapittel for å vise informantenes forhold og deltagelse til helt dagligdagse områder. Dette er sider vi ofte kan ta for gitt, men dersom man ikke retter fokuset mot disse sidene i studier av illegalt rusbruk, kan det fort ende opp med å bli glemt. Dette vil kunne gjøre at studien ender opp med kun å fokusere på de områdene hvor personene er annerledes. Sandberg og Pedersen skriver at i studier av avvik, har ofte det problematiske ved annerledesheten som regel overskygget det positive (2010:33). Ønsket for dette kapittelet var derfor å fokusere på helt dagligdagse områder, som et ledd i å vise hvordan de fremtrer på disse arenaene, samtidig som de ruser seg på amfetamin.

# KAPITTEL 4. Å BLI EN AMFETAMINBRUKER

---

Dette kapitlet vil ha fokuset rettet mot ulike aspekter knyttet til informantens vei til å bli en amfetaminbruker. Gjennomgående for kapitlet vil være å beskrive de prosessene som skjer fra debuten med rusmidler og frem til amfetaminet er en del av deres hverdag, hvor spesielt den kulturelle og sosiale konteksten dette går inn i vil vektlegges.

I lys av dette, er det spesielt tre forhold som vil bli vektlagt, enkelte mer omfattende enn andre. Kapitlet vil ta for seg de *overgangene* som skjer i informantens liv, fra de debuterte med rusmidler og til amfetaminet ble en del av deres hverdag. Det andre temaet som vil beskrives og diskuteres, vil være de *likhetene* som viser seg og finnes i den kulturelle og sosiale konteksten som bruk av både legale og illegale rusmidler går inn i. I tillegg vil de *positive sidene* ved rusbruket vektlegges.

## 4.1 Debuter med rusmidler

Livet kan ses på som en lang reise, fylt med en rekke debuter knyttet til både kjente og ukjente arenaer. Første skoledag, første kyss, første seksuelle opplevelse, første dag i en ny jobb, eller første opplevelse med et rusmiddel. Alle er de hendelser som vi i ulik grad og på ulike måter husker og kan tenke tilbake på. De er hendelser det knyttet seg forventninger, tanker og meninger til. Å debutere kan forstås som første gangen man trer inn i en ny rolle, inn på en arena hvor man ikke er kjent.

Et av spørsmålene jeg stilte informantene var knyttet opp mot debut, og om de kunne huske sitt første møte med et rusmiddel. Dette som et ledd i å se de første hendelsene som senere skulle vise seg å være starten på veien til å bli en amfetaminbruker. I det følgende vil jeg derfor hovedsakelig komme inn på hvilke stoffer informantene debuterte med. I senere avsnitter vil rusmidlenes fysiske opplevelse, samt den sosiale rammen som debuten og den videre bruken var en del av og kan forstås i lys av, beskrives og diskuteres.

På spørsmålet om informantene kunne huske sin første opplevelse med et rusmiddel, begynte alle på ulike måter å referere til sine første opplevelser med enten sigaretter eller alkohol. Arne fortalte følgende: *“Sigaretter går jo ikke under rusmidler, men det var det første jeg prøvde, men da var jeg ikke gamle gutten”*. Det viste seg at for flere av

informantene var sigaretter det første de prøvde. Dorthe forteller det slik; *“i sjette klasse hadde jeg prøvd å røyke [...]”*. Dette betyr, at det første stoffet flere av informantene prøvde, var hva jeg velger å definere som et nytelsesmiddel. Dette da vår atferd ikke blir forandret av nikotininntak, og stoffet leder ikke til beruselse på en slik måte som legale og illegale rusmidler gjør (Pedersen 2006:64). Sitat til Arne viser at også han selv ikke ser på sigaretter som et rusmiddel, men nevner det allikevel som det første han prøvde. Dette kan skyldes at et fellestrekk mellom det å røyke sigaretter og bruk av illegale rusmidler, er at det er ulovlig. Dette fordi han og de andre informantene var langt under myndighetsalderen for å kunne lovlig bruke sigaretter.

Selv om Dorthe forteller at hun hadde prøvd sigaretter en gang i sjette klasse, forteller hun følgende historie om hvordan hun husker sitt første ordentlige møte med et rusmiddel:

*“Jeg husker i forkant i hvert fall. For vi skulle på fest. – hvor mange centiliter blir det [måler med fingrene], ja, det var ikke mye sprit i den flasken jeg fant. Det var en drink, og det hadde jeg for meg at jeg skulle bli dritings på, både jeg og venninna mi. Så vi hadde med det på fest da, og vi fikk jo mye mer. Det var vel egentlig mitt første møte med det.”*

Sitatet til Dorthe viser mange interessante aspekter. Først om fremst viser det hvilken sosial sammenheng debuten gikk inn i. Dette er et forhold jeg vil komme nærmere tilbake til i avsnitt 4.2.4. Samtidig sier det også noe om forventningene som knyttet seg til hvilke effekter alkoholen skulle gi på kroppen, som vil diskuteres senere i avsnitt 4.1.1. For det tredje ser vi at alkohol var det første rusmidlet Dorthe debuterte med. Et forhold som viste seg å være gjeldene også for Evy og Bård. De debuterte derfor med, hva jeg ønsker å definere som et legalt rusmiddel. Selv om alkohol ikke alltid er tillatt for alle, da det er ulovlig å bruke av personer som er under 18 år, velger jeg allikevel å bruke begrepet legale rusmidler om alkohol, fordi det er et rusmiddel som ikke er kriminalisert på samme måte som illegale rusmidler til enhver tid er. Med betegnelsen illegale rusmidler, som jeg har brukt flere steder allerede i denne avhandlingen, tenker jeg på de rusmidler som etter norsk lovgivning beskrives som forbudte stoffer. Dette er de stoffer som går under termen narkotika, og hvor aktøren ilegges en straffereaksjon dersom han for eksempel blir tatt for enten bruk eller besittelse. Hvilke stoffer som regnes som narkotika blir til en hver tid

definert og regulert gjennom Statens legemiddelverks *narkotikaliste*. Narkotikalisten er fastsatt i medhold av § 3, i forskrifter av 30. juni 1978 nr. 8 om narkotika mv. Som narkotika regnes etter forskriftenes § 2 (Forskrift om narkotika m.v (Narkotikalisten) 30. juni 1978 nr. 8):

1. *De stoffer og droger som er oppført i listen.*
2. *Salter og derivater av disse og mulige isomere, estere og etere av stoffene eller deres salter.*
3. *Preparater med innhold av stoffer eller droger på listen.*

Under avsnitt 6.4 i kapittel 6, gjør jeg en bredere diskusjon rundt dette med narkotika og narkotikabegrepet. I denne sammenheng trekkes det frem for å vise hva jeg legger i begrepet illegale rusmidler, og at det henviser til de stoffer som i skrivende stund, i en hver kontekst, er ulovlige å bruke.

Cato derimot, forteller en litt annen historie enn Dorthé. Han sier at den første formen for rus han var borte i, var at han sniffet lynol<sup>5</sup>. Spørsmålet en kan stille i denne sammenheng, er hvilken betegnelse det vil være naturlig å plassere sniffing av lynol under. Dersom vi forstår sniffing i lys av Hans Olav Fekjær, og hans bok *Rus. Bruk, motiver, skader, behandling, forbygging og historie*, handler sniffing om innånding av flyktige hydrokarboner, og som oftest organiske løsemidler (Fekjær 2009:386). Stoffene som sniffes er ikke ulovlige, og har heller ikke betegnelsen rusmidler, men løsemidler. Dermed er det ikke naturlig å plassere sniffing under illegale rusmidler, ettersom det å sniffe heller ikke er ulovlig. Fekjær skriver videre at løsemidlene ligner mest på alkohol, da de har mange av de samme virkningene (ibid.). Når løsemidlene blir brukt i en kontekst for å oppnå rus, gjennom sniffing, får løsemidlene en funksjon som rusmiddel. Cato brukte dermed lynol, som er et lovlig løsemiddel, som et rusmiddel for å oppnå rus. Bruk av løsemidler for å oppnå rus kan, i følge Fekjær, forstås som en slags "barnefyll" for unge som er utålmodige etter å begynne med rusmidler, og har vanskelig for å få tilgang på vanlige rusmidler (ibid.).

Som vist, ser vi at de første stoffene informantene prøvde var knyttet til enten sigaretter, alkohol eller sniffing av løsemidler. I denne sammenheng er det interessant at også andre

---

<sup>5</sup> Lynol er et organisk løsemiddel

har funnet lignende tendenser. Her er det flere aspekter i Willy Pedersen sin bok *Bittersøt. Ungdom, sosialisering, rusmidler* (2006), som kan benyttes for å gi innsikt vedrørende dette. Pedersen viser blant annet til forskning gjennomført av den amerikanske forskeren Denis Kandel. Hun mener å finne at ungdommer går igjennom en rekke stadier, hvor introduseringen av legale rusmidler oftest kan forstås som det første stadiet på "ruskarrieren". Pedersen forteller at også han har gjennomført lignende studier i Norge, hvor han fant den samme tendensen som Kandel beskriver. Annen forskning på området viser med andre ord at ungdom som oftest går igjennom en sosialisering med legale rusmidler, før illegale rusmidler introduseres (Pedersen 2006:35-36).

En digresjon jeg synes er verdt å nevne til det som har blitt beskrevet ovenfor, er i lys av hva Nils Christie og Kjetil Bruun skriver om i sin bok *Den gode fiende* (2003), som er en studie av den nordiske narkotikapolitikken. Christie og Bruun skriver at et helt sentralt kjennetegn ved en kommende stoffbruker er at han bruker både tobakk og alkohol. På den annen side, begynner de færreste som drikker alkohol og røyker med illegale stoffer. Derfor er ikke nødvendigvis det at ungdom begynner å røyke og drikke alkohol et tegn på at de vil gå videre til illegale rusmidler, men at en stoffbruker som oftest har en forhistorie med både alkohol og tobakk (Christie og Bruun 2003:82-83).

Ettersom alle informantene fortalte at de debuterte enten med sigaretter, alkohol eller sniffing, var det interessant å få en forståelse av hvilke illegale rusmiddel de begynte med. Arne fortalte følgende:

*"Jeg røyket hasj sikkert ti, tolv ganger før det faktisk fungerte. Men første gangen det fungerte husker jeg, det var i [sted]. Heldigvis var vi ferdige med å stå på ski og var på vei hjem og det var første gangen det funka"*

Som vi ser av sitatet til Arne var hasj det første illegale rusmidlet han prøvde. Det samme fortalte også alle de andre informantene. Cato forteller at første gangen han prøvde hasj skjedde ved at han hadde oppholdt seg et sted i byen og; "[...] da kom det en gutt og ei jente på moped og da fikk jeg røyke hasj for første gang [...]", sier han. For Evy skjedde debuten med hasj slik:

*“Det var bare jeg og ei venninne som var i Danmark, og da var vi ute og drakk litt og hadde det gøy, - og ja, da hadde vi bare lyst til å prøve det. Fordi det var jo Christiania på den tiden, og da var det jo åpent salg og ikke noe stress å få kjøpt det da.”*

At hasj er det første illegale rusmidlet ungdom tester, er en tendens som også annen forskning på området finner (se for eksempel Pedersen 2006).

Selv om det er flere likheter mellom informantene når det kommer til debut, er det også forskjeller å finne. En av dem jeg syntes utpekte seg mest, var i forhold til alderen for debuten. Når det kom til hasjdebuten, var det et spenn fra Cato som var ti år gammel, til Dorthe som var sytten. Forskjellene finner man også i forhold til hvor lenge informantene brukte de ulike rusmidlene før de prøvde illegale rusmidler. Evy og Dorthe for eksempel drakk alkohol i noen år, før de prøvde ut hasj den første gangen som seksten og syttenåringer, sammenlignet med Cato som var ti år, og kun hadde sniffet lynol et par ganger tidligere.

Jeg kommer ikke til å gå noe ytterligere inn på dette med alder for debut, og eventuelt hvilken påvirkning dette kan ha hatt for de ulike debutene, men velger å nevne det for å tegne et bilde om at det også var forskjeller i informantenes debuter. Dette vil også komme frem gjennom påfølgende temaer og avsnitter som jeg nå skal gå over til.

#### **4.1.1 Den fysiske opplevelsen**

I dette avsnittet vil informantenes fysiske opplevelse av debutene beskrives, og i denne sammenheng utpekte det seg tre forhold.

For det første kunne den fysiske opplevelsen forstås i lys av Bård sitt følgende sitat om debuten med hasj: *“Jeg var drita full nede på [sted] camping. Og røyka så jeg lå og spøy i fire, fem timer etter det. Og så gikk jeg hjem. Det ble litt for mye”*. Sitatet viser at Bård ble fysisk dårlig av å røyke hasj. Dette gjaldt ikke kun den første gangen han prøvde det, men episoden gjentok seg opptil flere ganger. At man ble fysisk dårlig av hasjen, var noe som gikk igjen i informantenes fortellinger. Evy beskriver følgende opplevelse etter at hun hadde testet hasj den første gangen i Danmark:

*“Første gangen var veldig ubehagelig. Fordi da husker jeg at jeg våknet opp dagen etterpå og ikke hadde sovet noe særlig, og hjertet mitt banket kjempe fort og jeg var stresset. Sånn kjempe lenge etterpå så skvatt jeg hele tiden, så det var ordentlig ubehagelig. [...]”*

Videre sier hun også:

*“Du merker at det, har stor påvirkning på deg da, eller at du kan føle deg dårlig fysisk etterpå da, eller bli kvalm og svimmel [...]”*

At man opplevde å bli fysisk dårlig, gjaldt ikke bare i forhold til debuten med hasjen. Flere beskriver at de også ble dårlige av sigaretter og alkohol. Arne sier følgende om bruken av sigaretter *“jeg spøy jo”*. Mens Bård forteller at etter å ha debutert med alkohol ble han fysisk dårlig, spydde og sovnet. Cato forteller om lignende tendenser også i forhold til sniffingen: *“I de gamle vinylene fikk du sånn, vi kalte det wawwa (?), sånn flakkende lyd, sånn merkelig lyd, man ble helt sånn rar og sånn. Det likte jeg ikke noe særlig [...]”*. Oppsummerende kan vi si at de første rusopplevelsene for flere av informantene opplevdes som negative fysisk sett, i form av at de følte seg syke, hadde ubehagelige følelser i kroppen, eller kastet opp. Interessant i denne sammenheng er at de fysiske opplevelsene av legale og illegale rusmidlene beskrives som like negative opplevelser. Dette viser dermed til en likhet mellom legale og illegale rusmidler.

For det andre, viste det seg at informantene hadde forventinger til hvilke fysiske opplevelser rusmidlene ville gi, da de debuterte med dem. Dorte og Evy forteller blant annet at de forventet at de skulle bli fulle av alkoholen. Dette gjaldt også for hasjen, men her opplevde flere at den fysiske opplevelsen ikke ble som forventet på forhånd, og at de tok tid før man kjente effektene. Dorte beskrev sitt første møte slik: *“det funket ikke som det skulle, gikk hjem og var drit skuffa”*, mens Arne sa følgende: *“Jeg røyket hasj sikkert ti, tolv ganger før det faktisk fungerte”*.

For det tredje, var det en av informantene som beskrev en positiv fysisk opplevelse med hasjen den første gangen. Cato forteller følgende: *“det var bare helt rått”*. Om hvilken



opplevelse hasjen ga, sier Cato følgende: “*stein*<sup>6</sup>, [latter] *Nei altså, man blir jo veldig salig av det da, første gangene og sånn*”. Den fysiske opplevelsen av hasj for Cato skiller seg dermed ut fra de andre, ved at han ikke ble fysisk dårlig, men opplevde positive virkninger av rusen.

Som vi ser av det som har blitt beskrevet, kunne informantenes fysiske opplevelse av debuten med rusmidlene knyttes opp til tre forskjellige fysiske opplevelser. Samtidig er det interessant at den fysiske opplevelsen av både de legale og illegale rusmidlene, samt nytelsesmidlene, på flere områder viste seg å være lik. For det tredje, og som dermed leder inn på fortsettelsen av dette kapittelet, er spørsmålet en kan stille om: hvorfor fortsatte informantene og ruse seg når det viste seg at den fysiske opplevelsen på flere områder var negativ? Dette spørsmålet vil nå tas videre og beskrives og diskuteres i kommende avsnitt 4.2.

## **4.2 Den sosiale rammen og de positive sidene**

Å bruke rusmidler må med andre ord bety, at det handler om noe mer enn bare de fysiske opplevelsene som rusmidlene gir. Avsnittene som følger under 4.2, vil derfor ta for seg den sosiale konteksten som bruken gikk inn i, og hvor det er flere forhold som viste seg å være avgjørende for at informantene fortsatte å prøve rusmidler.

Ettersom samtalene med informantene i stor grad ble vinklet mot bruk av illegale rusmidler, vil de påfølgende avsnittene hovedsakelig fokusere på bruken av hasj. Der det er relevant vil det trekkes paralleller til bruk av legale rusmidler, samt nytelsesmidler.

### **4.2.1 Utforskning, nysgjerrighet og spenning**

I det følgende vil hvilke momenter informantene vektla som en sentral del for debuten og utprøvingen av rusmidler beskrives og diskuteres.

Etter debuten med hasj, fortalte flere at det ikke tok lang tid før de prøvde hasj igjen: “[...] *jeg tror ikke det var mange dagene*”, og “*det tok to uker eller noe tenker jeg, to-tre uker*”. Til

---

<sup>6</sup> Cato beskriver at hasjen gjorde han *stein*. Dette betyr at man blir ruset på en sensitiv, sterk og klar måte. Det er de hallusinogene elementene ved rusen som gjør at begrepet *stein* har kommet til anvendelse og en bruker må åpne seg for rusen og tolke de signalene som gis for å oppleve denne følelsen (Pedersen 2006:124).

tross for at flere opplevde en negativ fysisk opplevelse med hasjen, fortalte blant annet Bård at han hadde lyst til å prøve det igjen; *“ja faktisk så, jeg spøy og sånn men”*.

En av grunnene til at flere av informantene fortsatte utforske rusmidlene, kan forstås i lys av Dorthe sitt sitat:

*“Det var jo mest spenninga med hva skjer med kroppen nå, hvordan vil jeg reagere på det her, hvordan føles den her rusen, [...] så ja, på et grunnlag så var det jo den søken etter spenningen og det kikket og sånn.”*

Sitatet til Dorthe viser at det knyttet seg både forventinger, spenning og ett kikk til hvilken opplevelse og følelse hasjen ville gi. Dette kan sees på som medvirkende forhold til at Dorthe både debuterte og fortsatte å prøve ut hasj. Evy nevner også nysgjerrighet og spenning: *“Jeg tror det bare er spenning. At man har lyst til å sjekke hvordan det er da”*. Videre forteller hun at hun alltid har vært nysgjerrig på rusmidler: *“Men, jeg har alltid vært litt sånn at jeg har hatt lyst til å prøve det. Til og med fra jeg var liten. Da husker jeg at jeg tenkte at når jeg blir stor da skal jeg prøve det”*. For Evy fremstår det nesten som en selvfølge at hun en gang skulle prøve hasj.

At nysgjerrighet kan forstås som et medvirkende forhold til en videre bruk av rusmidler var et forhold som også Philip Lalander fant i sin studie, *Hooked on heroin*, som er en studie av unge heroinister i den svenske byen Norrköping. Han skriver (Lalander 2003:15): *“Most of those I met maintain that a strong sense of “curiosity” was the reason most of them began experimenting with drugs”*.

Selv om Cato erfarte en fysisk bra opplevelse med debuten av hasj, vektlegger også han spenningsmomentet: *“[...] altså når vi begynte med å røyke hasj og sånn, så var det spenning, tror jeg folk var ute etter, [...] liksom, det var spenninga og nye ting og alt sånn”*. Cato knytter bruken opp til spenningen og det å kunne oppleve nye ting. I lys av Lalander kan det å prøve ut rusmidler ses på som en måte å slippe ut av det daglige og kjedelige, samt en måte å oppleve nye ting på. Goffman (i Lalander 2003), skriver at det å bruke rusmidler gir mulighet til å oppleve action, uten å måtte endre på omgivelsene. Med action mener Goffman handlinger som er uforutsigbare, dramatiske og opplevelser som er uavhengige av

andres ledelse. Lalander fant blant sine intervjuobjekter at det å bruke rusmidler ga mulighet til å oppleve nye og uforutsette hendelser og spenning (2003:14-16).

Utforskningen av rusmidlene kan også forstås i lys av følgende spenning ved handlingen: *“Det var jo det der i forhold til at dette vet jeg at jeg ikke får lov til. Blant annet første gangen jeg drakk alkohol”*. Det samme ga også Evy uttrykk for, og på spørsmålet om det var spenningen ved å prøve et rusmiddel eller spenningen ved å gjøre noe ulovlig, svarte hun følgende: *“Begge deler, kanskje mest det at det er ulovlig”*. Sitatene viser at det lå en spenning knyttet til at handlingen man utførte sto i strid med hva man hadde lov til. For Dorthe gjaldt spenningen om at hun gjorde noe ulovlig både knyttet opp mot utprøvingen av legale og illegale rusmidler. Dette må forstås i lys av hva som ble beskrevet under avsnitt 4.1, nemlig at informanten var langt under myndighetsalderen for å drikke alkohol da hun begynte med dette. Samtidig viser det også til en likhet i forhold til bruk av legale og illegale rusmidler. Videre sier Evy:

*“Fordi jeg i hvert fall, var litt redd for rus da jeg var yngre da, fordi ofte så får du følelsen av og ikke ha det så bra da, fysisk og mentalt. Og du er redd for at du kommer til å få hallusinasjoner og klikke og, men så er det så spennende å gjøre noe ulovlig sånn allikevel da”*

Til tross for at stoffene opplevdes som litt skremmende, både fysisk og mentalt sett, viser sitatet at det allikevel var tiltrekkelig å gjøre noe ulovlig. Pedersen skriver at ungdomstiden for mange blir en tid hvor man begynner å eksperimentere med rusmidler. Du skal finne deg selv, bli kjent på nye arenaer og takle nye og utfordrende oppgaver. Derfor blir en viktig del for mange både risikotakning og utforskning av grenser (Pedersen 2006:24).

Spenningen knyttet til at man gjør noe ulovlig, er et forhold som også andre har funnet i studier om ungdom. Cecilie Høigård skriver om dette i sin bok *Gategallerier*, som tar for seg ulike aspekter knyttet til ungdom som driver med graffiti. Her er det flere av guttene som ønsker at graffiti forblir en ulovlig handling, fordi det er nettopp det at graffiti er ulovlig som gjør det tiltrekkelig å utføre handlingene. Spenningen ved å bli jaktet på, kikket det gir og muligheten til å kunne bytte ut kjedsommelighet med aksjon, er kun noen av mange

tiltrekkende sider ved graffitien som en ulovlig handling, guttene søker etter (Høigård 2002:356-357).

Tross negative fysiske opplevelser, var ulike forhold knyttet til spenning og nysgjerrighet medvirkende til at flere av informantene fortsatte og utforske. Dette er et forhold som også Marie Smith-Solbakken og Else M. Tungland skriver om i sin bok *Narkomiljøet. Økonomi, kultur og avhengighet*. De skriver at veien inn i rusmiljøet kan sammenlignes med en "krabbeteine". "Krabbeteinen" er en fristende boks, som nysgjerrige mennesker forviller seg inn i, og hvor de fire forholdene flukt, protest, trøst, samt *spenning* kan forstås som sentrale forhold som gjør at personer havner inn i rusmiljøet (Smith-Solbakken og Tungland 1997:17-18).

#### 4.2.2 Å lære seg å bruke rusmidler

I lys av informantens utforsking, prøving og eksperimentering, skjer det samtidig en endring i deres opplevelse av rusmidlene. Dette vil jeg gå nærmere inn på her. I denne sammenheng er det to spørsmål som kan stilles. Hvorfor ble flere av informantene fysisk dårlige av hasjen og de andre rusmidlene de første gangene, og hvorfor oppnådde de ikke å bli *høye*<sup>7</sup> av hasjen? Og hva er det som gjorde at dette endret seg? For å forsøke å få et svar på disse spørsmålene, kan teorier og litteratur fra Howard Becker (2005) sin studie *Outsidere*, som er en studie i klassisk avvikelsessosiologi, og Fekjær (2009) benyttes.

Fekjær skriver at rusmidler har en rekke kjemiske virkninger på menneskers kropp og hjerne. Fra gammelt av trodde man at kjemisk rus ble utløst av rusmidlenes farmakologiske egenskaper, men forskning gjort i løpet av 1900-tallet viser at det ikke handler om en direkte kjemisk effekt. Rusmidler kan for eksempel gi blodtrykksfall, langsom tenkning og dårlig koordinasjon. Når mennesker får i seg stoffer, uten å *forvente* (min utheving) å få en "rus", kjenner de bare disse fysiske farmakologiske virkningene. Virkningene stemples ikke som rus, eller at man føler seg *høy*. Dette er en indikasjon på at kjemisk rus ikke kun er en virkning, men også en tolkning. Dette kan vi blant annet forstå dersom vi ser på cannabis sin historie. Cannabis gikk over fra å være hostemedisin til et rusmiddel. Stoffet var det samme,

---

<sup>7</sup> Begrepet *høy* kan forstås i lys av Sandberg og Pedersen (2010). Begrepet peker mot en kvalitet av rusen som gjør at sanseinntrykkene blir rikere og sterkere. Stoffet gjør deg sensitiv og mer bevisst på mentale prosesser (Sandberg og Pedersen 2010:58).

men opplevelsen av rusen ble tolket forskjellig da stoffet endret kontekst. Eller bruk av løsemidler til sniffing, slik Cato som tidligere nevnt hadde gjort. Bruk av løsemidler som rusmiddel viser hvordan malerens vemmelige løsemiddeldamper, blir ungdommers gode rusmiddel. Stoffet er det samme, men det blir tolket og benyttet i forskjellige kontekster: ungdommer tolker opplevelsen som rus, mens maleren som får i seg det samme stoffet tolker ikke denne opplevelsen slik. Dette er en indikasjon på at det er en forbindelse mellom stoffets objektive virkning på den ene siden, og den subjektive opplevelsen av stoffet på den andre siden (Fekjær 2009:159-161).

Et sentralt moment for å forstå rusmidlenes effekter handler altså om hvordan man som person tolker de opplevelsene som rusmidlene gir. Dette er et sentralt moment i Becker sin studie, om hvordan mennesker blir brukere av marihuana. Han skriver at det er helt normalt at nybegynnere på hasj blir dårlige de første gangene. Dette fordi de ikke har lært å tolke de opplevelsene som hasjrusen gir. Becker fant i sin studie at brukerne måtte gå igjennom tre trinn før de klarte å oppnå de ønskede virkningene av rusen. Det første trinnet var at de måtte lære å røyke stoffet på riktig måte. Dette handler om hvordan man inhalerer stoffet, og mange hasjrøykere er enige om at man ikke kan røyke hasj på samme måte som for eksempel sigaretter. Dernest måtte en lære å oppdage effektene og koble dem til bruken av rusmidlet. Dette betyr at selv om man har lært å røyke stoffet på riktig måte, klarer mange allikevel ikke bli høye, dersom de ikke er i stand til å koble disse effektene opp til bruken av hasjen. Til sist må man lære å nyte virkningene som hasjen gir og definere disse opplevelsene som positive og behagelige opplevelser. De fleste nybegynnere blir som regel ikke høye den første gangen, hvilket Becker mener er fordi de ikke har lært disse tre teknikkene, som er sentralt for å oppnå de ønskelige virkningene (Becker 2005:kap.3).

Historiene til flere av informantene viser at det tok tid for flere å omdefinere de opplevelsene som hasjen ga til positive opplevelser. Arne hadde, som tidligere fortalt, røyket hasj bortimot ti-tolv ganger før han kjente noe ordentlig effekt. Dette viser at det tok tid for han å tolke de opplevelsene som hasjen ga både som behagelige og til at han var rusa. Becker skriver at det som en gang opplevdes som avskyelig, blir når en opparbeider en smak

for det, til noe lystbetont. Rus er lært og selv om cannabisvirkningene i seg selv ikke er særlige behagelige, kan man lære seg å sette pris på annerledesheten (Becker 2005:kap.3)

Mye av prosessen som skjer hos brukerne kan derfor sies å handle om å tolke de opplevelsene som hasjen gir, og definere disse som positive og behagelige. Dette kan forstås som en *tilvenningsprosess*, slik Fekjær skriver om. De som i dag er kaffedrikkere, øl drikkere eller røykere husker sikkert at felles for alle disse aktivitetene var at smaken og virkningene ble oppfattet som ubehagelige, men som Fekjær skriver (2009:102):

*”den som er godt motivert for å bli en røyker, en øldrikker eller en kaffedrikker, er villig til å gå igjennom den nødvendige tilvenningsprosessen som gjør at en lærer å like smaken eller virkningene. Menneskers preferanser er så fleksible at vi kan venne oss til å like noe som i utgangspunktet var ubehagelig.”*

Flere av informantene ga uttrykk for at de fortsatte ruse seg på hasjen til tross for negative opplevelser. I lys av Fekjær kan dette tolkes dit hen, at de var villige til å gå igjennom en slik tilvenningsprosess. Dette gjorde at de en gang ville lære å like smaken og virkningene som hasjen ga, og ikke kun definere dem som negative fysiske opplevelser. Becker skriver at en person kan venne seg til å like en påvirkning som i utgangspunktet ikke er særlig god (Becker kap.3).

En slik tilvenningsprosess kjenner jeg meg selv igjen i, og da spesielt knyttet opp mot kaffedriking. Kaffe var en drikk jeg ikke kunne fordra, men som jeg ønsket å lære meg å like, mye på grunn av det sosiale som bruken var knyttet opp mot. På samme måte som jeg opplevde bruken av kaffe, kan også Bård sitt følgende sitat forstås: *“alle andre hadde det jo gøy, så at de hadde det moro på det, så jeg var ute etter det jeg også.”* Sitatet viser at Bård fortsatte bruken av hasj, fordi han søkte etter de samme opplevelsene av bruken som kameratene hans hadde. Dette er en indikasjon på at for Bård ble hasjen sett på som et rusmiddel som kunne benyttes for å oppleve en ønsket tilstand, som gikk inn i en sosial kontekst og ga følelse av å ha det gøy. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til under punkt 4.2.4. Det er med andre ord ikke bare selve hasjopplevelsen, men også det sosiale som bruken av hasj gikk inn i, som Bård på mange områder søkte etter. Forskning gjort omkring cannabisrusen viser at bruken er en del av en større sosialiseringssprosess hvor individet lærer å identifisere og stemple de påvirkningene som gis, som rus (Fekjær 2009:143). De

tolkningene man stempler som rus, foregår med andre ord i en større sosialiseringssprosess i interaksjon med andre mennesker. Det er gjennom å bruke rusmidlene sammen med andre vi lærer å tolke de påvirkningene som gis, og stemple de som rus.

I lys av alt dette, er Cato sin historie interessant. Han fortalte at han ble ruset allerede første gangen han prøvde hasj. Hvordan kan det forstås? Dersom vi ser hans opplevelse av hasjen i lys av Willy Pedersen og Sveinung Sandberg, kan det at Cato opplevde å bli *stein* første gangen han testet hasj, ses på som et gode, ved at han enten hadde veldig flaks eller var et naturtalent (Pedersen og Sandberg 2006:124).

### 4.2.3 Effekter av rusen

Når flere av informantene hadde lært å tolke opplevelsene som hasjen ga, samt omdefinere disse som behagelig virkninger, endret også effektene av rusen seg:

*"Jeg har aldri ledd så mye i hele mitt liv jeg tror jeg, jeg lo av alt". (Arne)*

*"Masse latterkikk og kaving, nei det var knall gøy i begynnelsen". (Dorthe)*

Sitatene viser at informantenes subjektive tolkning av hasjen endret seg til positive påvirkninger. Etter at Arne hadde opplevd dette sier han at lysten til å prøve hasj igjen bare ble større. Han beskriver det hele, som *"drit kult"*. Dette kan forstås i lys av Becker. Han skriver at når en person har lært å tolke opplevelsene som behagelige, blir det hele til noe lystbetont og noe man fortsetter å søke etter. Sitatene kan forstås i lys av Becker sin forståelse om at hasjen *"brukes for fornøydelsens skyld"* (min oversettelse). Dette innebærer at bruken av marihuana ikke bærer spor av å være tvangspreget, men har en avslappende karakter (Becker 2005:71 og 60). At man ble pratsom, hadde det gøy, fikk latterkikk, og at man levde livet, ble sett på som positive effekter av rusen, og som gikk igjen i informantens fortellinger.

Hvordan kan vi forstå disse effektene som informantene forteller at rusmidlene ga? Hvilke effekter rusen gir er forskjellig fra person til person, og avhenger av, som vi har vært inne på tidligere, å lære å bruke rusmidlene og hvordan man tolker de opplevelsene som gis. Enkelte

kan bli glade, mens andre kan bli triste, noen blir snille, og andre aggressive (Fekjær 2009:117). Derfor kan vi ikke se effektene av rusen som et isolert fenomen, men opplevelsene må sees i lys av den sosiale konteksten som bruken av hasjen gikk inn i, og som for flere av informantene handlet mye om felleskap.

#### 4.2.4 Fellesskapet

Debuten med rusmidlene for informantene skjedde i felleskap med andre. Med venner, bekjente eller mindre kjente. Selv om bruken de første gangene bar preg av negative fysiske opplevelser, fortsatte rusbruken sammen med andre.

Sitatet til Bård, som nevnt tidligere, viser at han fortsatte å prøve hasj, til tross for negative fysiske opplevelser fordi han så at: *“alle andre hadde det jo gøy, så at de hadde det moro på det, så jeg var ute etter det jeg også”*. Dette viser til en del av den sosiale sammenhengen som bruken inngikk i, og som var en opplevelse som Bård søkte etter.

Etterhvert som informantene lærte seg å like hasjen, fortsatte bruken å inngå i sosiale sammenhenger sammen med venner, bekjente og ofte tilknyttet fest og helg. Evy beskrev det slik: *“[...] Det var vel [...] knyttet til sånn sosiale sammenhenger med venner da, [...] hvor du skal være ute lenge, eller ikke skal hjem rett etterpå. Sånn helger”*. Etter å ha opparbeidet seg en smak for rusmidlene, søkte de etter mer av det sosiale som rusbruken var en del av. Som skrevet tidligere, kan ikke effektene av rusmidlene sees separat, de må forstås i lys av den konteksten som bruken gikk inn i og at det var begge disse hendelsene som var med på at rusopplevelsen ble beskrevet som positive, artige og gøyale opplevelser. Dette er en indikasjon på at bruk av rusmidler er bundet i tid, sted og sosial sammenheng, og må forstås i lys av det.

Som vi ser, går hasjen inn som en del av et større fellesskap, hvor den røykes i sosiale sammenhenger med venner. Lalander skriver at bruk av hasj kan være et symbol på fellesskap. Å røyke sammen kan ha en funksjon som styrker de sosiale båndene, på samme måte som personer i det etablerte samfunnet spiser middag sammen med andre (2003:25). Samtidig er det interessant å se at den sosiale sammenhengen bruken av hasj gikk inn i på mange områder var det samme for alkoholen. Å drikke alkohol viste seg også å være



tiltrekkende for enkelte av informantene fordi den inngikk i et større sosialt fellesskap knyttet opp mot fest og venner.

På den annen side, hadde venner og bekjente også en annen funksjon for at informantene fortsatte ruse seg. Evy forteller at hun ikke røyket mye den første tiden, men at det ekspanderte sakte men sikkert. Hun beskriver det slik: *"[...] så ble det jo masse fester og sånn etterpå, hvor mange røyka og det var sånn, for dem som ville, så var det bare å røyke"*. Hun ble kjent med stadig flere røykere, slik at det ble vanlig å røyke når hun var sammen med sine nye venner og på fest. I tillegg fikk hun seg kjæreste på den tiden som røyket hasj daglig. Bruken ekspanderte og fortsatte i lys av at hun fikk venner og kjæreste som også brukte rusmidlet. Denne tendensen fant også Becker. Han skriver at et sentralt moment for at en person fortsetter å bruke marihuana, er tilgjengeligheten til rusmiddelet og at man kommer inn i et miljø hvor rusmidlet røykes og dermed også stifter videre bekjentskaper (2005:76). Dette viste seg å være et forhold som var gjeldene for flere. Både Arne, Bård og Cato forteller at de var i et miljø hvor bruk av hasj var vanlig. Bruken av hasj ekspanderte i lys av de sosiale sammenhengene som bruken var en del av, og når de da også hadde opparbeidet seg en smak for det, var det som nevnt tidligere ettertraktet å bruke det. Bruk av cannabis er en sosial hendelse, i følge Sandberg og Pedersen. Ritualene går ut på at røykingen foregår i fellesskap, hvor en vanlig norm er at hasjen deles med de som er tilstede. Røyking av cannabis sammen, innebærer også en forpliktelse til videre sosial interaksjon (2010:37-39).

Dorthe forteller en historie som viser en litt annen utvikling. Etter den skuffende opplevelsen med hasj den første gangen, gikk det en liten stund før hun prøvde å røyke igjen. På den tiden hvor hun prøvde hasj igjen, hadde hun flyttet inn i et kollektiv hvor hun bodde sammen med personer som hun drakk og festet mye sammen med. Hun fortalte de hun bodde sammen med, hvor ingen hadde prøvd hasj tidligere, at hun hadde testet stoffet og hadde lyst til å prøve det igjen. Hun fikk til slutt med seg sine bofeller på å prøve. Denne gangen funket hasjopplevelsen bedre og hun opplevde å bli skikkelig fjern. Historien til Dorthe er litt annerledes fra de andre, i den forstand at hun ikke hadde noen venner som brukte stoffet, men selv aktivt oppsøkte rusmidlet. Dette kan være en indikasjon på at Dorthe var klar over hvilke virkninger stoffet kunne gi, og at dette var opplevelser hun søkte etter. Til tross for at

hun aktivt oppsøkte det, handlet det på mange måter om den samme sosiale hendelsen, nemlig å bruke hasj sammen med andre i et større sosialt fellesskap.

Videre forteller hun, at hasjbruket ekspanderte betraktelig etterhvert: “[...], etter at jeg flyttet til [by] begynte jeg å røyke hasj mer og mer da. Og fant meg venner som var like glad i hasjen og alkoholen og sånn og bodde i et kollektiv som var på halv tolv”. Sitatet til Dorthe samsvarer dermed med Becker sin teori som nevnt ovenfor, hvor tilgjengeligheten til stoffet gjennom venner og bekjenskaper er avgjørende for en videre bruk av stoffet. Sitatet viser også at bruken inngår i et fellesskap med andre.

Den sosiale sammenhengen som bruken av rusmidlene gikk inn i, kan sies å være en forsterkende årsak til at informantene fortsatte å ruse seg. Den sosiale rammen som bruken gikk inn i beskrives som positive sider og var forhold som gjorde det enda mer tiltrekkende å fortsette bruken av hasj.

#### **4.2.5 Tiltrekking mot en bestemt livsstil**

Det å ruse seg på hasj, handler ikke kun om bare å bruke det. For enkelte av informantene handlet bruken av rusmidlene om noe mer, og var en del av en større holdning eller livsstil. For Evy spesielt, handlet det også om søken og tiltrekking til den stilen som rusmiljøet representerte, og i denne sammenheng spesielt knyttet til hasjmiljøet. Hun sier følgende:

*“[...] Jeg vet ikke jeg – det kan hende det er bare jeg som synes det da, men at det er noe sånn tiltrekkende av den type livsstil, væremåte eller virkelighetsoppfattelse eller, - ja det er jo litt sånn mørkt og dystert og – ja, det er jo det. I hvert fall hvis noen liker litt sånne ting. Men jeg tror det har mye med identitet å gjøre også. Ikke bare spenning men også identitet, på grunn av nettopp det da at kanskje du blir tiltrukket av litt sånne mørke sider, eller høre på mørk musikk eller se på skrekfilmer. Du har ikke lyst til å være sånn bra, og A4 menneske.”*

Evy sitt sitat beskriver godt den tiltrekkingen hun opplevde og fortsatt opplever er spennende ved miljøet, og det å bruke rusmidler. Inntrykket hun gir er at det ikke bare handler om spenningen, men også søken etter den livsstilen, væremåten og virkelighetsoppfattelsen det og ruse seg på hasj og andre rusmidler uttrykker. Disse beskrivelsene gir uttrykk for at rusmiljøet representerer noe annet, noe annet som står i

motsetning til det etablerte samfunnet, eller A4 livet, som Evy kaller det. Hun knytter forholdene, livsstil, væremåte og virkelighetsoppfatning opp mot relasjoner som mørke sider, dysterhet og det alternative.

For å forstå Evy sine tanker og forståelser av det å bruke rusmidler, kan Lalander sin studie benyttes. Der kom det frem at de som brukte hasj viste en spesiell holdning i forhold til hva de ønsket å være, nemlig (2003:18): *"drifters with a special perspective on life"*. Disse personene beskriver en livsstil som på mange områder sto som en kontrast til det moderne samfunnet. De var avslappet og lot seg verken påvirke eller interessere seg i, det som skjedde rundt i samfunnet. De tok en dag av gangen og hvor det å fremstå som kul og alternativ sto som viktige idealer (ibid.) Pedersen forteller også om noe av den samme tendensen og beskriver at hasj har en "søt" side som representerer en type personer som bruker hasj som uttrykker en spesiell form for stil, normer og verdier (Pedersen 2006:110).

Jeg ble interessert i Evys beskrivelse av dette dystre og spurte henne i den sammenheng om hvilke musikk det var naturlig å knytte hasjopplevelsen eller den sosiale sammenhengen som bruken av hasj inngikk i. Hun svarte følgende:

*"Det blir litt dypere musikk da. Sjanger vil jo være det du til vanlig hører på. Men, i hvert fall for min del da så blir det mye sånn musikk som er litt vanskelig kanskje. Hvor du må følge med litt og ja, - som gir deg opplevelser og, - det blir litt mer sånn pro-musikk. Ikke sånn partymusikk, disko liksom. Vi hørte mye på 70-tallsmusikk i hvert fall, sånn type Led Zeppelin."*

Det at Evy forteller at hun hørte mye på 70-tallsmusikk og artister som Led Zeppelin den perioden hvor hun ruset seg aktivt på hasj, kan forstås i lys av hasjens kulturelle kontekst. Hasjen kom for fullt til Norge på slutten av seksti og begynnelsen av syttitallet. Den sto som et symbol på det enkle og frie liv, og hippie-tilværelsen ble som en motkultur til statens styre og stell. Den var knyttet til positive ungdomsopplevelser preget av sommer, festivaltid og popmusikk (Smith-Solbakken og Tungland 1997:37-38). Denne livsstilen Smith-Solbakken og Tungland beskriver, skriver Sandberg og Pedersen fortsatt står som en sentral symbolkilde for mange hasjbrukere i dag. Det ser ut til at hasjmiljøet fortsatt i dag ønsker å stå som en motkultur til det moderne samfunnet og bli sett på som et alternativt miljø som verdsetter

andre normer og levesett enn hva som ses på som det tradisjonelle. 1960-tallets musikk, ritualer og symboler ser fortsatt ut til å leve blant dagens unge røykere. Mye har vedvart, men også i omskrevde og nyfortolkede versjoner (Sandberg og Pedersen 2010).

Den samme tendensen beskriver også Lalander. Her ga hasjbrukerne uttrykk for å være inspirert av bestemte musikkstiler, hvor spesielt reggae sjangeren, og artister som Bob Marley, Peter Tosh og Alfa Blondie sto sentralt. Livsstilen de levde sto i kontrast til det moderne samfunnets rasjonelle oppførsel og strukturering av tid (Lalander 2003:18).

Evy forteller at hun hører på musikk hvor hun må følge litt med, og som gir henne opplevelser. Dette kan forstås som om at musikken, sammen med bruken av hasj, er med på å gjøre rusopplevelsen mer omfattende. Noe lignende beskriver også Sandberg og Pedersen, hvor en av informantene forteller at musikken ga henne mer når hun røykte (2010:34).

Samtidig ser vi at Evy ikke rendyrker det særpregende ved hippiekulturen, da hun som vist er opptatt av det dystre og litt mørke. Dette kan være en indikasjon på at flere alternative miljøer bruker hasj. Men, kanskje ikke bare alternative miljøer? Sandberg og Pedersen peker på at cannabis oppfattes og forstås av brukerne som et vanlig rusmiddel som "alle" røyker. Både advokater, rørleggeren og personer fra alle sosiale lag (Sandberg og Pedersen 2010). Kanskje det er et tegn på at bruken av cannabis har blitt ganske utbredt og brukes innenfor mange sosiale miljøer?

En medvirkende årsak til at Evy fortsatte ruse seg kan dermed forstås i lys av den tiltrekkende livsstilen bruken gikk inn i. Dette viser også en viktig del av den sosiale og kulturelle rammen som bruken går inn i.

#### **4.2.6 Tiltrekkingen til miljøet**

For enkelte av informantene handlet det ikke nødvendigvis om den samme tiltrekkingen til en bestemt livsstil som Evy beskriver. For enkelte, spesielt Bård og Cato, handlet det om en tiltrekking til bestemte miljøer i sin helhet, hvor bruk av rusmidler var en integrert del.

For å forstå deres tiltrekking til rusmiljøet, må vi gå tilbake og se på hvorfor både Bård og Cato søkte seg til disse arenaer. Begge gir de uttrykk for at de ikke syntes det var spesielt interessant å gå på skolen. Bård forteller at han tok seg så vidt igjennom videregående og

beskriver seg selv som den som alltid var sist inne i klasserommet, skulket, holdt til i bråkegjengen, fant på faenskap og sto på hjørnet og "smugrøyka". Cato droppet ut av skolen i veldig ung alder og forteller følgende om dette:

*"Nei altså, hva skal jeg si. Jeg var jo villmann altså, gadd ikke være på skolen og så etter folk å være sammen med, så da ble det jo de folka som var nede på [sted] [...] Jeg har jo alltid vært minstemann i gjengen og sånn, i hvert fall i de årene der da."*

Du skulket skolen?

*"Ja, jeg har gått, offisielt så er det vel åttende klasse"*

Hva var det som gjorde at du ikke ville være på skolen?

*"Jeg hadde ikke noe der å gjøre, dette fikset jeg selv. Helt på trynet ikke sant, men når du er så liten som jeg var den gangen så, du hakke bedre vett."*

Beskrivelsene til Cato og Bård kan forstås som en indikasjon på at skolen ikke ga dem de utfordringene og opplevelsene de søkte etter. Derfor søkte de etter andre arenaer for sosialisering, arenaer som hadde andre aktiviteter som tiltrakk dem mer, som for eksempel rusmidler, pøbelstreker og kriminalitet. Det kan sees på som en slags jakt etter opplevelser. Opplevelser som ikke kunne oppleves på skolebenken. Hvorfor de ikke likte å gå på skolen, og heller syntes det var bedre å holde til i gjengen, er et eksempel på hva de ulike arenaene representerer. Skolen er en arena i samfunnet som bidrar til å forme oss som individer. Det representerer kontroll, struktur, pedagogikk, hierarki og læring (Willis, i Lalander 2003:12). Dette representerer et styre som ikke alle i like stor grad er interessert i å forholde seg til, slik Cato blant annet uttrykker. Derfor søker de seg til andre arenaer som representerer verdier som de synes det er mer tiltrekkende og spennende å ha en relasjon til. Denne avstanden som da skapes til skolens verdier kan kanskje ses på som en form for separasjon, noe Lalander uttrykker med bakgrunn i Willis. Separasjon kan forstås som følgende (Willis, i Lalander 2003:12):

*"'separation' describes the process by which people separate themselves from those people and environments that exercise control over their thoughts and actions, and seek other persons and other environments where this captivity is not experienced"*

Separasjon kan på sitt mest ekstreme forstås som en avståelse fra det moderne samfunnets normer og regler, skriver Lalander (ibid.). Begrepet separasjon er ikke et godt egnet ord i

denne sammenheng, da det muligens hos leseren vekker assosiasjoner til hva separasjon symboliserer i dagens samfunn. Allikevel synes jeg at sitatet som er referert til ovenfor beskriver godt den prosessen som skjer når man som person tar avstand fra de arenaer som har til hensikt å styre og kontrollere oss, som i Bård og Cato sitt tilfelle gjaldt skolen. Lalander beskriver også en slik prosess, og forteller at personene han snakket med hadde et nokså problemfritt forhold til skolen frem til sjette og sjuende klasse. Etter dette begynte de å søke etter andre arenaer for sosialisering som med vennegjengen hvor både kriminalitet, rusbruk og skulking fra skolen var en sentral del. Lalander beskriver at denne tiltrekkingen skyldtes blant annet at disse miljøene og aktivitetene bar preg av å være mer spennende og interessant for ungdommene (ibid:12-14).

Det er selvfølgelig mange forhold som kan påvirke hvorfor man tiltrekkes av et miljø som står i motsetning til hva som forstås som alminnelig. Men, for Bård og Cato opplevde jeg at det var spesielt avstanden de hadde til skolens normer og regler som medvirket til at de tiltrakk seg andre miljøer som opplevdes som mer spennende.

Tiltrekking til miljøer og deltagelse i miljøer kan forstås som et medvirkende forhold til at informantene fortsatte ruse seg.

#### **4.2.7 Tiltrekkende identitet**

Flere av informantene nevner begrepene *tøff* og *kul* i sammenhengen med det å debutere og bruke både legale og illegale rusmidler. Arne forteller at han røyket sigaretter for å være *tøff*, et begrep som indikerer en felles opplevelse av røykedebuten for mange skriver Pedersen (Pedersen 2006:52). Evy husker også at hun følte seg veldig kul den første gangen hun prøvde alkohol. På spørsmålet om hvorfor Evy trodde hun prøvde svarte hun følgende: *“nei, det var litt sånn for å være kul bare. Fordi jeg gikk på ungdomskolen og ville være som fjortiser. Det var jo bare det, sånn sett”, “[...] Og man har ikke lyst til å være en som aldri har gjort det ”*. Det at Evy forteller at hun ikke hadde lyst til å være en som aldri har gjort det, viser at hun ønsket å bli assosiert med en som brukte alkohol. Videre sier hun:

*"[...] da var jeg sånn som skulle drikke masse og var den som alltid skulle drikke mest og var sånn kul og ja, feste så mye som mulig egentlig. Men, det har gått veldig over og nå er jeg ikke sånn i det hele tatt. Nesten helt motsatt."*

Sitatet viser hvilken betydning Evy vektla det å feste og drikke, nemlig sammenhengen med det å være kul. Dette kan forstås i lys av Bourdieu sitt kapitalbegrep og om symbolsk kapital. I det følgende vil jeg derfor beskrive dette/disse begrepene hos Bourdieu og hvordan Evy sitt sitat kan forstås i lys av dette.

*Kapitalbegrepet* ble så vidt nevnt under et avsnitt i 3.1, hvor jeg refererte til Bourdieu sitt feltbegrep, og i følge Bourdieu vil vi innenfor ethvert felt finne ulike kapitaler, henholdsvis *kulturell, sosial og økonomisk kapital*. Den kulturelle kapitalen kan i følge Bourdieu eksistere i en kroppsliggjort tilstand. Dette kan forstås som de måter vi opptrer og fremtrer på i form av blant annet klesstil og utseende. Dette er forhold som blir til og modifiseres gjennom hele livet. I tillegg til den kroppsliggjorte tilstanden har den kulturelle kapitalen også en institusjonalisert og objektivert form (Esmark 2006:89-91).

Ved siden av den økonomiske og kulturelle kapitalen finner vi også sosial kapital. Med denne kapitalen siktes det til de nettverk av familie, venner, kollegaer og andre forbindelser personer har. Dette kan forstås som de nettverk en person har adgang til og som han eller hun ønsker å tilhøre og bli assosiert med. Sosial kapital kan i en viss grad arves, men det kan også erverves (ibid:92-93). Et sentralt poeng i forhold til kapital er deres forhold til rådende maktstrukturer. Bourdieu skriver at personer vil inneha ulike mengder kapitalvolum. For eksempel vil direktører, medlemmer av liberale verv og universitetslærere samlet sett ha et høyere kapitalvolum enn ufaglærte, som vil ha en relativt mindre mengde økonomisk og kulturell kapital. Dette gjør igjen at personer har ulike disposisjoner og således dannes grunnlaget for ulike posisjoneringer og forskjeller i samfunnet (Bourdieu 1997). De ulike kapitalene er kilder til dominans og på den måten opprettholdes de sosiale forskjeller, da det er de kapitalsterke som reproducerer og transformerer seg selv. Struktur bestemmes av de til enhver tid rådende styrkeforholdene mellom forskjellige makt- eller kapitalformer (Esmark:2006:107).

I tillegg til disse kapitalformene finner vi *symbolsk kapital*, som har blitt definert som det mest grunnleggende begrepet hos Bourdieu. Symbolsk kapital er ikke en egen kapital,

men kan forstås som den regjerende kapitalen i en sosial sammenheng. Med andre ord, den symbolske kapitalen er den kapitalen, eller blandingen av flere kapitaler, som er den dominerende i form av å være anerkjent og tilskrevet verdi og gitt sosial anseelse i et bestemt felt. Hva som er den symbolske kapitalen vil variere fra felt til felt og i prinsippet kan alt fungere som kapital (ibid:94).

Går vi tilbake til Evy sitt sitat, kan alkoholen ses på som en kapital og et middel for å oppnå symbolsk kapital i det miljøet Evy var en del av. Å ha et stort alkoholforbruk var knyttet til det å fremstå som kul, derfor kan det å drikke alkohol sees på som en måte å skaffe seg anerkjennelse og bli respektert på. Å debutere eller bruke rusmidler kan sies å gi mulighet til å inneha bestemte sosiale kapitaler, nemlig det å fremstå for seg selv og andre som tøff, kul og modig. Egenskaper som for mange, som er i en periode i livet hvor man skal finne seg selv, kan forstås som viktige og sentrale i dannelsen av ens egen identitet.

Videre tenker Evy følgende om folk som bruker hasj:

*"[...] folk som bruker rusmidler – at de er mer alternative og kulere. [...] Men man blir jo annerledes enn resten av samfunnet. Man gjør jo helt andre ting og man er opptatt av helt andre ting, snakker om andre ting og kanskje ser annerledes ut. Jeg var i hvert fall veldig opptatt før at jeg skulle være litt alternativ. Og ha sterke meninger og gjøre min greie uansett."*

For Evy blir det å bruke hasj en del av en større livsstil. Det handler ikke bare om å røyke hasj, men også om hvilke forhold man samtidig ønsker å bli forstått og assosiert med. Dette kan være knyttet opp mot klesstil, musikk, virkelighetsoppfatning og livsstil. Det gir henne noe å identifisere seg med. Sandberg og Pedersen skriver at bruken av cannabis knyttes til hvilke sosiale identiteter brukerne ønsker å bli assosiert med (Sandberg og Pedersen 2010:31), og for Evy så vi dette handlet om å være alternativ, ha sterke meninger og gjøre sin egen greie.

Hele denne "pakken" som hasjen går inn i, blir med på å danne en identitet og være et symbol på hvem du er og hva man ønsker å bli assosiert med. Dette da bruk av hasj handler om mye mer enn bare selve det å røyke rusmidlet, men også om den kulturelle konteksten som det går inn i. Sandberg og Pedersen skriver mye om dette, og som vi har



vært inne på tidligere, er cannabiskulturen oppbygd rundt en rekke symboler, ritualer og hvor bestemte handlinger står sentralt, som for eksempel det å være i opposisjon til det vanlige samfunnet, ha en avslappet livsstil, være annerledes og alternativ (Sandberg og Pedersen 2010).

Å bruke rusmidler, om det er legale eller illegale, betyr at man som person blir identifisert med enkelte aspekter. Dette var forhold flere av informantene ga uttrykk for at de syntes var positivt i forhold til bruk av rusmidler. Samtidig er det interessant å se at bruk av legale rusmidler og illegale rusmidler handler om å bli assosiert med mange av de samme forholdene, som at man er tøff, kul og en av de som har prøvd.

Det virket ikke på mine informanter som at det å debutere med hasj, sammenlignet med alkohol og tobakk, ga opplevelsen av å inneha noen andre egenskaper enn knyttet opp mot det å fremstå som kul og tøff. Det eneste forholdet jeg opplevde at kom frem var at Evy følte seg annerledes og mer alternativ enn de som ikke debuterte og prøvde hasj. Hvorfor Evy følte seg mer alternativ kan knyttes opp mot at hasj er tillagt en annen kulturell kontekst enn hva legale rusmidler har, som vi var inne på under avsnitt 4.2.5.

Ut fra dette kan man forstå at de forholdene som bruk av rusmidler representerte, var en identitet som flere søkte etter, og var en grunn til at de fortsatte ruse seg. Dette påvirket ikke bare hvordan andre så på dem, men også hvordan de så på seg selv. Selv om informantene hadde dette synet på seg selv, behøver ikke dette nødvendigvis å bli tolket slik av alle. Andre som står utenfor kan se personenes handlinger på en helt annen måte. Samfunnet ser på handlingene som lovbrudd, og foreldre kan få et endret syn på sitt barn fordi han/hun har begynt å prøve ut rusmidler.

### **4.3 Amfetaminet - nok en debut**

Til nå har ulike prosesser knyttet til informantenes debut og videre utvikling med legale og hovedsakelig illegale rusmidler som hasj blitt beskrevet. I det følgende vil jeg gå videre og beskrive informantenes debut med amfetamin, - hvordan skjedde det og hvordan opplevdes rusen?

Etter å ha brukt hasj i en periode, enkelte lengre og mer omfattende enn andre, forteller både Arne, Dorthe og Bård at amfetamin var det neste illegale rusmidlet de prøvde. En slik utvikling rusmessig, definerer flere av informantene som den vanlige veien å gå. Dette viser også forskning gjort av Pedersen. I en studie av sekvensene i rusmiddelbruk fant han at først kom de legale rusmidlene, dernest hasj, så amfetamin og ecstasy og til slutt heroin (Pedersen 2006:37).

Dorthe forteller følgende om hennes første opplevelse med amfetamin:

*”Hu venninna mi som sto på en måte nærmest i den perioden, hu hadde vært borti amfetamin tidligere, og hu hadde da klart å legge det bort, fordi hu havnet i et helvete på grunn av den amfetaminen. [...] Så hun hadde jo kontakter. [...]”*

Videre sier hun:

*”[...] det var hu venninna mi som dro ut og fikset det. Og kom hjem til meg med det. Så var det henne som fikset i stand og viste hvordan man skulle gjøre det og ja, lagde opp linjen og”*

Dorthe forteller at det var ganske tilfeldig at det ble akkurat amfetamin hun prøvde etter hasjen, og sier at det mest skyldtes at hun hadde ei venninne som tidligere hadde erfaring med rusmidlet og som gjorde at hun kom i kontakt med det via henne. Sitatene viser hvordan Dorthe ble vist av venninnen hvordan stoffet skulle ”forberedes” og hvordan det skulle inntas. Dette viser at bruk av rusmidler som tidligere beskrevet er lært atferd. Ikke bare i forhold til hvordan man skal tolke de opplevelsene som gis, men også i forhold til hvordan stoffet skal inntas på riktig måte. Dette er et forhold som også Bård forteller om, og sier at ved prøving av rusmidler sjekket de alltid opp med de som hadde mer erfaring om hva slags stoff det var, og hvor mye de skulle ta. At Dorthe beveget seg over på et annet rusmiddel, som i dette tilfellet var amfetamin, var ikke tilfeldig. Dette fordi søken etter et nytt stoff og ruse seg på, skyldtes at hun ikke lenger følte at hasjen ga henne nok rus.

Ut av sitatet kan vi også lese at Dorthe tok amfetamin ved å sniffe det, noe også Arne, Bård og Evy gjorde. Cato derimot injiserte første gangen. Amfetamin kan inntas på flere ulike måter, deriblant spises som tablett, pulver eller drikkes oppløst i væske, injiseres, røykes

eller sniffes. Dersom stoffet sniffes vil virkningene være både kraftigere og raskere enn dersom det inntas gjennom munnen (Amfetamin – fakta om amfetamin og metaamfetamin 2011).

Cato forteller følgende historie om hvordan han kom i kontakt med amfetamin den første gangen:

*”Jeg hadde sendt med en fyr en del penger for å kjøpe hasj. Men han kom jo tilbake med en stor pose med pulver isteden. Og, jeg skulle jo ha penga mine, så jeg måtte bare følge med han, så han fikk solgt da, så jeg fikk igjen penga. Også var vi oppe på [sted], hos en fyr der oppe, og da skulle han sette seg et skudd. Jeg begynte jo å bli rimelig trøtt etterhvert da, hadde vært våken hele natta og begynte på en ny natt og sånn, og da gjorde jeg sånn [informanten strekker ut armen og slår seg på den], får jeg den her, så jeg stakk ut armen, det var fenmetralin den gangen”*

Cato forteller at han begynte med et stoff som het fenmetralin. Et syntetisk stoff som Cato forteller opprinnelig kom fra Sverige, men som forsvant fra markedet den høsten han begynte ruse seg på det. Han forteller at stoffet kunne ligne på amfetamin, bare at det var mye heftigere.

Informantene kom i kontakt med amfetaminet via venner eller bekjente. Dorthe oppsøkte rusmidlet aktivt selv, ved å spørre sin venninne om hun kunne få tak i amfetaminet til henne. Bård derimot forteller at debuten skjedde da han flyttet tilbake til hjemstedet etter endt skolegang. Han begynte da å omgås sine gamle kammerater igjen og: *”da hadde de gått videre allerede”*, sier han. Bård prøvde amfetamin fordi vennene hans hadde begynt med stoffet, og han fulgte dermed etter dem.

Opplevelsen som amfetaminet ga ble beskrevet av flere som positive opplevelser. Følelsen må som vi har vært inne på tidligere, forstås i lys av den konteksten og omstendighetene stoffet tas under, samt den subjektive tolkningen av rusopplevelsen. I tillegg kan forhold som mengde og tidligere ruserfaringer påvirke opplevelsen.

Cato, som tidligere fortalt begynte med fenmetralin, sa følgende om hvordan rusen opplevdes: *”Det var så godt å junke det, intravenøst altså, at damene, jenter fikk orgasme rett og slett av det, når de satt seg et skudd. Da kan du tenke deg hvor godt det er.”* Videre sa han følgende om hvilke opplevelse rusmidlet ga: *”det er som en hest sparker deg i ræva og*

*så spinner du rundt, nei det er helt rått*". Flere av informantene forteller at amfetaminrusen opplevdes som mye klarere og at de ikke ble så sløve, sammenlignet med hasjen. Bård beskriver det blant annet slik: *"Den første stripe var jo, oi, du kom jo i gang og kroppen gikk i 210!"*. Cato forteller det slik: *"[...] med speed så blir du fullstendig propell i hodet. Du sitter med to røyk og røyker, og tre i kjeften ved siden av ikke sant. Da går ting veldig fort i svinga."* Beskrivelsene kan på mange måter gi et inntrykk av at amfetaminet ga en fysisk følelse i form av et *kikk*.

Sitatet til Cato, som nevnt ovenfor, viste at han tok amfetamin/fenmetralin den første gangen for å holde seg våken. Dette sier noe om hvilke virkninger amfetamin gir på kroppen. Stoffet defineres som et sentralstimulerende stoff på lik linje med for eksempel kokain og ecstasy. Det virker med andre ord motsatt av for eksempel alkohol og heroin, ved at det øker aktiviteten i nervesystemet og gjør at personer føler seg mer våkne og får energi (Fekjær 2009:381). Dette ser vi at informantene tolket som positive opplevelser, men er et forhold som nødvendigvis ikke behøver å oppleves og tolkes slik av andre. Andre kan føle uro, og plages av angst og søvnløshet.

Evy beskriver sitt første møte slik:

*"Ja! Jeg husker at det, - det blir litt feil å si at det var kjempe positivt, - men jeg syntes det var veldig gøy da. Jeg hadde det knall liksom. At det var så gøy at man ble så pratete, at det varte så lenge da."*

At Evy opplevde amfetaminet som positivt og at hun ble pratsom, kan forstå i lys av de generelle beskrivelsene som gis om hvilke virkninger amfetaminet kan gi på kroppen. Høy selvfølelse og pratsomhet er typiske tegn på amfetaminbruk, opplyser Folkehelseinstituttet (Amfetamin – fakta om amfetamin og metaamfetamin 2011).

Men tross positive effekter, forteller Evy følgende:

*"Men det var utrolig vanskelig å komme ned igjen, fordi du tar det jo og så har du det supert i noen timer eller en dag eller noe, men så må du jo lande igjen. Og den perioden er ikke spesielt hyggelig. Og da blir du overrasket over hvor sterkt det er da, eller hvor mye det påvirker fysisk. Og mentalt egentlig, du blir kjempe deprimert og du klarer ikke å spise og du klarer ikke å sove"*

Videre sier hun følgende om amfetaminrusen, sammenlignet med hasjrusen.

*"litt motsatt, fordi du blir jo veldig våken og aktiv, og av hasj blir man jo ikke det i det hele tatt. Men mye styggere da, mye mer brutal eller hva jeg skal si. Du merker at du blir så preget av det, at du blir så redusert. Sånn fysisk og mentalt egentlig."*

Opplevelsen av amfetaminet kan dermed forstås todelt; den var positiv da hun var ruset, men da rusen var på vei ut av kroppen beskrives dette som negativt. Bård forteller om lignende tendenser og forteller at han i begynnelsen ble veldig dårlig fysisk, når han sluttet å ta amfetamin. Nedgangene som Evy prater om, må forstås som da amfetaminet etter en periode er på vei ut av kroppen. Grunnen til at en opplever en slik uro i kroppen, skyldes at kroppen er i ubalanse i forhold til stimulerende og dempende mekanismer, sier professor Helge Waal. Uten påvirkning er kroppen i balanse med stimulerende og dempende mekanismer, men ved rusbruk forstyrres disse mekanismene, og kroppen må sette inn mottiltak for å komme i balanse. Ved bruk av sentralstimulerende stoffer som amfetamin, settes "demperne" på, og når rusmidlet går ut av kroppen er fortsatt disse motmekanismene på plass, og aktøren vil kunne oppleve uro. Etter en viss tid, avhengig av hvor lenge aktøren har ruset seg, vil kroppen tilpasse seg en rusfri situasjon, og balansen gjenoprettes (Rusavhengighet – kroppslig og psykisk 2011).

Dorthe derimot, var den eneste av informantene som ga uttrykk for følgende opplevelse:

*"Jeg ble skuffet over at ikke, - med hasjen så har du det sånn at alt blir litt uklart og all ting, og du kjenner at hodet går litt rundt og med alkoholen har du det samme når du begynner å bli full. Men, med amfetaminet så funket det ikke sånn. Det svei bare noe jævlig i nesa, også tok det en stund før jeg begynte å bli litt rar i hodet. Så jeg tror vi tok det på kvelden og at vi hadde kommet ganske langt på natta før jeg skjønnte, fy faen å rusa jeg er."*

Den negative opplevelsen Dorthe opplevde av amfetaminrusen den første gangen, skyldtes mest sannsynlig de forventningene hun hadde til stoffet på forhånd. I tillegg viser det at det tok en stund før hun tolket den opplevelsen som amfetaminet ga dit hen til at hun var ruset. Selv om Becker sin studie som har blitt beskrevet tidligere, hovedsakelig var knyttet til læringsprosessen til bruk av cannabis, kan deler av denne teorien også forstås i lys av Dorthe sin opplevelse av amfetaminrusen. Becker sier at det kan ta tid for personer å tolke de

effektene som rusmidlet gir på kroppen, og samtidig omdanne disse opplevelsene til noe positiv og til at man er rusa (Becker 2005). Dette da man ikke kjenner til de opplevelsene som rusmidlet gir.

### 4.3.1 Fest og helg

For flere kom amfetaminet inn som et rusmiddel som ble brukt i tillegg til hasjen. At flere beskriver rusopplevelsen som positiv, kan forstås i lys av den konteksten som bruken for enkelte gikk inn i. Arne husker ikke sine første opplevelser med amfetamin, men forteller følgende om hvordan de første årene med amfetamin gikk for seg, og hvorfor han endte opp med å bruke akkurat amfetamin:

*"[...] Det var jo damer og party og herregud jeg så jo ut som en gud, og hadde damer hengende etter meg. Så det var en veldig stor årsak, jeg har alltid vært glad i damer"*

Lykkerus er det mange som sier?

*"Kan godt si det. I tillegg til at det er litt sånn sex-dop. Det er greia også."*

Videre forteller han følgende om hvilke sosial sammenheng rusmidlet ble tatt i: *"masse houseparty, [utested] og "you name it". [...] det var drit kult."* Fra Arne var 15-25 år brukte han hovedsakelig amfetamin som et partydop. Da var det fest i helgene, og tilbake til skole og jobb igjen på mandagsmorgen, og Arne beskriver denne perioden som *"drit kul"*.

For Arne var bruken av amfetamin knyttet opp til fest. Amfetaminet ga følelsen av lykke, men hadde også en seksuell tiltrekningskraft. Samtidig forteller sitatet at det var ikke bare selve rusopplevelsen som amfetaminet ga, som Arne definerer som kul og tiltrekkende, men hele den sosiale konteksten som amfetaminet gikk inn i. Dette kan forstås dit hen at bruken av amfetaminet gikk inn i en større "stilpakke", som det knyttet seg bestemte opplevelser og hendelser til, i lys av fest, damer, sex og lykke. Dette skriver Geir Moshuus, Ingeborg Rossow og Viggo Vestel om i sin bok *Partydop og ungdomskultur*. Ved bruk av rusmidler som et partydop, knytter bruken av rusmidlet seg til større sosiale sammenhenger, hvor bruken av rusmidlet i seg selv ikke er hovedhensikten, men mer den sosiale sammenhengen som rusmidlet går inn i (Moshuus, Vestel og Rossow 2002:17).

Evy forteller om lignende tendenser som Arne, og sier at amfetaminet ble brukt spesielt i helgene og var en del av en større sosial kontekst, nemlig tilknyttet festlige

sammenhenger sammen med venner. Det samme gir også Bård uttrykk for: “[...] Så da var det på fredag og lørdag”, “[...] drakk og holdt på lissom”.

Lalander beskriver en utvikling og prosess som på mange måter ligner den tendensen mine informanter beskriver. Lalander forteller at personene han intervjuet etter en tid begynte å eksperimentere med blant annet amfetamin. De hadde da røyket hasj i en lengre perioder, og begynte å bli litt lei rusmidlet. Flere av personene begynte derfor å henge på en nattklubb i helgene som hadde navnet Tellus. Her ble bruken av amfetamin hipt og brukt i en sosial sammenheng knyttet opp mot fest, dansing, og musikkstiler som techno og trance. Bruken av amfetamin på dette utestedet ga en mulighet for personene å danse og føle seg frie. Han forteller også hvordan dette utestedet var med på å bidra til at amfetaminet fikk en endret kulturell kontekst for personene. Amfetamin gikk fra å bli sett på som et rusmiddel som slitne sprøytebrukere brukte, til å bli, sammen med blant annet ecstasy, et symbol på party (Lalander 2003:19).

Gjennom avsnittene 4.2 og 4.3, har vi fått en forståelse av at det å bruke rusmidler for informantene handlet om mye mer enn bare den fysiske opplevelsen som rusmidlet ga.

## **4.4 Overganger**

På informantens vei til å bli en amfetaminbruker, var det et forhold jeg merket meg ved historiene de fortalte. Prosessene som skjedde, og deres relasjon til forskjellige forhold, endret karakter etterhvert som de utviklet seg rusmessig, og kom lenger og lenger inn i bruken. Jeg har valgt å definere disse endringene og prosessene som skjedde under begrepet *overganger*. Disse overgangene kan knyttes til flere ulike forhold, både direkte opp mot bruken av rusmidlene, men også i forhold til den sosiale konteksten, samt informantens identitet.

### **4.4.1 Rusmessig utvikling**

Amfetaminet var nok en debut for informantene. De ulike debutene som har skjedd, og som har ledet til informantens bruk av amfetamin, markerer overganger. Informantene har gått fra ikke å ha prøvd rusmidler, til å debutere med nytelsesmidler som sigaretter, over til alkohol, til å gå videre og prøve ut hasj, og deretter til amfetamin. Det har med andre ord

skjedde en overgang knyttet opp til selve bruken av rusmidlene og i forhold til hvilke rusmidler som har blitt prøvd ut.

En ting er at jeg velger å definere dette som overganger. En annen ting er om informantene selv opplevde og tenkte på det som en eller annen form for overgang? I den sammenheng opplevde jeg at informantene hadde litt forskjellige meninger. Evy sa blant annet følgende om sin overgang til alkohol: *"[...] litt sånn for meg, å begynne å drikke og røyke og bruke rusmidler, var en litt stor, eller er en stor terskel"*. Sitatet viser at Evy så på det som en overgang, eller terskel, å begynne å drikke alkohol. Selv om Evy bruker begrepet terskel, velger jeg å definere dette som en form for overgang. En overgang til en handling som markerer et nytt skritt i personens liv. At Evy opplevde det som en overgang, må forøvrig forstås i lys av at Evy kom fra en kristen familie, hvor det var et måtehold i forhold til sigaretter og andre rusmidler. For henne brøt derfor det å begynne å drikke alkohol med de normene hun var oppvokst med fra barndommen.

Videre sier hun følgende om sin debut med hasj: *"For meg var det en stor terskel egentlig. Fordi det var ikke sånn, - de fleste av venninnene mine gjorde det ikke, - [...] Du har tatt et skritt lengre enn de andre"*. Sitatet viser at det var en stor overgang for Evy å begynne å prøve ut hasj. Det som er interessant i denne sammenheng er at Evy tok valg som både sto i strid med hennes familiebakgrunn og i forhold til det miljøet hun tilhørte. Valg som i stor grad også skulle vise seg å prege og bli en del av hennes identitet og hva hun ønsket å bli identifisert med (jf. avsnitt 4.2.5 og 4.2.7). Ifølge Baumann og Giddens (i Hammersvik 2009), trenger ikke vår identitet lenger å være knyttet til vår bakgrunn, som familie og geografisk tilhørighet (92). Et av Giddens mest kjente begreper i denne sammenheng er selvidentitet (self-identity). Giddens mener at dagens samfunn, som han betegner som det sen-moderne eller høymoderne samfunnet, er bygd opp slik at det rommer mengder med alternative måter for utviklingen av vår identitet. Han sier blant annet (Giddens i Krange og Øia 2005:109):

*"[...] Self-identity, in other words, is not something that is just given, as a result of the continuities of the individual's action-system, but something that has to be routinely created and sustained in the reflexive activities of the individual."*



Vår identitet er med andre ord noe som må produseres og vedlikeholdes av individet selv gjennom et fortløpende refleksivt arbeid. Individet blir nødt til å reflektere over seg og sine egne livsprosjekter. En må tenke over hvilke alternative identiteter som foreligger, og deretter *velge* den identiteten en opplever er den beste løsningen. Vår identitet er med andre ord ikke noe gitt, og en person er på mange måter ansvarlig for å skape sin egen biografi. En ungdomstid i det moderne samfunnet representerer derfor et brudd i forhold til foreldregenerasjonen, tradisjon, kjønn, etnisitet og klasse (Krange og Øia 2005:109-111). Det moderne samfunnet er et samfunn preget av mangfold og hvor det ikke er selvsinnende hva som kan regnes som den "naturlige holdning". Dette da nye strukturer erstatter de gamle og skaper en høyere endringstakt på dagliglivets mange områder (Heggen, Jørgensen, Paulgaard 2003:70-74).

På den annen side er det kanskje slik at vi har en oppfatning av at vi velger, og er ansvarlige for våre liv, men ser vi for eksempel på Bourdieus sitt begrep habitus, peker jo det i en noe annen retning. Annick Prieur skriver i artikkelen *Frihet til å forme seg selv?* at habitus betegner det dyptliggende, kroppslige og de langt på vei ubevisste være- og tenkemåter. For Bourdieus er mennesket sosialt konstruert helt til det innerste, og med habitus, samt fokuset på det trege, handler det om sosial reproduksjon, snarere enn sosial endring. På den måten mener Bourdieus at tradisjon, kontinuitet og reproduksjon er mer fremtredende enn fornyelse, brudd og mobilitet. I artikkelen diskuterer Prieur det konstruktivistiske perspektivet på identitet, etnisitet og kjønn, med utgangspunkt i et empirisk materiale hentet inn på bakgrunn av intervjuer med unge med innvandrerbakgrunn. Ut av dette fant hun tegn som pekte på at individer ikke alltid har særlig stor valgfrihet eller stort spillerom med tanke på identitetsutviklinger. Et av hennes største funn var familiens store betydning for etnisk identifisering. Hun stiller derfor et spørsmål til i hvilken grad vi kan se en avtradisjonisering, og er uenig med modernitetsteoretikerne som vektlegger perspektivet om individualitet og refleksivitet. Derimot ligger det mange føringer i samfunnsstrukturen, og hun støtter seg derfor mer til Bourdieus sitt perspektiv om habitus og at de sosiale konstruksjonene er strukturerte ut fra et samfunnsmessig dominansforhold (Prieur 2000).

Dorthe forteller følgende om sin debut med hasj: *“det som er ganske absurd det er at da hadde jeg egentlig ganske lenge vært i mot både hasj og, jeg hadde dumpet en fyr fordi han hadde røyket hasj”*. Sitatet til Dorthe uttrykker i utgangspunktet en negativ holdning til bruk av illegale rusmidler. Det at hun selv faktisk prøvde kan derfor tolkes som en overgang. Denne overgangen i form av å prøve ut hasj, peker antagelig også på en overgang i Dorthe sin holdning til illegale rusmidler. Når det kom til debuten med amfetamin forteller Dorthe om følgende opplevelse den første gangen hun prøvde det: *“[...] vi gjorde det på ei glassplate og så husker jeg at jeg så meg selv inn i øynene når jeg tok den først stripa. Det var jævlig sprøtt. For jeg tenkte; ‘hva faen er det du holder på med?’”*. Jeg velger å tolke det Dorthe sier som en indikasjon på at det kunne forstås som overgang å gå fra å røyke hasj, til å begynne å sniffe amfetamin.

Cato derimot, gir uttrykk for at det ikke var noe overgang for han å prøve rusmidler. Han forteller at han ikke viste noen ting om illegale rusmidler som hasj. Videre sier han:

*“Den gangen trodde vi vel at å røyke hasj og bruke amfetamin så var det bare å slutte når du ville ikke sant. Viste ikke at det fantes noen skadevirkninger ved det eller noe, hadde ikke peiling på noe”*.

Den samme forståelsen gir også Arne uttrykk for. De så ikke på det som noe overgang, noe som må ses i sammenheng med at de ikke hadde noen kunnskaper om hva illegale rusmidler var. Dette må forstås i lys av den tidsperioden hvor de begynte med rusmidler. Cato debuterte med hasj så tidlig som på slutten av seksti og begynnelsen av syttitallet, og det var først på denne tiden at hasjen virkelig kom for fullt til Norge. Lite viste man om stoffenes virkninger og verken politi eller hjelpeapparatet var like oppmerksomme på bruken på denne tiden, som i dag. Loven som kriminaliserte bruken av hasj var virksom, men de samme opplysningene og holdningskampanjene som vi i dag kjenner til rundt bruk av hasj, fantes ikke på samme måte på denne tiden (Smith-Solbakken og Tunglund 1997:38-39)

Selv om det var litt delte meninger blant informantene i forhold til om de opplevde det å debutere og gå over til rusmidler som en overgang eller ikke, bidro det for flere til en overgang og endring på en annen arena.

#### 4.4.2 Endring i vennekrets

Da informantene hadde begynt å prøve amfetamin, hadde det allerede skjedd en endring i forhold til deres vennekrets. Ut av historiene som ble fortalt, tolket jeg det dit hen at da de begynte med amfetamin, var informantene i et miljø, eller i en gjeng, hvor deres nærmeste venner ruset seg også på hasj og andre rusmidler.

Under avsnitt 4.2.4 og 4.2.5 var jeg inne på at noe av grunnen til at flere av informantene fortsatte ruse seg, blant annet kunne forstås i lys av den tiltrekkingen de hadde til enten den livsstilen eller miljøet som bruken av rusmidlene var en del av. I lys av denne tiltrekkingen skjedde det endringer på et annet plan, og da spesielt i forhold til de vennene de omga seg med. Et gjennomgående trekk blant informantene var at det skjedde en endring i forhold til venner i lys av før og etter de begynte å bruke illegale rusmidler. Bård beskriver det slik:

Men endret da ditt forhold seg til venner som ikke brukte det?

*”Det tok litt tid men, fortsatt i dag har jeg nesten gitt opp alle venner som ikke bruker dop, [...] Så sakte men sikkert så mistet jeg alle venner som ikke bruker”*

Evyy svarte følgende, på spørsmålet om forholdet til venner som ikke røyket endret seg:

*”Ja, fordi mange av dem ble ganske sure. Og skuffet og litt såret på en måte. Og litt sånn at jeg forlater dem, de hadde jo ikke lyst til å være med i de sammenhengene hvor det var røyking. Bli med inn på de rommene hvor folk satt og røyka. Men noen forandra seg vel ikke i forhold til meg men at jeg forandret meg i forhold til dem, fordi, - ikke det at de ikke var kule lenger, men fordi de var ikke sånn som meg lenger da.”*

Cato derimot sa følgende:

Men endret ditt forhold seg til venner som ikke ruset seg?

*”Nei, jeg tror ikke at forholdet endret seg noe særlig. Men altså, jeg var ikke så mye sammen med dem da, mer interessant å være sammen med dem som fant på faenskap”*

Tendensen var, at på den ene siden trakk tidligere venner seg unna informantene. Dette fordi de ikke ville ta del i de aktivitetene og/eller handlingene som informantene ønsket, samt at de ikke ønsket å være venn med en som ruset seg. På den annen side distanserte

informantene seg mer fra de vennene som ikke drev med de samme aktivitetene som de ønsket. Informantene søkte mot andre verdier, personer og handlinger(jf. avsnitt 4.2.5 og 4.2.6).

Lalander beskriver noe lignende, og forteller hvordan avstanden mellom de fremtidige unge heroinistene og deres gamle venner stadig ble større. En hendelse som viser dette forholdet henter Lalander fra en historie fra en fest hvor hans informanter hadde røyket hasj, og hvor de gamle kompisene reagerte med en veldig negativ holdning. Enden på historien ble at de som hadde røyket hasj reiste fra festen, da de heller ikke ville delta på en slik "kjedelig fest" (min oversettelse), hvor bruk av hasj ikke var en del av festen. Lalander mener historien er et symbol på en separasjon som skjer mellom de som ville røyke og ikke røykerne (2001:37). Historien viser hvordan begge parter sklir fra hverandre fordi de mister felles interesser, som samtidig styrker samholdet og solidariteten til røykerne.

#### 4.4.3 Utforsking og grenseflytting

Parallelt med den rusmessige utviklingen, skjer det samtidig en endring i enkeltes holdninger i forhold til hva de opplever som greit og ikke i forhold til rusmidler. Et forhold som viste seg å medvirke til at man flyttet grensen fremfor seg, var informantenes utforsking av rusmidler. Evy sier følgende om hvordan rusbruket utviklet seg fra hasjen:

*"[...] så da ble det at noen venner av oss hadde begynt å bruke kokain og sa at det var ganske ålreit og så prøvde vi det også. [...] Og så ble det amfetamin etterhvert. Og ved siden av det så er det sånn ting som vi ikke gjorde ofte da, men hvis det var en spesiell anledning som LSD, og fleinsopp og, men det var ikke noe som skjedde ofte da. Det er sånne ting som gjør det lettere å utvikle seg videre rusmessig da."*

Sitatet viser, at i lys av utforsking og eksperimentering, flyttes samtidig grensen for hva man syntes er i orden å gjøre og ikke, som igjen gjør det lettere utvikle seg rusmessig. Utforsking av nye rusmidler kunne bidra til et endret syn på stoffene. Evy forteller videre i forhold til amfetaminet:

*"Og at det er så tungt å komme ned og at det er så mye kraftigere og usunt da. Hasj, sees på som veldig snilt etterpå. Det er ganske mildt, rusmessig da i hvert fall. At det ikke er så avhengighetsskapende på samme måte liksom."*

Det er interessant hvordan hun så på amfetaminet som mye sterkere, mer brutalt og avhengighetsskapende sammenlignet med hasjen. Eksperimenteringen med amfetaminet bidro derfor til at hun fikk et endret syn på hasj, og hasjen ble nå sett på som veldig snill og lite farlig. Dette er et forhold som også Bård beskriver. Han forteller: *"sånn vi tenkte var hasj, men ikke noe mer. Det var sånn vi tenkte"*. Men dette endret seg, og han sier videre: *"neimen hasjen var jo så fin lissom, for alt er jo under samme stoffer lissom, så prøvde jeg jo hasj og det gikk jo bra, ingen fare, så da kan jeg jo prøve en stripe, da kan jeg jo prøve piller"*. Sitatet viser, at når enkelte rusmidler ble oppfattet som lite farlige å ruse seg på, opplevdes det ikke som noe problem og utforske andre stoffer. Dette viser at en flytter grensen fremfor seg etterhvert som man utforsker og blir kjent med nye stoffer. Dette sier også Evy: *"[...] Men man merker jo at man flytter grenser veldig fort da. For hva som er greit og hva som er normalt. [...]"*. Et interessant forhold er at i det etablerte samfunnet blir alle illegale rusmidler sett på som like, fordi de er ulovlige. Mine informanters oppfatning derimot, viser at de ikke tenker slik, da hasj for dem oppfattes som mindre farlig.

Da informantene ble spurt om hvilke rusmidler de hadde prøvd ut, svarte enkelte slik Arne gjorde; *"de fleste"*. De fleste for Arne ville si: *"[...] Alt fra piller, hasj og amfetamin, ecstasy"*. Arne la også til; *"jeg har prøvd å røyke og sniffe heroin ved et par anledninger, [...]"*. Bård gir det samme inntrykket om å ha prøvd alt, slik Arne sier, men forteller at han aldri har prøvd heroin. Enkelte trekk gikk igjen hos flere, og spesielt sto det å prøve heroin som en viktig grense for flere, som man ikke ønsket å trå over. Dette kan forstås i lys av den kulturelle sammenhengen som bruk av heroin for flere gikk inn i. For flere var dette representert med å gå et skritt lenger enn hva som var ønskelig, og Dorthe beskrev det slik: *"Altså heroin var sånn, med trynet mot å dø da"*. Sitatet må forstås i lys av den konteksten som heroin for mange blir assosiert med. Lalander skriver at for selv de mest liberale, blir heroin sett på som (2003:42): *"the heaviest drugs and the number one "killer" drug"*.

Selv om utforsking bidro til at man flyttet grensen fremfor seg, og en overgang i hva som ble betraktet som greit og ikke, kunne også utforsking ha en positiv funksjon for ens identitet. Evy sier følgende:

*"[...] Det er litt ålreit å ha den erfaringen også at du vet at du har prøvd og at du vet hva det dreier seg om da. [...] Jeg er sånn at jeg vil prøve ut alt og da kan jeg uttale meg om det etterpå. [...]"*

Men var det sånn at du hadde bestemt deg for at det stoffet skal jeg prøve?

*"Nei. Det har aldri vært planlagt da, men man har alltid hatt i bakhodet at dersom man skulle bli tilbudt så ville man kanskje sagt ja."*

Sitatet til Evy viser at det å teste ut stoffer og ha erfaringen med hvordan de fungerer var viktig for henne. Dette forholdet fant også Lalander blant sine informanter, han skriver (2003:14): *"it seems that testing drugs has been important in their lives, in the same way that a mountain climber will test different methods of climbing"*. Det er interessant hvordan Lalander her trekker en parallell, som viser at måter å tenke og handle på innenfor rusmiljøet, kan ses i sammenheng med måter å tenke på innenfor det etablerte. Handlinger vi utfører kan med andre ord forstås på samme måte, selv om det befinner seg innenfor to forskjellige kulturer.

Evy sitt ønske om å prøve ut ulike stoffer kan forstås som en form for symbolsk kapital, i lys av Bourdieu. Hun forteller at hun vektla det å kunne ha erfaringen med de ulike stoffene, slik at hun på den måten hadde mulighet til å kunne uttale seg om de ulike rusmidlene. Denne erfaringen som Evy søkte i utprøvingen av nye stoffer, kan ses på som en form for symbolsk kapital, i den forstand at det ga mulighet til å kunne fortelle andre om historier om stoffene og hennes erfaringer med dem. Dette igjen vil kunne være en mulighet til å fremstå for andre som erfaren og kunnskapsrik, som igjen vil kunne bidra til anseelse blant venner og innenfor miljøet.

#### **4.4.4 Bruken går inn i nye sosiale kontekster**

Som beskrevet under avsnitt 4.2.4, så vi at den sosiale sammenhengen som bruken av hasj gikk inn i den første tiden, for flere av informantene var sammen med venner og i tilknytning til festligheter og helg. Etterhvert viste det seg at hasjbruken utvidet seg til å bli et daglig bruk. For Evy skjedde dette i lys av at hun fikk seg kjæreste som brukte mye, og dermed økte også hennes bruk.

At hasjen etter en tid ble daglig og hverdagslig, gjorde at amfetaminet kom inn som et nytt og spennende rusmiddel for Evy, hun forklarer det slik:

*"[...] litt sånn at når en ting blir normalt så går det jo, - vi begynte jo å røyke hasj hver dag og da var jo ikke det noe, kunne jo ikke gjøre det når vi var på fest i helgene eller ja"*

Videre sier hun:

Så amfetamin var sånn hellegreie og så røyket du hasj?

*"Ja, og det var daglig greie."*

Ok, så amfetamin var til fest?

*"Ja det var bare til fest, eller hvis man skulle gå ut bare. Og hvis du ikke har lyst til å sitte å ikke bare være så slapp."*

Sitatene til Evy viser hvordan bruken av amfetamin kom frem som et resultat av at hasjen i hennes tilværelse hadde blitt en dagligdags hendelse. Derfor ble det naturlig å søke til andre rusmidler, deriblant amfetamin når hun skulle ut på fest i helgene eller unne seg noe ekstra.

På den ene siden viser dette hvordan hasjen, som tidligere skrevet var et spennende og nytt rusmiddel og som ble brukt i sosiale sammenhenger med venner og til fest, har endret karakter. Hasjen har nå blitt en dagligdags hendelse, som det ikke lenger knytter seg noen forventninger til. Parallelt med at hasjen ble brukt hver dag, viser sitatet til Evy hvordan hun så på hasjbruket som normalt. Hasjens kulturelle kontekst har endret seg fra å være spennende og nytt til noe normalt. Det daglige bruket av hasj for dem, kan antakelig sammenlignes med det å drikke kaffe for personer i det etablerte samfunnet.

Ikke bare skjer det en overgang i den sosiale konteksten som bruken går inn i. Evy sitt sitat om at hasjen var normal, viser at det har skjedd en overgang i hennes forhold til rusmidlet. For Evy defineres det som normalt å bruke hasj, fordi det er noe hun gjør hver dag. Dette sier samtidig noe om det miljøet hun har tilknytning til og må tolkes i lys av dette feltet. Vi husker av det som ble beskrevet i kapittel 3, om at det som skjer innenfor et felt er helt uavhengig av de makter, normer og regler som finnes utenfor feltet. Å bruke hasj oppleves som normalt, fordi innenfor miljøet Evy tilhører forstås denne handlingen som legitim. Dette da rusmiljøet har andre normer og regler enn hva som finnes i det etablerte samfunnet.

For flere av informantene gikk, som beskrevet, amfetaminet inn i en kontekst tilknyttet festlige sammenhenger, slik det også hadde vært med hasjen den første tiden. Denne sosiale sammenhengen som flere av informantene forteller at bruken gikk inn i, kan forstås som en *overgangsmarkør*. Med dette tenker jeg at bruken av amfetamin er med på å markere en overgang fra hverdagen, hvor bruken av hasj var normalt, til helg og fest. På samme måte som at alkoholen for mange som ikke bruker illegale rusmidler står som et sterkt symbol og markerer overgangen fra hverdag til fest, eller fra arbeid til fritid, slik Margaretha Järvinen skriver i sin bok *Det dårlige selskab. Misbrug, behandling, omsorg*, som handler om tunge misbrukere og deres livssituasjon, misbrukerkarriere og mulighet for behandling og omsorg (Järvinen 1998:88).

Etterhvert ble også amfetaminet et mer og mer vanlig rusmiddel å ta i helgene for flere av informantene og da kunne det å prøve ut andre stoffer som man gjorde svært sjelden gi følelsen av å unne seg noe ekstra, eller markere en overgang. Evy sier: *”Det kan være litt gøy å gjøre det, fordi man føler at man skeier ut, at man – i hvert fall på fest og sånn da, - at hvis det var en fest vi hadde med oss kokain, så var det en ekstra bra fest [...]”*. Sitatet viser hvordan det å bruke kokain for Evy ga en følelse av å skeie ut, dette da det ikke var noe hun og vennene gjorde ofte. Denne følelsen som kokainen ga, kan vi trekke paralleller til mange personers bruk av legale rusmidler. Karen Elmeland skriver blant annet i sin bok, *Dansk alkoholkultur. Rus, ritual og regulering* (1996), at for de aller fleste dansker blir alkohol betraktet som en luksuspreget vare, som spesielt blir brukt i tilknytning til når man enten har ferie eller helgefri (Elmeland 1996:71).

Denne forståelsen av alkohol som mange assosierer bruken av det med, kan på mange måter forstås på den samme måten som Evy opplevde det å bruke kokain, - det handlet om å unne seg litt ekstra luksus og markere en overgang. Samtidig mener jeg at denne parallellen også kan tenkes litt annerledes. Dette da jeg opplever at alkoholen for mange ikke nødvendigvis har dette luksusstemplet som Elmeland viser til. Slik jeg ser det, kan det å drikke noen øl eller ta noen glass vin for kosens skyld i tilknytning til helga, oppleves som nokså vanlig for mange i det etablerte samfunnet. Følelsen av å unne seg noe ekstra i forhold til alkohol kan da skje når vi i bestemte sosiale sammenhenger for eksempel kjøper litt ekstra fint juleøl på polet, eller en flaske champagne til nyttårsaften. Følelsen som



dette gir, nemlig opplevelsen av å unne seg noe ekstra, litt utenom det vanlige, handler om det samme, om det er Evy som tar kokain, eller far i huset som kjøper en flaske champagne til nyttår. Dette er en indikasjon på, at til tross for at det ene rusmidlet er legalt og det andre er illegalt, kan det allikevel oppnå de samme opplevelsene hos brukerne.

Som vist, forteller flere at de brukte amfetamin i sosiale sammenhenger knyttet opp til helg, fest og med venner. Derimot viste det seg at for enkelte endret dette seg noe etterhvert, og amfetaminet ble brukt i en ytterligere sosial kontekst.

#### **4.4.5 Amfetamin i en ytterligere endret sosial kontekst**

Evy forteller følgende om hvordan hennes bruk av amfetamin gradvis utviklet seg fra helgebruk:

*”Jeg hadde tenkt til å gå på skole igjen. At jeg ville studere da. Så kom jeg inn på en utdanning som jeg gjerne ville ta. Som var sånn [type] utdanning, - men fordi at jeg røyket så mye hasj, så var det så innmari vanskelig å komme seg opp om morran, og klarte ikke og følge med og bare satt og sov i timen, - det funknet veldig dårlig da. Så tenkte jeg [...], det ville kanskje hjulpet det litt hvis jeg tar litt amfetamin, sånn for å våkne og på mandag morgen eller, ikke sant. Ehh... og da ble det jo straks mer og mer. Og da ble det sånn daglig bruk [...]”*

Men vil du si at grunnen til at du begynte ruse deg aktivt på amfetamin var fordi du skulle klare skolen da?

*”Mhm... fordi før det, så var det kanskje en helg, eller to i måneden og det var det. Men ja, det var på grunn av skolen. At jeg ville fullføre skolen. Og det gikk jo veldig bra først, men så ble det jo alt for mye. Og da sluttet jeg på skolen, så da ble det ikke noe av det i det hele tatt.”*

Videre forteller hun:

*”Jeg tok vel aldri sånn kjempe mye. Et par ganger om dagen kanskje, eller bare bitte litt på morran, bare sånn for å komme meg opp. [...] Og det var de fem dagene jeg sniffet hvor jeg gikk på skolen da.”*

Bård forteller utviklingen med amfetaminet slik:

*"Så da var det på'n fredag, lørdag, ligge hjemme å være dårlig på søndag, fordi man blir veldig sliten, så plutselig hadde man kjøpt en ny pose på søndag, fordi måtte ha da, skulle på jobb og sånn, og så utviklet det seg derifra."*

Videre blir det sagt:

Så det begynte gradvis med helg?

*"Helg ja, drakk og holdt på lissom."*

Men så utviklet det seg?

*"Ja man hadde kanskje en stripe da på mandag lissom, før jobb..."*

Skjedde det gradvis?

*"I begynnelsen skulle det bare være morsomt i helgene, og så brukte kanskje venner det mer og mer og jeg brukte mer og mer."*

Hva betyr disse uttalelsene Evy og Bård kommer med?

For det første ser vi at amfetaminbruket både for Evy og Bård klart har endret karakter. Fra å være et rusmiddel som ble brukt i tilknytting til helger, samt fest og moro, blir amfetaminet benyttet for å kunne oppnå et bestemt mål. Med andre ord; amfetaminet ble brukt for å klare å stå opp om morgenen, slik at Evy skulle komme seg på skolen, og for at Bård skulle komme seg på jobb. Amfetaminet blir på denne måten brukt som et rusmiddel for å oppnå og klare å fullføre en livssituasjon som det forventes av deg som person i dagens samfunn. Det forventes at når du har begynt på en utdanning at du skal møte opp på skolen på morgenen, og det forventes det samme dersom man har en jobb. Amfetaminet blir derfor brukt for å klare å oppnå disse målene og blir brukt for å takle dagligdagse hendelser, som det å gå på skole og jobb er i dagens samfunn. At amfetamin ble tatt for å klare forskjellige dagligdagse hendelser og gjøremål, beskriver også Lander i sin studie. En av kvinnene hun forteller om, levde sammen med sin mann og to barn. På grunn av at mannen var alkoholisert og sjelden nykter nok til å kunne jobbe, var økonomien svært dårlig. Derfor var det kvinnen som forsørget familien gjennom sin jobb, men for å få økonomien til å gå rundt, var hun nødt til å prostituere seg om nettene. For å klare å jobbe, ta vare på familien og

samtidig prostituere seg, tok hun preludin<sup>8</sup>. Preludin ble dermed bruk for å takle hverdagen, holde seg våken og greie sine plikter (Lander 2003:175).

Bruken av amfetaminet virket i begynnelsen så beskjedent for Evy, og målet var hele tiden bare å ta akkurat nok, slik at hun skulle komme seg på skolen. Derimot viser sitatet ovenfor at hun til slutt så seg nødt til å avbryte utdannelsen, da amfetaminbruken ekspanderte til et nivå hvor hun ikke klarte å kombinere bruken med skolehverdagen. Bruken har igjen endret karakter. Fra å bruke amfetamin for å klare skolen, til at bruken gjør at hun *ikke* klarer skolen. Dette mener jeg viser til en overgang, hvor det er aktøren som har kontroll over stoffet, til at det er stoffet som overtar denne posisjonen. Ikke nødvendigvis det at personen har mistet kontrollen fullstendig, men at bruken går ut over dagligdagse gjøremål som skolen.

For det andre viser også sitatet til Bård hvordan bruken gradvis utviklet seg fra helg til hverdag. *"Plutselig hadde man kjøpt en ny pose på søndag"* og *"man hadde kanskje en stripe da på mandag lissom, før jobb"*. Han snakker om det på en måte som at han nesten ikke tenkte over at bruken faktisk utvidet seg slik den gjorde.

En lignende tendens som den Evy og Bård beskriver, kan leses i Lalander. I begynnelsen forteller han at informantenes heroinbruk hovedsakelig var konsentrert til et-fredag- til søndags bruk. Seinere, når de ble mer avhengige, utviklet bruken seg til å omfatte alle dagene i uka. Bruken ble dermed frigitt fra å bli brukt til bestemte tider og sammenhenger. Samtidig som at mer av brukerens aktiviteter begynte å sentrere rundt måten å skaffe og bruke heroin på. Måten bruken utviklet seg fra helg til daglig bruk, forteller han ofte handlet om å ha litt heroin igjen fra helga, til mandag. Videre skriver Lalander at informantene ikke så på det at de begynte å bruke litt på mandag som en vei til at de ble avhengige. Dette fordi mandagsbruken ble tolket som et unntak, og ikke som noe vanlig. De visste de kunne bli avhengige, men de levde i den forestillingen om at de ikke var avhengig av heroin (Lalander 2003:59-60).

---

<sup>8</sup> I følge Olsson (i Lander 2003) var preludin et av de vanligste slankemidlene som en kunne få på midten av 1950 tallet (50). I følge Store norske leksikon er preludin et mye beslektet stoff med amfetamin (Store norske leksikon 1).

Samtidig ser vi at Bård og Evy sitt bruk på mange måter har endret seg ved å gå fra og bruke illegale rusmidler sammen med andre til og også bruke alene. Samtidig som bruken også kan sies å gå fra å være ute, til også å lukke seg inne.

Hva er det egentlig som skjer? Spenningen som tidligere lå ved stoffet og den sosiale konteksten som bruken gikk inn i forsvinner gradvis. Amfetaminet endrer karakter til å bli en hverdagslig hendelse og en naturlig del av informantenes liv. De trenger rusmidlet, gradvis, og nesten uten at de selv merker eller tenker over det, har de fått en form for avhengighet til stoffet. Dette da rusmidlet glir inn i og blir til en dagligdags rutine i deres liv.

#### **4.4.6 En endret identitet**

Allerede fra den første gangen informantene debuterte med legale rusmidler, kan vi si at det skjedde en overgang. En overgang som også kom til å prege enkeltes identitet og hvordan de så på seg selv. Evy sier følgende:

*"Men jeg husker at jeg trodde at nå hadde jeg blitt voksen da. At liksom, nå er jeg ikke barn lenger, nå har jeg blitt ungdom."*

Fordi du hadde debutert med alkohol?

*"mhm... du gjør sånn som ungdommer gjør"*

Evy sin oppfatning av det å debutere med rusmidler gjenspeiler på mange måter en forståelse av hva som er forbundet med alkohol i vårt samfunn. Å drikke alkohol har et voksenhetssymbol, skriver Fekjær. Ungdom bruker ofte rusmidler som et middel for og "tøffe seg på", og ønsker gjennom dette å utrykke og vise hvor voksen man har blitt (Fekjær 2009:109-110).

At Evy opplevde at alkoholdebuten gjorde at hun så på seg selv som mer voksen, kan gis en dypere mening i lys av Willy Pedersen (i Järvinen 1998) sin påstand. Pedersen mener at samfunnet vi i dag lever i, preges av en mangel av ritualer og symboler som kan markere overgangen fra barndom til voksentilværelsen (87). Går vi for eksempel noen år tilbake i tid, sto blant annet konfirmasjonen som et sentralt overgangsrituale og et symbol på at man trådte inn i de voksnes rekke, og la barndommen bak seg. Selv om dette på mange områder

blir sagt også i dag, så har ikke konfirmasjonen den samme symbolske meningen for en ungdom i dag, i den forstand at man føler seg som voksen, slik den hadde før i tida. Bloch og Niederhoffer (i Hauge 2001) diskuterer også dette, og sier at overgangen fra barn til voksen er en periode som i alle samfunn og til alle tider har skapt visse problemer. En periode i livet hvor unge har nådd en biologisk modenhet, men ikke sosial modenhet. I samfunn hvor det ikke er lagt til rette for å gjøre overgangen fra barn til voksen så lite smertefull som mulig, som for eksempel ved å markere det ved seremonier eller ritualer, vil ungdommer søke etter å lette denne overgangen selv og finne egne ritualer (84-87). I mangel på slike overgangsritualer man hadde tidligere, kan alkohol og andre rusmidler fylle dette tomrommet. Rusmidlene kommer her inn som en overgangsmarkør, som skaper grenseflater og brytninger i et ellers så umarkert menneskelig utviklingsforløp (87). Rusmidlene vil erstatte tidligere ritualer, og markerer en overgang fra barndommen til voksentilværelsen.

Dette igjen gjør at man som person vil kunne se på seg selv med andre øyne etter å ha debutert og prøvd rusmidler, samt en markering for både seg selv og omgivelsene at man har inntatt et nytt sett med normer (Pedersen 2006:25). Dette vil kunne påvirke en persons identitet, fordi en fremtrer for seg selv og omgivelsene som er mer voksen. Dette fordi man tar i bruk voksensymboler slik Bloch og Niederhoffer sier (i Hauge 2001:84-87).

Gjennomgående i flere av avsnittene som har blitt presentert i dette kapittelet har vært hvordan de ulike prosessene kan sies å ha påvirket informantenes identitet. Under del 4.2.7 var jeg blant annet inne på at det å bruke rusmidler kunne sees på som en tiltrekkende side ved ens identitet i form av at det ga status som kul og tøff. Under avsnitt 4.2.5 så vi at Evy var tiltrukket av de sidene som det å bruke hasj og andre rusmidler representerte, noe som også påvirket hennes identitet. Flere av informantene forteller at bruken av rusmidler gjorde at de fikk et annet syn på seg selv. Bård sier; *"man gjør om livet sitt, det blir en del av livet lissom."* Videre sier Evy:

*"Og man får litt forandret syn på seg selv å, fra å være en som ikke røyker til å bli en som røyker så blir du litt sånn, - du ser på deg selv litt annerledes."*

Åssen annerledes da?

*"ehh... man er litt mer alternativ da kanskje. I forhold til røyking, fordi det er litt sånn hippie greie. Og at man kanskje er litt mer radikal og sånn."*

Sitatene viser at bruk av rusmidler gjør at sider ved livet endres, samtidig som man vil kunne få et annet syn på seg selv. Sandberg og Pedersen skriver at bruk av illegale rusmidler kan ses på som et symbolsk konsum, knyttet opp til en bestemt kultur. Bruk av cannabis kan derfor sees på som et materiale for utvikling av blant annet identiteter (Sandberg og Pedersen 2010:52). Bruken av cannabis introduseres i en periode i livet hvor man som ungdom skal finne seg selv (ibid.67), og den blir derfor på den måten et viktig bidrag i skapelsen av sin egen identitet. I Evy sitt tilfelle, handlet dette om å være og å fremstå som en alternativ person. Dette synet på seg selv må igjen forstås i den kulturelle konteksten som bruk av cannabis går inn i.

Vi kan derfor kanskje si at det å debutere og bruke rusmidler er med på å markere en overgang i informantenes identitet. I overgangen fra ikke å ha testet, til å bruke, til å gå over til å bruke hasj til å bli fast amfetaminbruker, blir rusmidlene et middel som skaper og former vår identitet. Da det å debutere og bruke rusmidler gjør at man som person får et annerledes syn på seg selv, og hva man ønsker å bli assosiert med.

Som tidligere nevnt handlet habitus om de måter vi uttrykker oss på i lys av smak, stil, meninger og måter å snakke på. Habitus skapes og endres på bakgrunn av sosialisering og nye erfaringer. De prosessene som har skjedd, kan sies å ha bidratt til at deres habitus har endret seg og blitt formet gjennom og av det miljøet de er en del av.

Identitet er også et tema jeg vil komme nærmere tilbake til i kapitler senere. Hvordan de opplever og ser på seg selv, i lys av at de er amfetaminbrukere og hvordan deres identitet påvirker deres forhold til ulike sosiale arenaer.

## 4.5 Oppsummerende betraktninger

Igjennom et langt kapittel, har jeg forsøkt å vise informantens vei inn i amfetaminbruket. Fra de i ung alder debuterte med alkohol og sigaretter, til møte med hasjen og så senere amfetamin og andre illegale rusmidler.

Hva er det jeg har ønsket å vise med dette kapittelet, med bakgrunn i informantenes historier? Først og fremst, er det de *overgangene* som skjer. Hvordan vi ser at de stadig flytter grensene fremfor seg. Det som en gang begynte som spennende og tiltrekkende både

ved utprøvingen av forskjellige rusmidler, miljøet, livsstilen og væremåten, utvikler seg til å bli stadig mer normalt og hverdagslig. Når en ting oppleves som normalt og hverdagslig, blir grensen for å utvikle seg videre stadig mindre. En flytter grensen fremfor seg for hva en opplever som greit og ikke.

Parallelt med disse overgangene får de erfaringer med rusmidlene, de utvikler seg rusmessig, og opparbeider seg en smak og stil for det. Samtidig ser vi at de sosiale sammenhengene som rusmidlene går inn under stadig endrer seg. Fra å være noe nytt, spennende og som ble brukt i fellesskap med venner, i helga eller til fest, utvikler bruken seg til å bli mer normal, og gå over til å bli brukt i hverdagen og som en naturlig del av personenes liv.

De overgangene og endringene i personenes tilknytting til rusmidler gjør at det skjer en endring i deres identitet. Fra å være nybegynner, til å debutere, til å utvikle seg rusmessig, til å få erfaringer, prøve ut flere stoffer, komme inn i et miljø hvor både livsstil, nettverk og holdninger endres. De gradvise endringene som skjer i livet deres gjør at deres identitet endres og skapes i lys av alle disse kontekstene.

For det andre har det også vært et ønske å vise at informantenes forhold til mange av de arenaene som bruken går inn i, ikke fremstår som så annerledes enn hva det er for personer som ikke begynner ruse seg aktivt på illegale rusmidler. Dette ser vi spesielt i forhold til debuten med rusmidler, og i lys av den kulturelle konteksten bruken kan forstås i, samt de sosiale sammenhengene som bruken går inn i. Spenningen og tiltrekkingen til bruken av rusmidlene, de fysiske opplevelsene som rusmidlene ga, er de samme for de fleste som begynner å prøve ut og bruke rusmidler i ungdomsårene, uavhengig om man går videre og tester illegale rusmidler eller ikke. Senere ser vi at det er flere like forhold mellom bruk av legale og illegale rusmidler, knyttet opp til den kulturelle og sosiale sammenhengene som bruken går inn i. Det handler om å unne seg noe ekstra, markere overganger, knyttet til fest og helg, fritid, sammen med venner og fellesskapsfølelsen bruken av rusmidler gir.

Dette leder for øvrig også inn på et tredje forhold, nemlig mitt ønske om ikke kun la de negative sidene ved rusbruket overskygge, men også å vise de positive sidene som det å

bruke rusmidler, og livsstilen de levde/lever handlet om. Beskrivelsene som har blitt fortalt viser at rusmidlene også har bidratt til mange positiv opplevelser i livet deres.



# KAPITTEL 5. RUSMIDLENES BETYDNING

---

I forrige kapittel ble i stor grad de prosessene og ytre faktorene som ledet inn til informantenes amfetaminbruk beskrevet og diskutert. I dette kapittelet vil vi derimot gå nærmere inn på rusens betydning. Spørsmålet som vil bli tatt opp og diskutert i dette kapittelet er derfor: hvilken betydning har rusen i livet til informantene, og hvordan kan dette forstås i lys av identitet og den sosiale konteksten rusen går inn i?

## 5.1 Selvmedisinering

I dette avsnittet vil temaet selvmedisinering bli tatt opp, og hvordan rusmidlene for enkelte av informantene kunne forstås å ha en funksjon som dette.

### 5.1.1 Vonde erfaringer

Dorthe sier:

*"[...] nei, det er jo sånn, jeg ble seksuelt misbrukt av faren min [...] Og i tillegg det at han drakk veldig mye og, han slo aldri eller noe sånt, men han kunne være ganske voldsom. Så sånn sett var det jævlige tøft hjemme."*

Det viser seg ganske ofte at personer som fortsetter å bruke rusmidler og som får rusproblemer har opplevd overgrep og mishandling. Dette var et forhold som også Liv Finstad fant i sin studie *Den betalte familie*, som er en studie av ungdom i krise og deres voksne hjelpere. Av de 19 ungdommene som inngikk i studien, fant Finstad ut at i hvert fall 9 av dem hadde vært utsatt for seksuelle overgrep.<sup>9</sup> To forteller å ha blitt seksuelt misbrukt av sine fedre, mens syv forteller at de ble misbrukt av slektninger og familievenner. Misbruket var for noen enkeltstående episoder, mens for andre var misbruket langvarig og over flere år. Overgrepene ble beskrevet som vonde og traumatiserende, og for flere av ungdommene begrenset ikke overgrepene seg kun til oppvekstårene, men fortsatt også inn i ungdomstiden (Finstad 1990:42-48).

---

<sup>9</sup> Jeg skriver i *hvert fall*, dette fordi Finstad skriver at det ikke er enkelt å tallfeste hvilke ungdommer som har opplevd hva. Noen sliter med utydelige bilder fra barndommen, mens to andre forteller å ha opplevd uklare seksuelle grenser i forhold til voksne.

Dorthe forteller videre at moren hennes var mye borte hjemmefra på grunn av at hun reiste mye i forbindelse med jobben. Dette gjorde at moren ikke var klar over hva som skjedde hjemme, og Dorthe fortalte heller ikke om dette til noen. I tillegg gir hun også uttrykk for å ha et vanskelig forhold til sin søster:

*”Søstera mi [...] var mye mer godtatt enn meg og mye kulere og på skolebasis og, så på den tida følte jeg vel at det ikke var så veldig mye som var med meg, [...] Jeg var kjempe sjalusi på henne fordi hun var frøken populær og hadde kjempe gode karakterer [...] Så jeg følte meg vel egentlig mye mindre enn henne. I verdi.”*

Mye av grunnen til at Dorthe hadde et anstrengt forhold til sin søster, forteller hun var på grunn av at søsteren var mer akseptert innad i familien enn hva Dorthe var. I tillegg forteller Dorthe at søsteren aldri ble utsatt for overgrep av faren, slik Dorthe ble. Historiene til Dorthe bevitner om vanskelige oppvekstkår. At man opplever forskjellsbehandling i oppveksten var også et forhold som gikk igjen i ungdommenes fortellinger i Finstad i sin studie. En av ungdommene, Svein, vokste opp sammen med to eldre brødre, hvor den mellomste broren var farens yndling. Han forteller at han følte seg til overs, og forteller følgende (Finstad 1990:39):

*”Da jeg var liten, prøvde jeg å gjøre det samme som han, han ble et forbilde. Jeg prøvde å gjøre det samme for å oppnå det samme som han fikk. Men det var umulig. Da jeg var liten, var jeg ikke klar over at det var en umulighet, jeg trodde jeg hadde samme utgangspunkt som broren min. Så ble det bare enda verre”*

Da Dorthe var rundt femten år, forteller hun at moren hennes fikk rede på hvordan situasjonen var hjemme. Dette resulterte i at de anmeldte faren, men saken ble henlagt, og Dorthe fikk i denne forbindelse tillatelse til å flytte hjemmefra, noe hun opplevde som veldig positivt: *”altså for meg så var jo det veldig deilig, fordi jeg prøvde jo flykte på en måte fra denne fortida”*.

Selv om Dorthe forsøkte å flykte fra fortiden, flyttet de vonde minnene med henne. Dette påvirket henne på den måten at hun hadde det vanskelig og tøft. Hun forteller at hun var mye ensom, deprimert og slet med sosial angst, og hadde flere ganger forsøkt å ta sitt eget

liv. Men, prøvde Dorthe å få hjelp med disse problemene? Hun forteller at hun jevnlig gikk til psykolog:

*“Jeg tror jeg hadde fem, seks forskjellige diagnoser og gikk til psykolog og de prøvde meg ut på mange forskjellige piller. Han mente til og med på et tidspunkt at jeg var psykotisk og satte meg på antipsykotika”*

Samtidig forteller hun at timene hos psykolog heller ikke hjalp henne til å komme ut av denne tilstanden:

*“[...] det å ha den tragiske rollen, var noe som jeg på en måte, det vekket noe i meg som, var ganske sterkt altså. Så, det var jo det som holdt meg i depresjonen også, for uansett hvor mange psykolog timer jeg fikk så hjalp jo ikke det, fordi jeg var jo forelsket i døden. Og i det dystre [...]”*

Tilstanden Dorthe befant seg i, var noe som hadde vart ganske lenge, og sitatet viser hvordan hun på mange måter “ønsket” å fortsette å være i denne tilstanden.

### **5.1.2 “Å finne en annen virkelighet som funket bedre”**

Da Dorthe hadde begynt å bruke rusmidler jevnlig, fant hun ut at det var et egnet middel for å takle virkeligheten. Mens hun bodde hjemme, forteller hun at det å være ruset på alkohol gjorde det lettere og “stå” i mot faren, og håndtere de problemene som var hjemme. Samtidig ble også alkoholen hennes flukt til å kunne være fri og føle seg bedre.

Etter at Dorthe hadde flyttet hjemmefra, fortsatte alkoholforbruket, men hun begynte også, som vi var inne på i forrige kapittel, etterhvert ruse seg daglig på hasj og senere også amfetamin. Hun forteller at de illegale rusmidlene ga henne likegyldighet, og amfetaminrusen gjorde følgende med henne:

*“[...] jeg klarte jo ikke å tenke klart i det hele tatt. Altså inni meg så følte jeg jo det at jeg klarte å tenke klart, men det endret på en måte tankegangen min med sånn, jeg tenkte ikke på pappa, tenkte ikke på depresjon eller selvmord eller. Jeg fløt litt mer av gårde egentlig.”*

Dorthe forteller at når hun var ruset, hadde hun det bedre med seg selv enn når hun var nykter. Vi ser med andre ord, at rusen hjalp Dorthe å holde ut de vanskelige i situasjonene.

Pedersen skriver at for personer som har opplevd vansker og problemer, eller som har et svakt fotfeste i livet, vil rusmidler kunne oppleves som en selvmedisinering og effektiv måte å mestre disse vanskelighetene på, - i hvert fall for en kortere periode (Pedersen 2006:30). Dette er et forhold som også Smith-Solbakken og Tunglund tar opp. De skriver at mange personer som ruser seg, gjør dette fordi de har problemer og det var derfor de også startet med rusbruket. For mange rusbrukere blir rusmidlene et slør som fortrenger vonde opplevelser og oppveksttraumer, og rusmidlene blir derfor et nødvendig onde (Smith-Solbakken og Tunglund 1997:156). Cecilie Høigård og Liv Finstad skriver i sin bok *Bakgater*, at: *"stoff er en god knagg å henge sorger på"*. *"Rusmidler blir en måte å flykte på"* (Høigård og Finstad 1993:52). Rusen er med på å gjøre minnene blekere, den kan døye sorg, angst og gjøre følelsene mer stabile, sier Finstad. En av ungdommene i hennes studie ga uttrykk for dette, og sa følgende om rusens funksjon (1990:75): *"rusa har du ingen problemer, nøktern har du mange problemer"*. Finstad skriver, at til tross for at ungdommene hadde fått mange vanskeligheter på grunn av rusen, hadde rusen samtidig tatt (ibid.) *"brodden av de truende følelsene"*.

Dorthe beskriver selv å ha et omfattende forbruk av både alkohol, hasj og amfetamin, som vi har vært inne på kan forstås som et ledd som selvmedisinering for vonde erfaringer. I denne sammenheng har Pedersen funnet et interessant forhold i en studie hvor han så på sammenhengen mellom jenter som hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep i barndommen, og deres rusvaner senere. Resultatet viste at de som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep hadde et dobbelt så høyt alkoholinntak enn de jentene som ikke hadde vært utsatt for overgrep. De hadde også en høyere risiko for å utvikle alkoholproblemer i slutten av tenårene. Det samme resultatet kom også frem da han kontrollerte for andre kilder til påvirkning, som foreldrenes røykevaner, alkoholbruk og normer (Pedersen 2006:99-100). Det er interessant at Pedersen beskriver en lignende tendens som jeg fant i studien min.

### 5.1.3 ADHD og amfetamin

Arne forteller følgende: *”Det var det som passet meg. I forhold til, jeg er ikke sikker på om det var ADHD eller hva det var. Men, det var vel kanskje en form for selvmedisinering”.*

Arne forteller at han tror at en av grunnene til at han begynte ruse seg fast på amfetamin, skyldtes en form for selvmedisinering. Han forteller at diagnosen ADHD ikke ble kartlagt før han var i voksen alder, og det var først da han fikk medisiner mot lidelsen. Derfor tror han at amfetaminet før denne tid blant annet fungerte som en form for selvmedisinering.

En lignende tendens, hvor amfetamin kan forstås å ha en form for selvmedisinering for ADHD, kan vi lese i Bjørg Mari Hannås. Hun har gjort en studie om unge og voksne personer med ADHD, og deres hverdagsliv og selvforståelse både før og etter den diagnostiske utredningen av ADHD. Her forteller hun blant annet at en av hennes informanter hadde selvmedisinert seg selv, med blant annet amfetamin, og opplevd positive effekter (Hannås 2010:217). Samtidig forteller en annen informant, at etter å ha blitt utredet for diagnosen ADHD, så han tilbake på sitt tidligere rusmisbruk som en form for selvmedisinering (125).

I følge Folkehelseinstituttet ble amfetamin fra 1935 brukt som et legemiddel for behandling av personer med konsentrasjonsvansker og hyperaktivitet, som ADHD. I dag selges reseptpliktige amfetaminholdige tabletter for behandling av ADHD og de mest kjente av disse er nok preparatene ritalin og concerta (Amfetamin – fakta om amfetamin og metaamfetamin 2011). Dette viser med andre ord at amfetamin tidligere har blitt gitt for å behandle ADHD, og at det fremdeles i dag gis amfetaminholdige tabletter til personer med denne diagnosen.

I avsnitt 5.1 har vi sett at rusmidlene kan ha en funksjon som selvmedisinering, både når det kommer til å klare å holde ut vonde minner, men også som et ledd for ADHD. Begge forholdene kan sies å handle om å gjøre hverdagen lettere å takle.

## 5.2 ”Det er så deilig å være i sin egen verden”

På spørsmålet om hva Evy mente at det å bruke rusmidler handlet om for henne, svarte hun følgende:

*”For meg, så er det, det at man er negativt innstilt til verden da og jeg gidder ikke å jobbe noe for å ha en positiv innstilling til det eller gjøre positive ting uansett, fordi jeg ser på mennesker som noe negativt. Planeten vår blir ødelagt av mennesker og det går jo til helvete med menneskeheten og jorda uansett, derfor så gir jeg faen og jeg bryr meg ikke noe særlig. Jeg har ikke lyst til å være en del av samfunnet, fordi jeg ikke liker samfunnet. Men, man har jo ikke noe valg heller, fordi jeg er et menneske og jeg trenger et sted og spise og sove og, man må jo ta del i arbeidslivet og sånn selv om at man ikke har noe lyst.”*

Du føler at du bare må ta del i akkurat det du må?

*”Ja, og man er jo avhengig av andre mennesker og samfunnet uansett, så selv om at man ikke vil, så må man jo bare det. [...] Så da blir det jo, sånn som meg, hvis jeg bare ruser meg så blir det bra.”*

Om Evy sitt sitat kan tolkes som at amfetaminbruket har en slags politisk begrunnet betydning, kan ikke sies helt med sikkerhet ut fra dette. Lignende holdninger, som uttrykker motstand mot samfunnet styring, fant Sandberg og Pedersen i sin studie blant cannabisbrukerne. Det viste seg at mange av dem hadde sterke politiske meninger (Sandberg og Pedersen 2010:52):

*”Flertallet av de hasjrøykerne vi snakket med, sympatiserte seg med den politiske venstresiden. En av dem sa; ”nesten alle raddiser [en som er politisk radikal] prøver hasj en eller annen gang”. Venstresidens motstand mot materialisme og markedsøkonomi har fellestrekk med cannabiskulturens verdier. Det har også vektlegging av solidaritet, opprør og motstand.”*

En av informantene deres, Erik, mente at cannabisrusen hadde åpnet øynene hans for de viktige samfunnsforholdene og at han ble mer ”kritisk” av å røyke. At det er en forbindelse mellom den politiske venstresiden og cannabis mener Sandberg og Pedersen er åpenbar, da det handler om opprør mot det etablerte samfunnet, som har lang tradisjon innenfor cannabiskulturen. På den annen side fant de også at bruken av cannabis kunne skrives inn i et politisk liberalistisk prosjekt, i form av opposisjon og opprør mot storsamfunnet. En av informantene deres forteller at bruken av cannabis ble en markør for individuell frihet og en

protest mot samfunnets overstyring. Han brukte cannabis for å markere en avstand til det sosialdemokratiske samfunnet han foraktet (ibid:53-55).

Videre forteller Evy følgende om hvilken følelse amfetaminrusen ga henne, og som hun beskrev som viktig:

*"Det er bare det at det er så deilig å være i sin egen verden da. At du ikke trenger å takle virkeligheten eller, - jeg liker å se på verden, men jeg liker ikke å delta på en måte. At man kan være litt for seg selv, som det kalles." "[...] For meg har det alltid vært, jeg har alltid likt å være litt i sånn fantasiverden. Alltid likt å drømme da, det føles ut som du drømmer hele tiden. Du er aldri våken og du er aldri i verden og tilstede i situasjoner, man er bare. Det er som å se verden i en drøm. Så det er veldig greit for min del [...]."*

Svensson beskriver en lignende tendens som Evy uttrykker i dette sitatet, men han relaterer dette til heroinrusen, og at denne rusen kan sees på som en egen sosial verden. Svensson skriver, med utgangspunkt i Winick, at heroinrusen har karakteren av et " eget rom", et sted hvor man kan lukke seg selv inne og stenge døren for omverdenen, en slags kunstig fantasiverden. Videre skriver Svensson med utgangspunkt i Asplund (Svensson 1996:239):

*"att kalla ruset för en social värld innebär en paradox eftersom det är en värld som karaktäriseras av asocial resposlöshet i stället för social respositivitet. Men inträdet i droguset innebär en ersättning för en vistelse i någon av de sociala världarna. Det är et substitut för kontakten med andra människor och därför väljer jag att se ruset som en konstgjord social värld"*

Som sagt relaterer Svensson dette til heroinrusen, og han mener at amfetaminrusen ikke utgjør en egen kunstig sosial verden i seg selv, på samme måte som heroinrusen gjør. Tross dette mener jeg at Evy sitt utsagn allikevel passer godt inn i den samme forståelseskategorien han gir om heroinrusen, og hvordan det å lukke seg inne, kan skape en egen sosial verden.

En følelse av å kunne være i sin egen fantasiverden, på avstand til samfunnet, som Evy beskriver i sitatet ovenfor, gir også Sandberg og Pedersen en lignende beskrivelse av (2010:57):

*"Kristine var musiker og i slutten av tjuårene. Hun røykte hasj hver dag. Når hun røykte, lukket hun seg inn i sin "egen verden". Da fikk ingen lov til å ta kontakt med henne. Vi spurte hvordan verden utenfor artet seg. Hun foretrakk å bruke bilder: "... sånne små, sånne spisse ting... jeg vet ikke ... de er i hver fall ikke runde og deilige og fine." Når hun røyket hasj, besto Kristines verden av noe sosialt og godt, med avrundende former. Verden utenfor var kald og full av mennesker som ikke forsto."*

Bruken av cannabis kunne med andre ord gi mulighet til å stenge det trivielle livet ute, og skape sin egen gode sosiale verden.

Vi kan med andre ord se flere likheter mellom Evy sin bruk av amfetamin som presentert i alle sitatene i dette avsnittet, samt forhold Sandberg og Pedersen fant sto sentralt innenfor cannabiskulturen. At det er en slik likhet, kan ha en sammenheng med at Evy, som fortalt i foregående kapittel, var tiltrukket av den livsstilen som rusmiljøet og spesielt hasjmiljøet representerte i form av blant annet klesstil, musikkstil og levesett. Dette kan forstås som at Evy fortsatt bærer litt av hasjkulturens ideologi med seg, i sin bruk av amfetamin. Samtidig som at amfetaminets betydning for henne har mange likheter som cannabis har for personer som ruser seg på dette.

### **5.3 "Jeg kan ikke være uten dem"**

I samtalen mellom Bård og meg kom følgende frem:

Hva er det viktigste ved rusen for deg?

*"Det er en del av en. Vet ikke hvor viktig den er, men samtidig kan jeg ikke være uten den, eller jeg kan være uten men, alt er så oppbygd rundt det liksom."*

Amfetaminet er en del av din identitet?

*"Ja, riktig. Ja visst. Jeg vil ikke pakke i sammen mine saker og dra herifra liksom."*

Så du føler at hele livet ditt er bygd opp rundt amfetamin?

*"Ja, ja vist. Folk rundt meg"*

Som vi var inne på i forrige kapittel, kan ikke rusmidlet forstås som et isolert fenomen, men i lys av den konteksten som bruken går inn i. Her nevnte vi blant annet at for mange gikk rusen den første tiden inn i en større sosial sammenheng sammen med venner og festligheter.



I dag er rusen dagligdags for Bård: *”standarden er i hvert fall en i kaffen om morran. Det er hver dag”*, sier han. Samtidig som rusen er standard, ser vi av sitatet nevnt ovenfor at amfetaminet en del av han og alt er oppbygd rundt det. At alt er oppbygd rundt det, betyr at for Bård går rusen inn i større sosiale sammenhenger og det er i disse kontekstene rusen får sin viktige betydning. Bård vektlegger den sosiale siden ved rusen som viktig for han, og trekker blant annet frem venner som en svært viktig del av dette: *”Det er så stor del av livet mitt så, jeg kan ikke være uten dem [venner].”* Amfetamin gikk med andre ord inn i en sosial kontekst, hvor venner og miljøet som Bård var en del av, fremstår som viktig for han. Han forteller: *”[...] drar opp til en kompis og så drar vi en stripe, så driver vi på nede i garasjen hans [...].”*

Vi ser at venner og miljøet har en viktig betydning for Bård. Samtidig viser dette siste sitatet hvordan kombinasjonen, hobby, venner og amfetamin blir knyttet sammen i en sosial handling. Utsagnet viser til en på mange måter vanlig kombinasjon, også i det etablerte samfunnet, - det å skru bil, sammen med kompiser, - men uten amfetaminet.

Lalander peker også på en slik dimensjon, og viser hvordan heroinen for brukerne gikk inn i hyggelige sosiale sammenhenger med venner. Dette gjør han ved å trekke frem følgende scenario: tv, sofa, godteri og valgfritt drikke. En beskrivelse av en nokså vanlig og hyggelig kveld for personer i det etablerte samfunnet. Men, også for heroinbrukerne. Lalander skriver at de var ikke så forskjellig fra dette, og likte også å ha det hyggelig sammen, på samme måte, men hvor også heroinen kom inn i tillegg (Lalander 2003:52-53).

Svensson skriver at for personer som ruser seg på amfetamin, har rusen i sin alminnelighet en påfallende sosial karakter. Amfetaminbrukere blir aktive og sugne på andre menneskers kontakt, og det sosiale samværet er et mål i seg selv, og ikke kun et middel for å få tak i rusmiddelet (Svensson 1996:240).

Samtidig forteller Bård om en positiv effekt han føler at amfetaminet gir han:

*”Veldig lett å bli fanget i det, hvis du står å vasker huset for eksempel så, du tar helt av liksom, ja altså ja, jeg vet ikke åssen jeg skal forklare. Du blir så inne på den saken du gjør, folk kan nesten ikke prate med deg, fordi du er så inne i det. Du begynner, si du vasker hus da, da vasker du steder du aldri før har vasket før, plukker ut ting fra hyllene, [...] Det forsterker liksom, alt blir liksom, ja, du får oppheng og*

*det er moro liksom. Det er moro å stå å vaske ting for eksempel. Så det forsterker kanskje, eller veit da faen, "motivator"... Motiverer"*

I tillegg til at Bård opplever at amfetaminet gir han motivasjon til å gjøre ting, gir han også uttrykk for at ting blir morsommere å gjøre når han er ruset på amfetamin: *"Jeg er mekaniker og [...] så, liker å skru bil og sånne ting så liksom, så tok en stripe, så var det mye morsommere liksom"*. Bård gir uttrykk for at amfetaminrusen gir han motivasjon og lyst, samt at det gjør sosiale og dagligdagse hendelser både morsommere og lettere å gjennomføre. På den ene siden, kan Bård sine utsagn tolkes dit hen at det er rusens farmakologiske effekter som oppleves som positive. Amfetaminet stimulerer aktivitetsnivået og det gir økt energifølelse og ofte forbedrede prestasjoner (Fekjær 2009:145). På den annen side viser dette siste sitatet at det er når rusopplevelsen går inn i en bestemt sammenheng, den blir tillagt en slik mening.

I sin bok stiller Svensson sin informant Erik spørsmålet om han kunne tenke seg å slutte med rusmidler, og da svarte Erik følgende (Svensson 1996:211):

*"Nej, det gör jag aldrig. Då skulle jag förlora allt det fina med knarket. Jag gillar att ta amfetamin. Och jag har en bekantskapskrets med en del fina vänner. Jag vill inte ändra mitt liv! [...]"*

På den ene siden gir amfetaminet direkte positive effekter for Erik, det gir han fysisk og psykisk energi. Samtidig beskriver han de sosiale sidene ved rusen, som venner og miljøet som positivt. Disse to forholdene sammen gjør dermed at han ikke vil endre sitt liv. Dette sosiale livet, hvor amfetaminet er en integrert del, gjør at han har det bra.

### **5.3.1 Da mister jeg min identitet**

Som vi har sett, har den sosiale tilhørigheten Bård har til miljøet en viktig betydning for at han fortsetter ruse seg på amfetamin. Samtidig sier han følgende:

*"Hadde jeg kunne valgt i dag, så hadde jeg sikkert sluttet å røyke, man sparer jo penger og. Men alt er så oppbygd rundt rus så skulle jeg sluttet med amfetamin i dag, så hadde jeg reist herfra. Begynt på nytt, på et nytt sted. For det går ikke å henge med folk som bruker, når man ikke bruker selv [...]"*

Tror du det er sånn for mange?

*”Ja. Jeg har sett mange som har dratt inn på rehabilitering og sånn, de kommer jo tilbake, de prøver en stund, men alle rundt dem ruser seg, så det er bare et spørsmål om tid liksom. Så jeg vil vel si at 95 % av alle som faller tilbake er fordi de ikke klarer å være rundt det. Er du alkoholist og jobber på polet så er det klart du sprekker ”*

Som vi ser, forteller Bård at han måtte forlatt miljøet og vennene dersom han skulle sluttet og ruse seg. Dette fordi han ikke ville klart å fortsette å være i miljøet og ikke ruse seg, da alt innenfor det sosiale miljøet er oppbygd rundt rus.

Samtidig forteller også Bård om en annen grunn til at han ikke ønsker å kutte ut rusen og forlate vennene og miljøet sitt: *”Da mister jeg min identitet eller hva jeg skal si”*. Hvordan kan Bård si at han mister sin identitet ved å forlate vennene og miljøet sitt? Dette forholdet vil jeg forsøke å belyse ved hjelp av Bourdieu sitt begrep habitus og kapital.

Bourdieu sier (i Prieur 2006:41): *”når man siger habitus, siger man samtidig, at det individuelle, det personlige og det subjektive er sosialt og kollektivt”*. Videre skriver Prieur (ibid.): *”et individs historie er for Bourdieu ikke andet end en specifik variant af gruppens eller klassens historie, en individuell habitus er således en variant af en gruppes eller klassens habitus”*. Samtidig åpner også Bourdieu opp for at det er nyanser, og at individer innenfor samme miljø også vil utrykke individuelle historier og personlige stiler. Han sier at vår individuelle habitus sånn sett har blitt internalisert av det sosiale, sett fra en bestemt synsvinkel i et bestemt felt (ibid.42). Ut av Bourdieu ser vi at en persons habitus preges av den dominerende habitusformen som er i den sosiale gruppen aktøren tilhører. Selv om den ikke kan betraktes som identisk med hva som er gjeldene innenfor et miljø, så bærer allikevel vår habitus med seg mye av den livsstilen, som dominerer i det feltet eller miljøet vi tilhører. Dette igjen vil uttrykkes gjennom vår smak og stil, men også meninger og måter å snakke og utrykke oss på. Vår habitus er med andre ord på mange måter kroppsliggjort, og den har, som vi har vært inne på tidligere, en strukturert og en strukturerende side. Måtene vi handler på er et resultat av tilegnelse av de omgivelsene som er rundt oss, som igjen har betydning for hvordan man selv preger omgivelsene, og således reproducerer de strukturene man selv har inkorporert (Prieur 2000:5)

Venner og det miljøet Bård er en del av kan forstås som en sosial kapital han investerer i. Bourdieu sitt begrep sosial kapital handler som tidligere nevnt om de nettverk av familie, venner, etc., som en aktør har tilgang til (jf. avsnitt 4.2.7). For å opprettholde og underbygge den sosiale kapitalen må en person stadig bekrefte denne forbindelsen gjennom å besøke, utveksle gaver, tjenester og delta i sosiale sammenhenger med sitt nettverk (Esmark 2006:92-93). I dag gjør Bård dette, og det er også det som er med på å opprettholde hans identitet og status, men dersom Bård hadde sluttet å ruse seg, måtte han ha funnet andre sosiale rom i det etablerte samfunnet, og ville ikke hatt mulighet til å opprettholde og underbygge denne sosiale kapitalen på samme måte. Dette forstår vi ut av at Bård måtte ha kuttet ut hele miljøet og sine venner dersom han skulle sluttet å ruse seg. Hans sosiale kapital ville dermed kunne ha blitt erstattet med en mindre mengde sosial kapital i det etablerte samfunnet, i form av færre venner og andre venner enn hva han har i det miljøet han er en del av nå. Sånn sett ville dette også påvirket hans identitet, fordi som jeg var inne på, dannes vår identitet og hvem man er blant annet på bakgrunn av det feltet man er en del av.

At overgang fra et miljø til et annet kan påvirke en persons identitet, skriver Smith-Solbakken og Tunglund om. Å flytte på seg, fra et rusmiljø hvor bruk av rusmidler er en sentral del, og over i det etablerte samfunnet, vil kunne bety at man som person må etablere seg på nytt. En må skape et nytt liv hvor den kompetansen og kunnskapen man har ikke vil være gjeldene på samme måte, og en vil også kunne bli stemplet og stigmatisert av andre fordi man bærer på den historien man gjør (Smith-Solbakken og Tunglund 1997:131-132).

Dette er et forhold som også Svensson gir uttrykk for. Han skriver at dersom Erik, som ble nevnt i sitat i avsnitt 5.3, skulle sluttet å ruse seg, ville det vært en fare for at dette ville blitt et liv i ensomhet. I det etablerte samfunnet ville han vært en førtidspensjonert arbeider, med en bakenforliggende historie med mye alkohol, illegale rusmidler og kriminalitet, samt opphold på både mentalsykehus og fengsel. Et lite attraktivt liv, med andre ord (Svensson 1996:212).

Ut fra det som har blitt skrevet her, kan det sikkert fremstå som at det er umulig for en person å bevege seg fra et felt til et annet, uten samtidig å tape både kapital og sin sosiale identitet. Men, dette er ikke helt tilfelle, fordi selv om habitus henviser til det trege i menneske, så er den ikke uforanderlig. Habitus utvikles og endres i takt med at ens livsvilkår og betingelser forandres, og den tilegner seg stadig nye strukturer og erfaringer (Prieur 2006:42). Her er det interessant å se hva de tre informantene som hadde sluttet og ruse seg på amfetamin tenkte i forhold til dette. Selv om to av dem røyker hasj i dag og fortsatt har en viss tilknytting til rusmiljøet, forteller i hvert fall Dorthe at hun er helt ute av miljøet. Hun sier at tilbakevendingen til det rusfrie etablerte miljøet har vært vanskelig:

*”Det er ikke bare å slutte liksom. Jeg kunne jo aldri, før jeg kom inn på det behandlingsstedet, forholde meg til en jobb på et ærlig vis og vet egentlig hva det vil si og hvordan det er å forholde seg til kollegaer. Det å klare å prate om andre ting enn rus. Rus var det eneste jeg kunne, rus og sex.”*

Sitatet viser at det er mange grunnleggende forhold som må etableres dersom en forflytter seg i det sosiale rom, og kanskje spesielt i overgangen fra et liv med rusmidler, til et liv i det etablerte samfunnet.

#### **5.4 ”Ha det ålreit med seg selv”**

Cato vektla at amfetaminet hadde en positiv betydning i livet hans og han sier følgende:

*”Altså for meg handler det om å ha det greit, ha det ålreit med meg selv. Ikke noe annet enn det”. Lander beskriver et lignende forhold og for kvinnene ble stimulerende rusmidler brukt for å øke livskvaliteten (2003:163).*

I denne sammenheng kan det trekkes likheter til Dorthe, som også brukte rusmidlene for å kunne ha det greit med seg selv, men for henne handlet det om en form for selvmedisinering. For Cato kan det ikke forstås på samme måte, da det ikke handlet om å ruse bort vonde opplevelser eller minner, men å bare ha det ålreit med seg selv. Det kan nok på mange måter forstås på samme måte som når personer i det etablerte samfunnet drikker alkohol i festlige sammenhenger. Å drikke alkohol gir også en følelse av velbehag, en glemmer hverdagens plikter og en det gir en mulighet for avkobling (Järvinen 1998:kap.6).

## 5.5 En viktig betydning

Som vi har kunnet lese i dette kapittelet, har amfetaminet og rusen en viktig betydning i informantenes liv, på ulike måter.

For Dorthe kunne amfetaminet forstås som en form for selvmedisinering for å klare å holde ut de vonde minnene og lettere takle hverdagen. Lander sine kvinner gir også en lignende forståelse og forteller at rusbruket hadde en funksjon for å klare å fungere, og en måte å holde ut i hverdagen. På den ene siden ble livet fargeløst uten amfetamin, mens på den annen side var amfetaminet en måte å takle minnene og den livssituasjonen de befant seg i (Lander 2003:170).

For Evy var amfetaminrusen med på å gjøre hverdagen mer spennende og attraktiv å leve. Det ga henne mulighet til å kunne skape en egen verden, en verden hvor hun kunne stå i opposisjon til det etablerte samfunnet. Mens for Bård hadde amfetaminet en viktig betydning, fordi det gikk inn i et større sosialt fellesskap med venner. Å kutte ut den, ville samtidig si å miste sin identitet, sitt nettverk og sine venner.

Det er interessant at det er forskjeller mellom informantene på enkelte områder når det kommer til rusens betydning. For Evy handlet det mye om å kunne skape sin egen sosiale verden, hvor hun i stor grad kunne være for seg selv, og lukke seg selv inne. For Bård derimot er det nesten helt motsatt. For han er kontakten og samværet med andre en viktig sosial side ved bruken.

At rusmidlene kan ha ulike betydninger uttrykker også Svensson. Han skriver at illegale rusmidler brukes med ulike formål av ulike mennesker. Det kan være nytelse, selvmedisinering, flukt, gruppetilhørighet og identitet. Rusmidlet kan også ha flere ulike formål for brukeren samtidig (Svensson 1996:278). Berit Andersson skriver i sin bok *Att forstå drogmissbruk* (Andersson 1991:137-138), at; *”Drogbruket får sin mening i reflektionen över den aktuella livssituationen [...]”*, sier hun. Dette har jeg prøvd å få frem i dette kapittelet, som igjen viser at det å bruke rusmidler er en sosial hendelse, som springer ut av og inngår i den enkeltes liv, samtidig som det sosiale forsterker noen sider ved bruken.

# KAPITTEL 6. AMFETAMINBRUK OG KONTROLL

---

I dette kapittelet vil jeg se på forholdet mellom amfetaminbruk, identitet og kontroll. Det første som vil bli beskrevet knyttes direkte opp mot det å ha kontroll, samt ulike måter å ha kontroll på. Videre vil jeg gå over å se på hvilke tanker og meninger informantene gjør seg om andre personer som bruker illegale rusmidler, og hvordan vi eventuelt kan forstå dette med tanke på kontroll og identitet. Deretter vil jeg gå nærmere inn på hvordan informantene forstår seg og sin identitet. Med tanke på at dem bruker eller brukte amfetamin, ser/så de på seg selv med noen av identitetene narkoman, misbruker eller bruker? Og eventuelt hvordan kan vi forstå at de så på seg selv på denne måten? Helt til slutt vil jeg ta opp hvilke tanker de gjør seg om det å bruke amfetamin, sett opp mot andre rusmidler og gjøre en diskusjon rundt dette. Det gjennomgående temaet i lys av alle disse spørsmålene vil være kontroll.

## 6.1 Å ha kontroll

Kontroll kan forstås på mange måter. Det kan knyttes opp mot den kontrollen vi finner på det offentlige plan, men også den kontrollen som en person utøver ovenfor seg selv. I denne forbindelse vil det handle om det siste. I det følgende vil jeg se nærmere på om informantene er opptatt av dette med kontroll og eventuelt på hvilke måter?

### 6.1.1 Ulike måter å ha kontroll på

Amfetamin er som tidligere skrevet et sentralstimulerende stoff, dette betyr at det kan føre til hallusinasjoner<sup>10</sup>, eller psykoser, hos brukerne. Dorthe forteller at hun kontrollerte bruken i forhold til hallusinasjoner, og sier at hun hadde en såkalt "fire-dagers-regel". Da ruset hun seg på amfetamin i fire dager, og unnlot samtidig å sove. Etter disse fire dagene kunne hun enten ta beroligende piller dersom hun ønsket å sovne med en gang, ellers kunne hun røyke hasj: *"jeg røyka hasj hovedsakelig for at da visste jeg at jeg ble enda mer svimmel og enda*

---

<sup>10</sup> Hallusinasjoner er sanseopplevelser som ikke samsvarer med eksterne sanseintrykk, de deles derfor ikke med andre. Hallusinasjoner kan ramme alle sansene, hvor det vanligste er visuelle (syn, bilder), auditive (hørsel) og taktile (berøring) (Store norske leksikon 2)

*mer loka i hodet. Så det var jo for å gjøre rusen enda mer omfattende". "Fire-dagers-regelen" var en måte for Dorte å kontrollere bruken. Hun sier: "jeg prøvde aldri lenger enn fire dager. Jeg var jo et veldig vanemenneske". Hun forteller å like denne fire-dagers-rusopplevelsen veldig godt, fordi etter disse fire dagene skjedde følgende:*

*"For etter de fire dagene med våken og justering og sånn så var på en måte alt, da begynte jo hallusinasjonene og virkelighetsoppfatningen virkelig å bli litt vridd. Så, altså jeg kunne jo høre radioen som om den var inne i hodet mitt og jeg begynte å lette. Det var jeg egentlig veldig glad i, at jeg lettet fra meg selv og kunne se meg selv på skrå nedenifra, når jeg gikk eller satt i stolen, eller at jeg hang oppå her, bak her [informanten slår seg bak på skuldra]."*

Som vi ser, ruset Dorte seg aldri lenger enn fire dager om gangen, dette for å ha en viss kontroll over bruken. Samtidig som denne "fire-dagers-regelen" var akkurat lenge nok til at Dorte fikk de ønskede virkningene av amfetaminet, nemlig hallusinasjoner. En noe lignende tendens beskrev også Arne. Han sier at han ikke syntes det var kult før han hadde gått våken i noen dager og begynte å gå inn i psykoser. På spørsmålet om hvordan han opplevde å være i psykose forteller han: *"kan bli som om at man er en annen person enn den man er, utgi seg for å være noe annet enn den man er"*. Til tross for psykoser, forteller Arne at han klarte å fungere forholdsvis normalt i hverdagen, ved at han blant annet gikk på jobb. Han mener dette handlet mye om selvkontroll og etterhvert som han ble erfaren med amfetaminet klarte han å mestre dette.

Vi ser at Dorte og Arne kontrollerte bruken på sine måter. For de tre andre informantene var derimot hallusinasjoner og psykoser uønskede opplevelser. Evy beskriver det å få hallusinasjoner som ubehagelig. Hun forteller at hallusinasjonene kunne komme dersom hun for eksempel hadde gått for lenge uten å sove, dersom hun hadde brukt for mye amfetamin, eller hvis hun hadde brukt mye amfetamin lenge og plutselig sluttet og ruse seg. Hun var derfor opptatt av å kontrollere amfetaminbruken for å unngå hallusinasjoner. For henne, samt Bård og Cato var det å ta vare på seg selv og kroppen viktige metoder for å kontrollere psyken, og de mentale utfordringene som amfetaminet kunne gi. Amfetamin er som vi har vært inne på tidligere et oppkvikkende stoff, som gir følelse av redusert søvnbehov. At amfetaminet ga følelse av å ikke være trøtt var informantene klare over, og å gå lenge uten



søvn var ikke en ønsket situasjon for alle, fordi dette slet på kroppen både fysisk og psykisk.

Evy sier:

Er det sånn at du går og legger deg på kvelden?

*“Ja og hvis jeg ikke får sove, så legger jeg meg i hvert fall bare i senga for å hvile kroppen og lukke øynene litt og sånn. Man blir sånn fysisk sliten av å ikke sove. [...] Man blir sliten i beina og armene av å hele tiden være aktiv.”*

Ved siden av å legge seg ned og hvile som en metode for å passe på kroppen fysisk, slik Evy sier, kunne det også være en metode for å bevare psyken, som for eksempel å unngå hallusinasjoner. Cato forteller: *“[...] jeg har alltid hatt full kontroll, av en eller merkelig grunn. Men det har kanskje noe med at jeg er så smart at jeg legger meg ned og hviler huet noen timer på natta”*.

Ved siden av søvn og hvile, for å ta vare på kroppen fysisk og psykisk, forteller også flere viktigheten av å få i seg mat og drikke. Cato forteller følgende:

*“Viktig å drikke. Det ser du jo på urina di og sånn det, hvis den er knall gul så har du fått i deg for lite væske. Men det er folk som ikke tenker sånn i det hele tatt. Man må prøve å ta litt vare på deg selv midt oppe i alt det her. Selv om du bruker denne knarken da. Folk glemmer seg selv tror jeg, og glemmer å ta vare på seg selv. Tror liksom det bare er å stappe i seg knark så er det i orden, men det er ikke det altså. Det er visse ting man må ta vare på.”*

Bård sier:

*“Væske for eksempel, jeg sliter litt i å få i meg nok væske, det går mye væske når du er gira for eksempel, du svetter så mye og, du jobber og står på, du slutter aldri å jobbe fordi du ikke er trøtt liksom. Men, man har lært seg det også gjennom så mange år, at man må drikke mye væske for å holde seg i, prøve å holde seg så bra som mulig liksom [...]”*

Mat, drikke, hvile og søvn fremgår som viktige metoder for å oppleve å ha kontroll over amfetaminets påvirkninger på kroppen.

Ved siden av å se på dette som kontroll, er bruksmåten til informantene i seg selv interessant. Dorte og Arne ruset seg i perioder (de ruset seg i en periode, hvor de gikk uten

søvn, før de deretter kuttet ut amfetaminet og sov i en lengre periode). Bård og Evy forteller at de ikke har en slik "periodebruk", men ruser seg mer jevnlig og daglig på amfetamin. Noe Evy forteller skyldes at hun har en jobb, og derfor ikke har mulighet til og ruse seg på amfetamin i slike "på-og-av" perioder.

Til tross for kontroll, forteller Bård at det kunne skje at han fikk angst, spesielt ved nedgangene. For å komme seg ut av angsten, brukte han følgende teknikk: *"Så det er bare at når man får angst, så kommer man på at jeg har ingenting å ha angst for, dette er bare mitt hode. Sånn er det"*. Teknikken gikk med andre ord ut på å si til seg selv at det bare var tankene som spilte han et puss, og at han i virkeligheten egentlig ikke hadde noe å ha angst for. Sånn sett gjenopprettet han kontrollen. En slik tendens fant også Hammersvik i sin studie, som handler om seks menn som begikk lovbrudd i en periode i livet, men som ga seg. Her forteller Hammersvik at etterhvert som informantene hans ble erfarne brukere, utviklet de måter å tenke på for å forhindre at noiaen skulle vokse til en intens frykt. Teknikkene kunne være å forstå når noiaen var på vei, og deretter avbryte den, eller minne seg selv på at det ikke var hodet, men rusen som endret sinnsstemningen (Hammersvik 2009:81-82).

Å føle at man hadde kontroll handlet også om å vite at man kunne klare å holde opp dersom det var nødvendig. Bård, Arne, Cato og Evy fortalte at det var ikke vanskelig å holde opp med amfetamin, dersom en bestemte seg for det. Arne sier at det å kunne vite at en ville klare å holde opp handlet om en følelse av å ha kontroll. Cato sier:

*"det å bruke knark, hvis du bruker hasj eller speed da, så er du ikke hekta liksom du styrer det selv ikke sant, når du vil ha i deg knark. Men når knarken forteller deg at nå må du se til helvete å få justert her nå går jeg ut av kroppen din ikke sant, da er det ikke noe kult lenger. Du blir slave av knarken. Og det er to vidt forskjellige ting da"*.

Har man kontroll, innebærer det at man behersker det å bruke rusmidler. Det indikerer at det er du som har kontroll over stoffet, snarere enn at det er stoffet som har kontroll over deg, og kan forstås som et viktig forhold for mange rusbrukere. Dette kommer blant annet til uttrykk i Hammersvik. Han skriver om stoffbruk i et mestringsperspektiv, hvor flere av personene han snakket med, fortalte at det å ha kontroll over bruken var en av

utfordringene som skulle mestres. Dette gikk blant annet ut på det å vite at man ikke var avhengig, nemlig at det var de som styrte stoffbruket og ikke stoffbruket som styrte dem. Derfor var det en av personene Hammersvik snakket med, som fortalte at da han trodde han var blitt avhengig av amfetamin, sluttet han tvert (2009:84-85).

Lalander tar opp hvorfor dette med kontroll og det ikke å være avhengig fremstår som viktig. For personene han snakket med ville det å være avhengig si å miste sin frihet og ikke minst representerte det en svak og svekket karakter innenfor subkulturen (Lalander 2003:88). Dersom det å miste kontrollen er sammenlignet med disse karaktertrekkene som Lalander skriver, vil jo da en person som har kontroll over bruken sin inneha de motsatte egenskapene. Sånn sett kan man forstå at det å inneha kontroll, kan fremstå som viktig innenfor bestemte sosiale sammenhenger, men også ovenfor en selv.

### 6.1.2 Eget valg

En annen måte å føle at man har kontroll, kan være som Evy forteller om. Hun sier at hun ikke likte når folk for eksempel syntes synd på henne fordi hun brukte illegale rusmidler:

*"[...] det kan være litt irriterende, for at man har lyst til å føle – eller, jeg har tatt de valgene mine selv og jeg står jo for det så det er jo ikke noe synd på meg i det hele tatt, jeg kan slutte når jeg vil – men jeg velger å ikke gjøre det da. Det er jo ikke noe trist i det hele tatt."*

Hun var ikke alene blant informantene om å fremme viktigheten i at det å bruke rusmidler var et *eget valg* de hadde tatt. Det samme gjorde både Bård og Cato.

I artikkelen, *A narrative search for respect*, tar Sandberg opp nettopp dette forholdet, og forsøker å forstå hva det betyr når informantene sier at "det var mitt eget valg". Sandberg mener at dette er et tegn på at personen søker etter respekt. Samtidig er det en måte å uttrykke at man har kontroll over seg selv, sin situasjon og handlinger. De forsvarer bruken sin med å si at det var deres eget valg. Dette mener Sandberg kan være en måte å vende det negative synet som ofte blir rettet omkring deres rusbruk, ved å påvise at det var deres eget valg og at de har kontroll over dette valget (Sandberg 2009:494-495).

At det å vektlegge at det var ens eget valg, kan forstås som en måte å vise kontroll, er interessant. Dette skiller seg for eksempel ut fra hvordan vi kan se på bruk av alkohol.

Personer som ruser seg på alkohol trenger ikke å vektlegge at det var deres eget valg, fordi

det er allment akseptert og ruse seg på alkohol. Dersom personen utvikler et kontrolltap til alkohol, kan dette derimot stille seg annerledes. Järvinen tar i bruk Goffman sin teori om "moralske karrierer" på dette området. Hun skriver at i kulturer hvor selvkontroll er en av de viktigste og høyst verdsatte menneskelige egenskapene, vil det å miste kontrollen i forhold til alkohol være en effektiv markering for en persons avvikende status. Kontrolltap i forhold til alkohol vil gjøre at individet blir plassert i en kategori på siden av hva som sees på som akseptabelt, samtidig som det på den annen side frigir vedkommende fra en del av skylden, da avvikeren nå ikke lenger er herre over sine handlinger (Järvinen 1998:99).

Forskjellen blir som vi ser, at en person som ruser seg på alkohol, ikke blir sett på med andre øyne før han eventuelt kommer til det punktet hvor han mister kontrollen over alkoholbruken. En person som bruker illegale rusmidler kan derimot risikere å havne i en slik dobbelkategori umiddelbart, fordi han bruker et rusmiddel som ikke er allment akseptert. Selv om personen opplever å ha kontroll over sin bruk, hjelper ikke det, fordi omgivelsene ikke nødvendigvis vil se det på denne måten. Derfor kan han både bli definert som en avviker, samtidig som han også blir frigitt noe av skylden. At han blir frigitt noe av skylden kan sies å være et resultat av det perspektivet norske myndigheter har inntatt. I diskusjonen omkring hva det er som gjør at personer bruker illegale rusmidler, skriver Hammersvik at norske myndigheter vektlegger slavehypotesen og trappetrinnhypotesen. Brukerne er her et offer for rusmidlenes sterke og ville krefter, og de går til grunne på grunn av stoffenes avhengighetsdannede egenskaper (Hammersvik 2010:77-78). Derfor er det alltid en viss risiko, slik jeg ser det, at omgivelsene vil definere brukere av illegale rusmidlers handlinger som et tegn på kontrolltap. I et samfunn hvor et slikt syn er regjerende, kan derfor det å vektlegge ens egen frie vilje i forhold til bruk av illegale rusmidler være en viktig strategi for selv å oppleve å ha kontroll over bruken, og det valget man har tatt. Samtidig er det en måte å få respekt for valget og forsvare bruken på.

De foregående avsnittene forteller oss at det å ha kontroll var viktig for flere av informantene, og at de tok i bruk ulike strategier for å oppnå denne kontrollen. Som nevnt, kan det å ha kontroll over seg, sin situasjon og handlinger, eller selvkontroll, sees som en svært viktig menneskelig egenskap i vårt samfunn. Selvkontroll kan handle om den miste lille ting, som det å la være å ta med seg den fristende sjokoladen i butikken på veien hjem etter jobb, som på samme tid kanskje kan føles som det vanskeligste av dem alle. Eller som når

Petter Northug erklærer ovenfor seg selv at han ikke skal drikke alkohol fra juni til sesongslutt, noe som bevitner om en selvdisiplin og vilje som viktige elementer for å bli en av de aller beste (Hjelseth 2011).

Selvkontroll gjennomsyrrer vår kultur på mange plan, og er en viktig og sentral del i utførelsen av de handlingene og valgene vi tar. Selvkontroll er ikke noe som er gitt i enhver situasjon, men er derimot noe individuelt som også kan forandres over tid. For Petter Northug kan en form for selvkontroll være å ikke drikke alkohol, mens for informanter kan det handle om å kontrollere de ulike sidene ved amfetaminbruket, som igjen gjør at man har kontroll over seg selv og sin situasjon. Å være rusbruker betyr på ingen måte at selvkontroll ikke er en viktig egenskap.

### 6.1.3 “Jeg har mista kontrollen før jeg fikk kontrollen”

Selv om flere av informantene gir uttrykk for å ha kontroll, har de samtidig et ambivalent syn på dette. Bård sier følgende:

Det virker som du har veldig kontroll?

*“Næsj, jeg har mista kontrollen før jeg fikk kontrollen.”*

Ok?

*“Så, nei, psykisk nedbrutt og nei bare slitsomt liksom”*

En rimelig måte å lese dette utsagnet til Bård på kan være å si at da han begynte å bruke rusmidler hadde han allerede mistet kontroll på en del av livet sitt, og at dette dermed kan sees som en fortsettelse av det sosiale livet han allerede var inne i. Dette er noe som andre forfattere har funnet, deriblant Lalander (2003). Det representerer ikke noe avvik, men tvert om at rusen betyr å fortsette og noen ganger forsterke det som allerede er i gang. Samtidig viser sitatet at Bård føler at han ikke har kontroll fordi rusbruket oppleves som slitsomt.

Evy sier: *“[...] det er vanskelig og eventuelt ha et kontrollert bruk. Jeg kan tenke når jeg drar til dem [foreldre], eller på sånne familiegreier at jeg kan bruke bitte litt, men jeg skal aldri ta mye da. Men det er også vanskelig da, fordi du har så lyst til å ta mer. Så det er så vanskelig å finne en måte å løse det på ”.* Dette kan forstås som at Evy opplever at det på enkelte områder, eller i enkelte sosiale sammenhenger, er vanskeligere å inneha kontroll

over bruken enn i andre sammenhenger. Vi kan kanskje si at det finnes grader av selvkontroll, og at det på enkelte områder oppleves som enklere å ha kontroll.

Ellers er Lalander (2003) inne på et interessant forhold i sin studie, og det er at dersom kontrollen minker, er det i hvert fall viktig utad å gi inntrykk av å ha kontroll.

Til nå har vi sett at informantene tar i bruk ulike strategier for å inneha kontroll over bruken og sine handlinger. I de følgende avsnittene vil vi la tankene om kontroll følge med oss, og se nærmere på ulike forhold ved identitet.

## 6.2 Synet på andre rusbrukere

Følgende avsnitt vil ta for seg hvilke tanker og meninger informantene gjør seg om andre personer som bruker illegale rusmidler, og hvordan dette kan forstås med tanke på identitet og kontroll.

Det viste seg at informantene hadde mange meninger om andre rusbrukere og at dette kunne handle om flere forhold. Først og fremst kunne det handle om utseende, slik Cato sier det i dette sitatet:

*”Du ser jo hvordan de ser ut, står der med den S-knekken i knea og møkkete og jævlig og sånn ikke sant, hvem er det som vil ha, jeg vil ikke slippe en sånn mann inn til meg jeg. Det er mange av de folka borte på [sted] som jeg ikke, jeg vil ikke vedkjenne meg at jeg kjenner dem en gang altså. Rett og slett”*

Sitatet viser til et eksempel jeg opplevde var gjennomgående i måten Cato pratet på. Det var *han* og *dem*. Han snakket ikke på en måte som indikerte at det handlet om rusbrukere som en *helhet*. Han tok derimot avstand og ville ikke identifisere seg med dem. Dette kan selvfølgelig forstås i lys av at han har sluttet og ruse seg, og derfor er han ikke en del av miljøet på samme måte lenger. På den annen side kan det forstås i lys av at Cato ikke opplever å ha vært en av de rusbrukerne, som i hans øyne står på åpen gate, med *”S-knekken i knea og møkkete og jævlig”*.

Et annet forhold som kom til uttrykk var at enkelte av informantene hadde sterke meninger om sprøyter og sprøytebrukere. Arne sier:

*"Jeg tåler ikke junkiers for eksempel."*

Hvorfor det?

*"Det tolererer jeg ikke, det takler jeg ikke. Det er grisete, det er, nei ... jeg fikser ikke det. Da er du lavest på stigen"*

Bård markerte også en avstand til sprøyter: *"da er du i mine øyne narkoman, ja altså det å sette sprøyte"*. Men, han så på ingen måte ned på de som var sprøytemisbrukere og bodde på gata av den grunn. Det handlet mer om at de var annerledes fra hvordan han var og det livet han levde.

Å markere avstand til andre brukere kunne også gå på hvilke type stoff man brukte, noe intervjupersonene i Lalander beskriver. Her markerte heroinbrukerne en avstand til amfetaminsprøytebrukerne. Heroinbrukere så på disse amfetaminbrukerne som personer med en svakere karakter enn dem selv. Amfetaminbrukerne fremsto i deres øyne som klønete og som personer som gjennomførte lite gjennomtenkt kriminalitet. Utseendemessig var de lite respektable, de var skitne, ukledd og ikke spesielt intelligente (Lalander 2003:98-99). På mange måter skapte heroinbrukerne en avstand til de som var amfetaminbrukere.

For mine informanter var derimot rangeringen omvendt. Arne sier blant annet:

*"heroinmisbrukere er nederst på stigen uansett. Det er de som stjeler, det er de som slår ned gamle damer"*. Dorthe, Evy og Bård ga også uttrykk for at heroinbrukere var å se på som de med lavest rang innenfor rusmiljøet, men ga ikke uttrykk for de samme sterke holdningene som Arne. Evy mener også at det ikke nødvendigvis handler om at man ser opp eller ned på hverandre, men:

*"at folk ser på hverandre som annerledes da. Hvert fall de som bruker heroin, at de er minst til å stole på da, fordi avhengigheten deres er så sterk og de blir så fysisk påvirket når de ikke får det de skal, de er såpass desperate at de kan være ganske vanskelige å ha med å gjøre da. De er vanskelig å stole på i hvert fall, mer enn andre."*

Noe lignende utrykker også Dorthe:

*“Heroinister blir jo veldig sett ned på. Det er liksom den største forskjellen. Nå snakker jo jeg fra amfetaminnivået, - og for meg så var jo det, det beste. Og folk jeg snakket med var jo også veldig glad i amfetamin. Heroin er det laveste du kommer.”*

Samtidig svarer Bård følgende på spørsmålet om det var noen stoffer som var bedre å bruke enn andre: *“Altså, du går ikke på en fest og tar opp en pose med heroin liksom. Og sånn da, da tror jeg liksom folk hadde reagert da. I hvert fall i min krets”.*

Å sammenligne seg med andre brukere og rusmidler, var noe intervjupersonene i Sandberg og Pedersen sin studie også gjorde. Her fortalte en hasjrøyker følgende (2010:83):

*“Heroinister får ikke gjort noe som helst. De får sosiale stønader, sitter og tigger, de er lengst nede.[...]”.* Sandberg tar også opp dette forholdet i sin artikkel. Han skriver (2009:497): *“many illegal drug users emphasized the radical difference between the drugs they used (whether it was cannabis, amphetamine, or cocaine) and other harder drugs (such as Rohypnol and heroin).”* En cannabisbruker sa blant annet (ibid.): *“hashish that’s nothing. It is those others, who use the harder drugs that are the real drug addicts”.*

Vi ser altså at andre studier har funnet lignende tendenser som meg, og dette selv om personene ruser seg på forskjellige rusmidler. Både mine informanter, som bruker amfetamin, samt andre studier hvor personene bruker heroin eller hasj, viser at aktørene distanserer seg enten direkte til brukerne eller rusmidlene. Samtidig ser vi at mine informanter opplever den største avstanden til heroin og heroinbrukere, noe også andre forskningsbidrag viser. Dette kan tenkes forstått i lys av at heroin blir sett på som det tyngste stoffe og det siste “steg” å ta, noe jeg var inne på i kapittel fire.

Dette viser at personer som bruker rusmidler ikke ser på seg selv som en homogen gruppe, hvor alle rusmiddelbrukere er like personer med like identiteter. Derimot ser vi at de selv opplever at det er store forskjeller og nyanser. Både når det kommer til utseende, type stoff og hvordan de ruser seg på disse stoffene. Arne, som ikke var sprøytebruker, markerte en sterk avstand til de som brukte sprøyter og at han ikke var en av dem. Cato som hadde brukt



både sprøyter og heroin, markerte derimot en avstand til andre rusbrukere i forhold utseende. De opplever hverandre som forskjellige og annerledes, på samme måte som personer innenfor det etablerte samfunnet også ser på hverandre som ulike.

Kan det være flere grunn til at brukerne av forskjellige rusmidler tar i bruk ulike kriterier for å markere avstand til andre rusmiddelbrukere?

Sandberg mener at det å sammenligne sin bruk med andre kan være en måte å skape et positivt selvbilde ovenfor seg selv (2010:497). Lalander peker også på dette, og skriver at det synet som heroinbrukerne hadde på amfetaminbrukerne gjorde at de følte at deres identitet var *over* amfetaminbrukerne. Amfetaminbrukerne representerte en svakere karakter, i kontrast til deres syn på seg selv som sterke og anstendige karakterer. Amfetaminbrukerne gjorde dermed at heroinbrukerne kunne se seg og sin identitet som respektabel og gjorde deres liv som heroinbrukere litt mindre vanskelig å leve, skriver Lalander (2003:98-99).

Derfor kan det tenkes at det å se på andre som annerledes også handler om en form for kontroll, fordi de ulike kriteriene som type stoff, bruksmåte, utseende og så videre., handler om brukere som informantene på mange måter ikke identifiserer seg med, og selv ikke ønsker å være.

## **6.3 Hvem er jeg?**

Vi har nå sett på hvilke sider som gjør at informantene ser på andre rusbrukere som forskjellig fra dem selv. Dette avsnittet vil gå nærmere inn på ulike sider ved deres egen identitet. Spørsmålet som vil bli diskutert er: i lys av at informantene bruker/brukte amfetamin, ser/så de da på seg selv som brukere, misbrukere eller narkomane? Og eventuelt hvordan kan vi forstå at de ser/ikke ser på seg selv på denne måten?

### **6.3.1 Synet på seg selv**

Evy sier følgende: *"Det er på en måte litt vondt da, ikke vondt, men litt rart da å kalle seg selv for narkoman. Det høres ikke ut som meg da, når jeg sier det"*. Videre sa Cato følgende: *"Jeg så ikke på meg selv som noen narkoman"*. Arne ga også uttrykk for dette: *" jeg har aldri sett*

*på meg selv som en narkoman faktisk*". Et gjennomgående trekk for alle informantene var at de ikke så på seg selv med den sosiale identiteten narkoman. At personer som bruker illegale rusmidler ikke ser på seg selv med en slik identitet går igjen i flere studier. Dette forteller også informantene i Lalander sin studie. Når Lalander presenterte et stereotypisk bilde av en heroinbruker eller narkoman til dem, fortalte informantene at de ikke så på seg selv med denne identiteten (2003:88-89).

Informantene ser altså ikke på seg selv som narkomane. Hvilke tanker gjorde de seg om identitetene, bruker eller misbruker?

*"Men jeg vil vel kanskje si en misbruker i hvert fall, men, det har en så negativ klang. Så det blir jo en bruker – det blir litt glidende overganger her. I forhold til hva som er bruk og hva som er misbruk. Fordi andre vil jo se på det som misbruk. Mens for meg så er det jo bare bruk."*

Av sitatet ser vi at Evy har litt vanskeligheter med å posisjonere seg i forhold til om hun er en bruker eller misbruker, men velger å se seg selv som en bruker. Cato forteller at også han så på seg som en bruker, og ikke en misbruker. Bård derimot opplevde det som litt vanskelig å bestemme seg for hva han var: *"Nei, jeg er en bruker da. Skråstrek misbruker. Så, jeg vet at jeg klarer meg uten og, men allikevel så holder jeg på. Så jeg bruker for mye amfetamin, det er hver dag"*. Dorthe så heller ikke på seg selv som en misbruker. Samtidig innrømmer hun at den siste tiden før hun ble rusfri, så hun på seg selv som en misbruker, men, *"jeg brukte ikke det ordet,"*, sier hun.

Personene bruker illegale rusmidler, men ser verken på seg selv som narkomane eller misbrukere, selv om dette er et syn som vi på mange måter kan si at samfunnet vil betegne det som. Norman E. Zinberg skriver i sin bok *Drug, set and settings* (1984) at myndigheter og politiske organer på mange måter har inntatt en holdning om at all bruk av illegale rusmidler er misbruk, noe også Christie og Bruun skriver. I dagens samfunn er det totalforbud mot de stoffene som befinner seg på statens narkotikalist, med mindre stoffet er under autorisert medisinsk bruk. På grunn av dette skriver derfor Christie og Bruun følgende (2003:65): *"hvis all bruk er forbudt, blir jo all bruk misbruk. Alle brukere blir misbrukere. Narkotikabrukere blir narkotikamisbrukere fordi de bruker narkotika"*. Rent juridisk kan vi si at en slik begrepsbruk

og tankegang slik Zinberg beskriver kan fungerer, men i et samfunnsvitenskapelig perspektiv blir det vanskeligere. Dette med tanke på at informantene selv ikke så på seg selv som misbrukere eller narkomane.

Hvordan kan deres syn forstås?

Bård mente at det var naturlig å gjøre et skille mellom bruk og misbruk av illegale rusmidler, og sier følgende: *“det finnes bruk, ikke bruk og misbruk. Og det går i alt da. Du kan bruke alkohol, du kan ikke bruke alkohol, men du kan også misbruke alkohol”*. Bård sitt syn viser at han selv knytter forskjellen på bruk og misbruk opp mot mengden som konsumeres. Samtidig som han mener at dette gjelder både for legale og illegale rusmidler. Cato forteller at han ikke så på seg selv som misbruker, noe som skyldtes:

*“Nei for atte jeg har aldri vært noen sånn blandingsmisbruker da. Det er jo folk som driver og trækker i seg, som jeg sa tidligere i dag, både amfetamin og heroin sammen, hva er vitsen ikke sant. Det har jeg aldri forstått. Drive å blande forskjellige rusmidler. Som jeg har brukt, heroin, hasj og amfetamin det er de tinga jeg har brukt. Alt annet har vært bannlyst ikke sant. Jeg har spist litte granne piller da, det har jeg gjort. Det må jeg innrømme, men det er veldig lite.”*

Lander trekker frem at det er mange forhold som kan påvirke om en bruker av illegale rusmidler ser på sitt bruk som misbruk eller bare bruk. I sin studie fant hun at det både kunne handle om selve rusmidlet og mengden man brukte, samt hvilke type rusmiddel det var. Samtidig kunne også alder ha en innvirkning (2003:176). Et forhold også Zinberg diskuterer. Han mener at (1984:41): *“drug abuse, cannot be defines in the abstract; it must be determined on a case-by-case basis”*. I hans studie mente han det var fruktbart å ta følgende forhold i bruk for å definere bruk/misbruk, nemlig kvantitet og kvalitet. Kvantitet referer til størrelse og hyppighet, mens kvalitet så på hvilke forhold bruken gikk inn i, som hvor mye, når, hvor og med hvem (42)

I denne sammenheng er det interessant å se på hva Dorthe mente karakteriserte hennes bruk den siste perioden hun ruset seg, og hun selv mente hun hadde et misbruk. Dette er noe som vil bli tatt opp nærmere i neste kapittel, men Dorthe beskriver seg selv som avhengig og at hun hadde mistet kontrollen over bruken. Hun sier at amfetaminet på mange måter hadde tatt over livet hennes. Her ser vi altså at tap av kontroll kommer inn som et

sentralt forhold som påvirket at hun oppfattet sitt bruk som misbruk. Dette er et perspektiv som også Arne Kristiansen nevner i sin bok *Fri från narkotikaen* (2000), når det kommer til bruk av illegale rusmidler. Han mener at det er nyttig å skille mellom bruk og misbruk av illegale rusmidler. Han sier at bruken går over til misbruk når aktøren lever et liv hvor bruket opptar en så stor del av individets liv at det går ut over sosiale, psykiske, fysiske og økonomiske sider ved livet. En tilstand hvor bruken opptar en så sentral del av individets liv, at det utgjør kjernen i hans eller hennes selvoppfatning og er den sentrale handlingen i deres liv (Kristiansen 2000:20-21).

Å se på seg selv som en bruker, og ikke misbruker eller narkoman, behøver ikke kun være knyttet opp mot selve bruken og handle om forhold som mengde, hyppighet, avhengighet og kontroll. Det kan også gis en videre forståelse i lys av hvem man selv føler at man er, eller hvem man vil være.

### **6.3.2 Flere identiteter i ulike sosiale sammenhenger?**

Å gjøre en handling, som for eksempel det å bruke illegale rusmidler, behøver ikke være ensbetydende med at man ser på seg selv som en misbruker eller narkoman, selv om vi har sett at samfunnet vil kunne definere personer som bruker illegale rusmidler slik.

Hammersvik fant på dette området noe interessant blant sine informanter. Flere av intervjupersonene skilte mellom det å begå lovbrudd og det å være en kriminell. En av informantene hans sa (2009:193):

*“[...] jeg var aldri så opptatt av dette [lovbrudd] at det gjorde meg til en kriminell [en som dyrker en stereotype]. Det var bare noe jeg gjorde. Jeg fortalte det ikke til noen. Det var bare noe jeg gjorde med noen av vennene mine når vi ville ha det kult.”*

Hammersvik skriver at personen her gjør et skille mellom det han gjør og den han er. Dette må også forstås i lys av at det å begå lovbrudd var noe personen bare gjorde noen ganger i året, og det var derfor ikke en integrert del av livet hans. Han hemmeligholdt det, og hans måte å tenke på var i større grad preget av hans deltagelse i andre sosiale felt som skole og jobb. Lovbruddet er ikke en dyd som gir merke i sjelen, mente denne informanten.

Det å gå inn i en rolle, eller en identitet, handler ikke nødvendigvis om å være ærlig med seg selv. Det handler kanskje mer om *hvem* man vil være ovenfor seg selv, slik Evy sitt følgende sitat kan forstås:

*”Selv om jeg vet at det har veldig negative konsekvenser. Så velger man liksom å se på det som noe positivt da. Og det er jo litt lett å fortrenge ting. Så absolutt. Litt også fordi det er mye lettere å takle seg selv da, og ha god samvittighet hvis man ikke tenker at det, eller kun ser på det som bruk da. Men, når du begynner å innse at du misbruker det og har et problem, da er det litt vanskeligere å rettferdiggjøre at du fortsetter.”*

Evy velger å se på seg selv som en bruker, fordi hun opplever denne identiteten som noe mer positivt enn hva det å se på seg selv som en misbruker gjør. Å bruke amfetamin gir Evy og også de andre informantene, som vi har vært inne på i tidligere kapitler, positive opplevelser. For Evy gjør amfetaminet at hun kan føle seg litt annerledes og stå på siden av det tradisjonelle samfunnet og skape sin egen sosiale verden. Hammersvik skriver at for hans intervjupersoner ga lovbruddene dem mulighet til å kunne fortsette å være den de opplevde å være (2009:109): *”ikke kriminelle, men snille og gode venner, spenningsøkere, solidariske, festere eller rett og slett en flittig student”*. Å skille mellom den handlingen man gjør og den man er betyr at man ikke lar handlingen styre synet på seg selv og bli en integrert del av ens identitet i alle sosiale sammenhenger.

Hvem man er kan være vanskelig å sette ord på, fordi man ofte er flere eller forskjellige ting i ulike sammenhenger. Tenk deg, om du skulle få spørsmålet; hvem er du og hva er din identitet? Det kunne blitt et mangfoldig svar, fordi man ofte ville henvist til at man hadde forskjellige sider, i lys av hvem man var med, og hvor man var, - på jobb, hjemme, med venner, alene, eller på butikken. Evy forteller at hun på mange måter opptrådte med flere identiteter:

*”Det blir jo litt sånn at man må leve ett dobbeltliv også som kan være litt slitsomt. I forhold til jobb og venner og familie. Hele tiden prøve å skjule ting, men når man er alene så gjør man noe helt annet, eller når man ikke er sammen med andre som ruser seg på samme nivå som deg.”*

Sitatet viser at Evy viste forskjellige sider av seg selv i lys av ulike sosiale sammenhenger hun opptrådte i, og hun beskriver det som å leve et dobbeltliv. I bestemte sosiale sammenhenger viste hun siden hvor hun ruset seg, mens i andre sammenhenger ønsket hun å hemmeligholde eller skjule denne.

Cato fortalte at når han opptrådte ute i samfunnet, så han både anonym og vanlig ut og sånn sett skled han inn i miljøet. Han forteller følgende om sitt syn på dette:

*”Å fly rundt og være langhåret og møkkete, det er ikke noe trakte etter det akkurat. Da er det bedre å se ordentlig ut og skli inn i miljøet og se ordentlig ut liksom, selv om du driver og herjer på si, så behøver ikke alle å få vite det altså. Det er liksom din greie.”*

Videre sier han også:

*”Jeg prøver å gå og være så anonym som mulig da, prøve å være ren i klærne og se noen lunde skikkelig ut.”*

Cato mener at ingen hadde noe med at han brukte rusmidler, en tendens også Hammersvik fant blant en av sine informanter. Enkelte av personene tilpasset seg de ulike situasjonene de ferdet i, snarere enn å mene at de levde et dobbeltliv. De tilpasset seg situasjoner for å unngå å støte noen eller selv bli utstøtt. En av personene sa følgende (2009:204):

*”på samme måte som man bare snakker om hva slags sex man liker, med nære venner, så snakket jeg bare om lovbrudd med dem som sto meg nær. Det er ikke et dobbeltliv. Folk som driver med SM-sex [sodomasokistisk sex], lever vel ikke et dobbeltliv bare fordi de ikke forteller hele verden om alt en driver med, liker osv. ...”*

I motsetning til hva Evy sa i sitatet ovenfor, skriver Hammersvik at hans informant mente det var en forskjell på leve et liv med hemmeligheter og et dobbeltliv. Hammersvik skriver at informanten opptrådte anonym og tilbakeholden blant personer i det legale miljøet, mens han var utadventd i fellesskap med kollegaer og venner i det illegale miljøet.

Evy og Cato skjulte eller lot være å vise at dem ruset seg eller brukte rusmidler i bestemte sosiale sammenhenger eller ovenfor bestemte personer. Mens Evy hemmeligholdt det helt for arbeidskollegaer, familie og venner som ikke ruset seg på samme nivå som henne, visste familien til Cato at han ruset seg. Noe Arne, Bård og Dorthe også ga utrykk for.

Samtidig var dette noe som hadde endret seg over tid, da både Arne og Bård forteller at de i mange år skjulte bruken for familien. I dag er Bård sitt forhold til familien slik: *“i dag så er det mer sånn, de [foreldre] vet at jeg bruker men vi snakker aldri om det lissom. Det er slitsomt også å måtte gå rundt og lyge for familien sin, så ja”*. Bård holder det ikke hemmelig for familien lenger at han bruker amfetamin, slik han gjorde før. Selv om familie og venner som ikke er en del av hans miljø vet at han ruser seg, har allikevel Bård mulighet til å kontrollere den informasjonen han vil andre skal vite om han. En ting er ikke å lyve for familie og venner på enkelte områder, en annen ting er å fortelle om alt det som skjer i livet. Sånn sett kan man allikevel fortsatt oppleve å ha kontroll over den informasjonen du ønsker at andre skal ha om deg.

Ulikhetene når det kommer til informantene på dette området, om det å skjule i bestemte sosiale miljøer at man ruser seg, må også forstås i lys av hvor delaktige informantene var i ulike sosiale miljøer. Dorthe for eksempel gir uttrykk for at hun tilbrakte mesteparten av tiden hjemme, og stort sett bare omgikk personer som også ruset seg. Cato og Evy derimot, uttrykker å delta mye også ute i det etablerte samfunnet, Evy, blant annet på grunn av jobb.

Dette med å vise ulike sider av seg selv, eller holde bestemte forhold hemmelig for andre i ulike sosiale sammenhenger, leder inn på et spørsmål det kan være fruktbart å si noe om. Nemlig om den måten vi mennesker opptrer på kan forstås som en strategisk måte å handle på fra vår side?

Ivar Frønes skriver om handling som strategi i sin bok *Handling, kultur og mening*, en bok som tar for seg ulike teoriers forståelse av forholdet mellom handling og kulturell diskurs. Han skriver, at innenfor den klassiske rolleteorien, ligger i rollebegrepet ideen, om at atferd er styrt av kulturelle forventningssett knyttet til en bestemt posisjon, som det å være mor, far, lege eller kaptein. Det knyttes spesielle forventninger av personene som har disse rollene (Frønes 2001:49).

Frønes trekker også fram Goffman sin forståelse på dette området. Goffman tar opp at våre roller og selvbilde er noe som dramatiseres og utformes. Selvet, altså vår identitet, blir her en strategi, en handling. Ulike sosiale sammenhenger åpner for ulike måter å utøve

rollen på. Goffman mener at vi er strategiske aktører, som igjen utvikler bestemte strategier for hvordan vi fremstår (ibid.).

Frønes skriver at den klassiske rolleteorien, og Goffman sitt dramaturgiske perspektiv, er virksomme i alle typer samfunn. Dagens moderne samfunn skiller seg derimot noe ut fra det tradisjonelle, ved å være preget av flere sosiale situasjoner og rask kulturell forandring. Dette igjen gjør at vi må skape vår sosiale identitet i lys av de ulike sosiale situasjonene vi opptre i, mens kulturelle forventninger til bestemte roller er blitt mindre tydelige. Forventingene til ulike posisjoner har blitt mer uklare og sammensatte, og således overlates posisjonene i større grad til utforming av det enkelte individ. I det moderne samfunn vil derfor vår identitet fruktbart kunne forstås både som vår fortid som preger oss, og som våre strategier i nåtiden. *Identitet dreier seg både om samfunnsmessige nedslag i den individuelle forming, og om den individuelle selvutforming – fra et slikt perspektiv er identitet en strategisk sosial handling.* Men, sentralt her er at dannelsen av vår identitet er forankret i relasjoner (2001:49-50). Det handler om hva vi vil være og hva vi ikke vil være i relasjon med andre mennesker. Så når Evy forteller at hun i sosiale sammenhenger sammen med familie eller arbeidskollegaer ikke vil vise at hun ruser seg på illegale rusmidler, kan det forstås i lys av den relasjonen hun ønsker å ha i forhold til disse personene og hvordan hun ønsker å fremstå ovenfor de personene som er viktige for henne. Dette gjelder for oss alle. På arbeidsplassen ønsker vi ovenfor arbeidsgiveren å fremstå på en måte som vi ønsker at han skal se. Når vi er i sosiale sammenhenger sammen venner, kan vi derimot vise en annen side av oss selv, i lys av hvordan vi ønsker at vennene skal se oss. Det er ikke sikkert at den siden vi viser ovenfor arbeidsgiveren vår er den samme vi ønsker å vise ovenfor venner, og omvendt. Et sentralt moment er derfor at hvordan vi fremstår alltid må forstås i lys av de sosiale sammenhengene det skjer i, da vi kan fremstå på forskjellige måter avhengig av hvilke sosial situasjon vi befinner oss i.

Samtidig er enkelte roller mer inngripende og varige enn andre, skriver Hauge. Å være kunde i en butikk, eller vert, er en nokså situasjonsbestemt rolle, mens kjønnsroller, aldersroller og yrkesroller, eller roller som avviker er mer permanente. Menn forventes å opptre annerledes enn kvinner, og eldre annerledes enn yngre. Derfor ligger det visse føringer som kan sies å prege hvordan andre forventer at vi skal oppføre oss, og bryter vi disse forventningene kan



det gjøre at man blir møtt med bestemte reaksjoner som misbilligelse, sinne, engstelse eller andre negative sanksjoner (Hauge 1997:379-380). I denne forbindelse kommer vi inn på avviksdiskusjonen.

Et av hovedbudskapene i Becker sin teori er at avvik er samfunnsskapt. Han skriver (2005:29) *“sociale grupper skaber afvigelse ved at opstille regler, som skaber afvigelse, når de bliver overtrådt, og ved at anvende disse regler på bestemte personer og stemple dem som outsiders”*. Med dette menes, at det er samfunnet som skaper avvik, ved at de lager regler, uformelle og formelle, som gjør at når man utfører disse handlingene, overtrer man samtidig regler og således vil man kunne stemples som en avviker. Videre skriver han (29-30):

*“[...] er afvigelse ikke en egenskab ved handling, personen begår, men snarere en konsekvens af andres anvendelse af regler og sanktioner i forhold til en “regelbryder”. Afvigeren er en person som denne etiket er blevet hæftet på med succes; afvigende adfærd er adfærd, som mennesker betegner som afvigende.”*

Ut av sitatet kan vi lese at ikke alle potensielle avvikende handlinger vil kunne bli definert som avvikende, og omvendt. Dette illustrerer han ved å vise til en firefeltstabell med kategoriene: 1) falsk anklaget (en uskyldig person blir stemplet som avviker), 2) ekte avvikere (en regelbryter blir definert som avviker), 3) konform (en uskyldig person blir definert som avviker), og 4) en hemmelig avviker (en regelbryter, som ikke blir anklaget). Dette tar han opp for å vise at det nødvendigvis ikke er en logisk sammenheng mellom hvem som blir stemplet som avviker. Identifiseringen og sanksjoneringen av avvik handler både om regelbryterens egenskaper og handlinger, samt kontrollørens egenskaper og handlinger (Becker 2005).

Ut av dette kan vi derfor si at en person vil kunne bli sett på som en avviker dersom de egenskapene og handlingene han utfører i bestemte sosiale situasjoner (som det å opptre ruset, eller flagge til alle rundt seg om at man bruker illegale rusmidler), i den bestemte situasjonen (som for eksempel på arbeidsplassen), i lys av sjefens egenskaper og handlinger (gi personen sparken), kunne gjøre at man som person blir stemplet som en avviker. Derfor er avvik noe relasjonelt, og avhenger av øyet som ser handlingen. I lys av dette kan Bourdieu sitt feltbegrep, som jeg har vært inne på tidligere, være sentralt. Innenfor et bestemt sosialt

felt, som det feltet hvor informantene opptrer ruset sammen med personer med felles interesser og kapital som dem selv, vil ikke informanten bli sett på som en avviker av de andre. Opptrer personen ruset innenfor et annet sosialt felt, hvor en slik atferd ikke er akseptert på samme måte, vil personen derimot kunne bli stemplet som avviker.

Derfor kan det at Evy og Cato i bestemte sosiale situasjoner ikke ville vise at de brukte illegale rusmidler kunne forstås i lys av at de ikke ønsker å bli stemplet som avviker eller annerledes, fordi det å bli stigmatisert kan medføre store påkjenninger. Det kan også forstås slik, at i andre sosiale situasjoner spørres etter egenskaper og handlinger som de uansett klarer å oppfylle og imøtekomme, selv om dem bruker eller brukte amfetamin.

Det å begå lovbrudd eller bruke illegale rusmidler handler sjelden om å ville være en avviker, men at handlingene og væremåtene er fristende eller åpner seg som muligheter av andre grunner, som vist i kapittel fire og fem. Så når informantene ikke ser på seg selv som narkomane eller misbrukere kan det, sosiologisk sett forstås som en anerkjennelse og bekreftelse av de verdiene og reglene som gjelder i samfunnet og som gir uttrykk for at denne personen vil være med. En vil ikke bli satt på siden, og sett på som annerledes eller avvikende.

I det følgende avsnittet vil jeg vise til noen metoder for å hemmeligholde at man ruser seg i bestemte sosiale sammenhenger. I tillegg til noen positive sider, det å ikke vise eller fortelle at man ruser seg, kan ha i bestemte sammenhenger.

### **6.3.3 Metoder og positive sider ved å hemmeligholde**

Evy som var opptatt av ikke å vise for familie, arbeidskollegaer og enkelte venner at hun ruset seg, tok i bruk ulike metoder for å oppnå dette. Her fremstår kontrollaspektet som en svært viktig metode. Hun la seg om kvelden for å hvile, for på den måten å klare å komme seg på jobb, hun ruset seg mindre før hun dro på jobb eller på besøk til foreldre enn hva hun gjorde når hun var hjemme alene. Å ha et kontrollert bruk var derfor en strategi for ikke å vise rusbruket i bestemte sosiale situasjoner. Becker tar også opp dette forholdet og sier at kontroll er en av de viktigste metodene for å hemmeligholde bruken, for en person som jevnlig har kontakt med det etablerte samfunnet. Han sier at dette handler om å kontrollere

stoffets virkninger, slik at personen kan være ruset, selv når han er sammen med ikke-brukere (2005:83). Svensson skriver at amfetaminbrukere som doserer amfetaminet med forsiktighet, kan gi inntrykk av ikke å være påvirket. I allmennheten er typiske kjennetegn på en amfetaminbruker nemlig en person med store pupiller, som snakker raskt og ivrig, er rastløs og aktiv (1996:334). Ved å kontrollere bruken, kan man derimot unngå dette.

Å holde hemmelig, eller unnlate å vise bestemte sider av seg selv og sin identitet i ulike sosiale sammenhenger slik flere av informantene forteller om, kan forstås som en effektiv metode for ikke å vise omverdenen at man ruser seg på illegale rusmidler. Sånn sett kan dette forstås i lys av det som ble nevnt ovenfor, hva Becker definerer som "*hemmelig afvigelse*" (2005:39). Her begås et stort antall ukjente handlinger, men ingen bemerker eller reagerer på det som en overtredelse av reglene.

Det å ikke å vise for andre at man ruser seg på illegale rusmidler, kan ha sine positive sider. Det kan fungere som en effektiv metode for ikke å gi andre mulighet til å stemple deg som avviker, noe blant annet Lalander fant blant sine informanter. Heroinbrukerne var opptatt av å skjule det at de brukte rusmidler utad i samfunnet. Samtidig mente de heller ikke at dette var noe problematisk å gjennomføre. Lalander skriver, at så lenge heroinbrukerne følte det slik, opplevde de ikke at samfunnet stemplet dem, fordi de ikke ga samfunnet denne muligheten. Så lenge de klarte å holde sin rusbrukeridentitet skjult for andre, opplevde de heller ikke stigma (2003:101).

Cato sier, at på grunn av at han har syntes det har vært ålreit å se noen lunde ordentlig ut, ved siden av at han har brukt rusmidler, mener han dette har medført til at han sjeldnere har blitt utsatt for stopp og sjekk av politiet, han sier: "*de legger ikke merke til meg liksom*". På spørsmålet om Cato har opplevd å bli behandlet annerledes ute i det offentlige rom, svarer han: "*Nei det har jeg ikke. Alltid sett sånn rimelig grei ut, sånn mener jeg selv og tror jeg selv i hvert fall. Så jeg tror aldri jeg har blitt plassert i noen bås sånn direkte nei*".

I det offentlige rom, ute på gaten, kan vi si at det er de ytre faktorer, som utseende, klesdrakt, språk og hvordan man oppfører seg som vil gi grunnlag for å kunne stemple noen som avviker eller ikke (Hauge 1997:378). Svensson skriver at identiteten som narkoman kan avspeiles ut fra hvordan personen ser ut, utseendemessig, men også hvordan man opptrer

og snakker. Videre skriver han at en person som bruker illegale rusmidler kan velge ulike grader av synlighet. Man kan velge å være en anonym person som forsvinner inn i mengden, og som ikke kan stemples som en narkoman. Dette kan samtidig være vanskelig for mange å gjøre, fordi mye bruk av illegale rusmidler kan gå hardt utover en persons sosiale situasjon, i forhold til økonomi, helse, utseende og personlige fremtreden. Å beholde en sosial fasade som ikke narkoman, krever derfor en aktiv anstrengelse (Svensson 1996:332-333).

Å tilpasse seg ulike sosiale sammenhenger, kan med andre ord ha en dobbeltfunksjon. Det handler om ikke å støte andre, samtidig som det handler om ikke å bli utstøtt, - stigmatisert og stemplet som avviker. Samtidig som det på mange måter handler om kontroll. Du kontrollerer den informasjonen du velger at andre skal få om deg, noe som samtidig gjør at du ikke støter andre rundt deg, og du sørger samtidig for og heller ikke å bli utstøtt.

#### **6.3.4 Pliktig til å si ifra?**

Diskusjonene gjort i avsnittet 6.3 leder inn til et interessant spørsmål, som jeg vil reflektere noen rundt, nemlig om vi har og er til enhver tid nødt og pliktig til å flagge ut om "hvem vi er?", og er man pliktig til å si i fra at man bruker illegale rusmidler eller begår lovbrudd? Strengt tatt er det en privatsak som utenforstående ikke har noe med. Det kan sees på som en hemmelighet, slik det å ikke fortelle verden om at man liker å drive med SM-sex kan forstås (jf. 6.3.3). Alle bærer vi vel på noen hemmeligheter som vi ikke ønsker at andre skal få vite noe om. Men, her er det selvfølgelig også grader av hemmelighold. En hemmelig aktivitet du bedriver hver dag, eller en hemmelig aktivitet du gjør innimellom, noen ganger.

Samtidig kan man se på det en annen måte, og tenke at i enkelte situasjoner kan man kreve at man er pliktig i å si fra at man bruker/ eller har ruset seg på illegale rusmidler, så vel som legale. Dette kan være av moralske grunner, i forhold til om man for eksempel skal kjøre bil, eller hvis man har en jobb hvor man har ansvar for barn, unge eller eldre. Et moment, som Evy selv var inne på:

*"[...] det er kanskje litt større aksept i den bransjen her for rus enn hva det er i andre bransjer. Fordi her er det på en måte greit å være ruset på jobb. De fleste i utelivsbransjen som bruker kanskje andre ting enn alkohol og drikker mye da, eller det blir jo sånn veldig rusbasert miljø, jeg vet ikke jeg, i en bar. Så*

*jeg tror ikke jeg ville beholdt jobben dersom jeg hadde jobbet et annet sted. I hvert fall ikke hvis jeg hadde jobbet med barn eller”*

I enkelte situasjoner kan vi kanskje si at man er mer pliktig til å si fra, enn i andre sosiale sammenhenger.

## **6.4 Amfetamin sett opp mot andre rusmidler**

Innledningsvis til kapittelet stilte jeg spørsmålet om hvilke tanker informantene gjorde seg om det å bruke amfetamin, sett opp mot andre rusmidler. Det kom da fram et interessant forhold i fortellingene hos enkelte, nemlig at de sammenlignet bruk av illegale og legale rusmidler. Bård forteller: “[...] Men hasjen er ikke farlig, mitt syn på det, er at alkohol er mye verre en hasj”. Han forteller også:

*“Altså, jeg har en sånn ting, det verste jeg noen gang har prøvd det er alkohol. Fordi ingenting har satt meg i vanskeligere situasjoner enn den. Så, folk drikker og sloss og gjør dumme ting.”*

Så du mener at alkoholen på mange måter er mye verre en narkotika?

*“Absolutt.”*

Fordi man blir mer utagerende?

*“ja vist, du mister kontrollen på deg selv. Det er det som er så fint med amfetamin. Jeg tar en line og drekker noen pils, jeg har kontroll på det hele vegen liksom, jeg blir ikke drita full. Eller jeg klarer det også, men jeg har kontroll i hvert fall.”*

Videre sier han:

*“Selvfølgelig så sloss folk og sånn når de røyker hasj også, men du blir treg og vil heller sitte og kule’n i sofaen liksom. Du blir ikke aggressiv eller hva jeg skal si.”*

Bård mener at alkohol er et farligere og verre stoff en både amfetamin og hasj, dette på bakgrunn av personlige erfaringer. Ligger det noe i det han sier?

Forskning utført av blant annet Fekjær viser at det ikke er lett å kunne definere hvilke rusmidler som er sterkest eller farligst. Farlighetsgraden kan vurderes etter flere typer farer. Dette kan være farer som: helse (akutt forgiftning, ulykker, sykdom), atferdsproblemer i rus, avhengighet (psykisk/fysisk), og sosial karriere (ut av skole/arbeid/familie/bolig, inn i

uheldige miljøer) (Fekjær 2009:205). Fekjær skriver at farlighetsgraden lettest kan måles når det gjelder helse, selv om vi her kan ønske mer viten om de ulovlige rusmidlene. De andre forholdene han nevner knytter seg ikke direkte til rusmidlenes farmakologiske egenskaper slik faremomentet helse gjør. De andre farene handler i større grad om psykologiske og sosiale omstendigheter, nemlig om hvem som inntar rusmidlet, når, hvor og sammen med hvem. Sånn sett er det bare helsefaren som kan gi en ren objektiv størrelse, som hovedsakelig er bestemt av stoffenes kjemiske egenskaper (ibid:206).

I diskusjonen om hvilke stoffer som er farligst og sterkest er det derfor viktig å ta med personers ulike opplevelser og tolkninger av de forskjellige typene av rusmidler. Rusmidler fungerer forskjellig fra person til person, og hvor mye og hvilke rusmidler man tåler kan variere. Dette kan være uavhengig av om rusmidlet er illegalt eller legalt. Noen opplever å bli utagerende og miste kontrollen hvis de drikker brennevin, slik Bård forteller, men han opplevde å ha kontroll dersom han tok amfetamin eller røyket hasj. En lignende tendens fant også Sandberg og Pedersen i sin studie. I fortellingene til hasjbrukerne fremgikk bruken av alkohol som mye verre enn hasj. En av informantene sa følgende om hasjen (Sandberg og Pedersen 2010:84): *”Jeg opplevde den som veldig fin, euforisk stemning (...) i forhold til den alkoholrusen som jeg kjente, som du ble sløv, dum og keitete av”*. Dette tegner et bilde av at cannabis er et bedre rusmiddel enn alkohol, og at det ga en bedre rus.

Samtidig behøver ikke dette gjelde alle. En av informantene i Helene Hjørnevåg Sunde sin masteravhandling *Veier inn og ut av illegal rusbruk* (2009), fortalte at hun ikke tålte hasj. Problemet med hasjen var at det gjorde henne paranoid. Selv etter flere gjentatte forsøk på å røyke hasj, ble ikke opplevelsen bedre (Sunde 2009:29-30). Zinberg trekker frem et lignende forhold (1984:91): *“the worst effect of marijuana use described by 4 (18%) users was a highly agitated state, usually defined as becoming “paranoid”*. Dette underbygger argumentet om at opplevelser av rusmidler er individuelle.

Hva som er farlig og ikke forstår vi på mange områder avhenger av psykologiske og sosiale omstendigheter. Dersom vi går litt videre i denne diskusjonen, og forsøker å se litt nærmere på de forskjellige stoffenes virkninger, er det flere momenter som er interessante.

I dagens samfunn, opererer vi med et tydelig skille, det er de lovlige rusmidlene på den ene siden. På den andre siden finner vi de stoffene som regnes som narkotika, og som jeg var inne på i kapittel 4 omfatter dette de stoffene som til en hver tid blir definert og regulert gjennom Statens legemiddelverk sin *narkotikaliste* (jf. avsnitt 4.1). Fekjær mener at narkotikabegrepet på mange måter er et svakt begrep, fordi det er ingen logisk kategori hvor stoffer med samme innhold, virkninger og farlighetsgrad er plassert. Felles for dem er at de brukes som rusmidler og at de er gjort ulovlig fordi de kom inn i vår kultur i løpet av de siste førti årene (2009:32). En annen inndeling kan derfor være slik Christie og Bruun gjør det. Først og fremst gjør de en grovinndeling etter hvilke virkninger stoffer har (Christie og Bruun 2003:61):

- 1) *Beroligende eller bedøvende stoffer. De demper, men kan samtidig føre til lystopplevelser eller rus. Typeeksemplet her er opium, og selvfølgelig produktene foredlet fra opium, nemlig morfin, ecstasy og heroin. Sovemidler kan plasseres her, likeså alkohol.*
- 2) *Oppkvikkende stoffer. Her kommer blant annet amfetamin, kokain, kaffe og te. Nikotin har som flere andre stoffer en noe usikker mellom posisjon. Stoffet kan berolige, men kvikker også opp.*
- 3) *Bevissthetsutvidende eller hallusinasjonsskapende stoffer. Typeeksemplet her er LSD, men cannabisplanten hører også hjemme i denne kategorien (marihuana og hasj).*

Ved en slik inndeling ser vi at de stoffene som defineres som narkotika, samt legale og nytelsesmidler, kan plasseres inn i samme kategorier etter de virkningene de har. En annen inndeling en kan gjøre, er å se på virkningsgraden (ibid.):

- 1) *Sterke stoffer. Opium, morfin, heroin er på ny typeeksempler, men nå sammen med mange oppkvikkende og bevissthetsutvidende stoffer. Sprit og kraftige sovemidler må vel inn her, det samme gjelder kokain og for LSD.*
- 2) *Mindre sterke stoffer. Her kommer kaffe, te, nikotin, øl og vin, innsovningstabletter. Likeså kommer cannabisproduktene – inklusive hasj, sammen med khat og kokablader til tygging. Om fleinsopp skal plasseres under 1 eller 2 kan være noe usikkert.*

Med dette ønsker Christie og Bruun å vise at inndelingen vi har i dag, med alkohol på den ene siden og alle de andre stoffene samlet under samlebetegnelsen narkotika, ikke gir mening dersom vi deler inn stoffene etter de kriteriene de har gjort her. Dette ser vi utfra at stoffer med samme virkninger eller virkningsgrad, havner i samme kategorier, men hvor det

ene er lovlig å ruse seg på og det andre er ikke. Ser vi på inndelingen etter sterke og mindre sterke stoffer, ser vi at alkohol (sprit) havner i samme kategori som for eksempel opium og heroin, altså i motsatt kategori av hva det i følge alminnelige vestlige språkvaner burde havne. Samtidig som hasj havner i kategorien over mindre sterke stoffer, og dermed sammen med blant annet nytelsesmidler som kaffe og nikotin. På bakgrunn av dette blir dermed narkotikabegrepet et svært misvisende ord å bruke, og en kan gå så langt å si, som Christie og Bruun gjør, at (ibid:62): *“Narkotika finnes ikke. Det finnes ikke som logisk kategori hvor stoffer med felles virkninger på kroppen er samlet, og hvor stoffer uten slike virkninger er utelukket”*.

Dersom vi velger å se på rusmidler i lys av kriteriene over, og ikke på den tradisjonelle inndelingen og tekningen som er regjerende i dagens samfunn, kan det være noe i Bård sitt resonnement om at alkohol er verre og farligere enn hasj og amfetamin. Noe som kanskje kan gjelde en for del mennesker?

Ord er maktmidler skriver Christie og Bruun. Dersom narkotika i vårt samfunn er innarbeidet som en assosiasjonsvekker for de store farer, er det fra et kontrollsynspunkt hensiktsmessig og viktig å innordne alle de stoffer en ønsker å kontrollere under denne betegnelsen (2003:62). Jeg synes Fekjær beskriver fint hvordan den tradisjonelle tenkningen omkring rusmidler i vårt samfunn kan forstås (2009:210):

*“I språk og tenkning gir man vanligvis de helsefarlige stoffene skylden for deres skadevirkninger. Ofte gjøres et unntak med alkohol:*

- *Narkotika “dreper mennesker”.*
- *Helsefarlige substanser kalles “livsfarlig”*
- *Radioaktiv stråling er “dødelige stråler”.*
- *Når mennesker dør av alkohol, er det derimot ikke alkoholens, men brukerens skyld: Han har brukt det utmerkede stoffet på feil måte.”*

Man omtaler ikke alkoholvarer som skadelig i seg selv, det er bare når man tar for mye av dem. Selvfølgelig handler bruk av alle helseskadelige stoffer om kvantitet, men forskjellen er hvordan vi snakker og tenker om alkohol. Her forneker ofte språkbruken alkoholens giftighet, skriver Fekjær (ibid.). Alkohol står på mange måter i en særstilling. I Norge sier



matlovens § 16 at det er forbudt å omsette et næringsmiddel som ikke er trygt. Sånn sett skulle alkoholvarer vært forbudt, sier Fekjær (ibid:210):

*“Når mange tilsetningsstoffer til matvarer er forbudt, tar man utgangspunkt i den minste dosen som det er påvist kan være helseskadelig. For å få en sikkerhetsmargin, kalles 1/10 eller 1/100 av denne dosen for faregrensen, den største dosen man tillater at mennesker utsettes for. Hvis disse alminnelige reglene gjøres gjeldene for alkoholvarer, ville selv lettøl blitt forbudt”*

Så, kanskje alt dette handler om at vi i det etablerte samfunnet vil beskytte vårt rusmiddel, og ikke vil innse at alkohol er like brutalt, om ikke mer, og at vi sånn sett forsvarer de rusmidlene vi liker å ruse oss på?

Alkohol er universalrusmidlet i Norden. Det er det sentrale rusmidlet som gjennomsyrrer vår kulturkrets (Christie og Bruun 2003:46), og den inngår i sosiale sammenhenger på fritiden (se for eksempel Elmeland 1996). En hendelse som jeg synes godt illustrerer hvordan alkoholen er bygget inn i vår kultur, er fra en hendelse som skjedde rett før påske. På grunn av at butikkene skulle være stengt noen dager, var jeg som mange andre opptatt av å få handlet inn matvarer til påske. Mens jeg satt i bilen og kjørte, hørte jeg samtidig på P4, og bemerket meg at P4 hadde “live” radiosending fra et vinmonopol i Norge. Fra klokken tolv og frem til polet stengte klokken tre, onsdagen før skjærtorsdagen, kunne radiolytterne få med seg nedtellingen som P4 gjorde til polet stengte. Anledningen var at polet nå ville være stengt i fire virkedager, samtidig som det var påske og høytid, og Ola Nordmann måtte jo rekke å få handlet inn godsakene til ferien. Etterhvert som klokken nærmet seg tre, ble radiolytterne informert om hvor mange minutter som var igjen til polet stengte, samt at køen utenfor polet nå strakk seg langt utenfor butikkens lokaler. Reporteren som var på stedet intervjuet personene som sto i køen, og spurte dem om de trodde at de kom til å rekke å få handlet inn drikkevarene til påske. Sendingen i seg selv kan betegnes som nokså humoristisk, og på mange måter var den tenkt slik, fra P4 sin side. Men, jeg synes allikevel at dette illustrerer et godt bilde av hvor sentral del alkoholen er i vår kultur og de sosiale sammenhengene som den inngår i.

Derfor er det kanskje veldig viktig for oss å forsvare vår bruk av alkohol, for vi vil vel ikke kvitte oss med noe som vi liker?

## 6.4.1 Forsvare og ha kontroll

I tillegg til å se Bård sitt resonnement på denne måten som gjort i dette avsnittet, er det interessant også å se hvilken tolkning Sandberg og Pedersen gjorde av at hasjbrukerne sammenlignet hasj med andre stoffer. De mener at dette kunne forstås som en måte for informantene å legitimere eller forsvare bruken. De skriver at det var viktig for informantene å markere en slik avstand til alkohol, samt til tyngre rusmidler, som amfetamin og heroin. Samtidig var det et paradoks at flere av de som røyket cannabis, også drakk alkohol. De forsvarte bruken av cannabis, men følte ikke for å måtte forsvare bruken av alkohol på samme måte. Dette mener Sandberg og Pedersen er et tegn på at (Sandberg og Pedersen 2010:84): *”bruk av cannabis fremdeles er stigmatisert. Hasjrøykere opplever hele tiden at de er nødt til å forsvare seg”*. Dette viser at samfunnets holdninger til bruk av cannabis fortsatt er negativ, og dermed opplever også brukerne å måtte forsvare bruken sin.

Sitatet til Bård under avsnitt 6.3 er også interessant i lys av kontrollperspektivet. I hans sitat fremgår amfetamin og hasj som bedre rusmidler enn alkohol, fordi han opplever å ha kontroll når ha ruser seg på disse stoffene: *“[...] Jeg tar en line og drekker noen pils, jeg har kontroll på det hele vegen liksom”*. Han begrenser inntaket av alkohol fordi han føler at han mister kontrollen i alkoholrus. Han forteller at han kan ta noen øl, men holder seg unna brennevin. Å holde seg unna bestemte rusmidler, eller begrense mengden av dem som en form for kontroll var også noe Cato vektla i forhold til LSD. Han forteller følgende opplevelse i forhold til dette rusmidlet:

*“[...]det er veldig heftig greier da. Altså, du kan åpne Donald Duck og da kan du gå rett inn i Andeby. [...] Altså, når folk snakker om at du ser grønne elefanter når du røyker hasj, det gjør du ikke, men det gjør du jaggu når du spiser LSD altså. Da renner fargen av veggen. Det er så heftig at hvis du hadde gitt meg en million for å spise en syrebit, så hadde jeg ikke gjort det. Da hadde jeg heller gått blakk, så heftig er det altså, fordi du kan ikke kontrollere det.”*

Ut av sitatet ser vi ikke bare at Cato definerer LSD som et heftig rusmiddel, men at han unngikk å bruke det fordi han opplevde at han mistet kontrollen når han ruset seg på det.

## 6.4.2 Paralleller til alkohol

I tillegg til at Bård mente at alkohol var et verre rusmiddel enn hasj og amfetamin, trakk han også en parallell mellom bruk av alkohol og illegale rusmidler. På spørsmålet om hva han mente var viktig med rusen, svarte han:

*”Næsj, det er det samme som en flaske vin eller, hva jeg skal si. Det er kanskje for at man har problemer og da er det lettere å ruse seg å, [...] Så, det er mange vanlige folk da på en helg, hvis man er bekymret kanskje tar seg en pils eller.”*

Et lignende syn beskriver også Evy:

Men du vil generelt si at det handler om å bare komme bort fra virkeligheten, uansett om det er negative eller positive ting?

*”Sånn er det sikkert for alle, bare det å ta seg en øl på fredag kveld etter jobb når helga kommer, du får jo følelsen av å koble av og ha det hyggelig sammen med andre. Du blir mer sosial da.”*

Lander fant også i sin studie at kvinnene sammenlignet sitt amfetaminbruk med legale rusmidler (2003:169):

*”Ika såg ingen direkt skillnad mellan sitt amfetaminbruk och alla de djävlar som går hem och drar i sig en rövinare efter jobbet. Skillnaden mellan hennes och de socialt integrerades sätt att höja livskvalitèn med droger var att hennes bruk var kriminaliserat och att det skedde i en social gemenskap med andra som likt hon själv var socialt exkluderade”*

Både Bård og Evy, samt kvinnen i Lander sin studie, gjør noe interessant. De trekker en direkte parallell mellom sin bruk av illegale rusmidler, til bruk av alkohol i det etablerte samfunnet. Det handler om de samme motivene mener de. Koble av, hygge seg med andre, glemme stress og problemer. Som jeg har vært inne på tidligere, kan rusmidlene ha en funksjon som en overgangs- eller markeringsrituale. Alkoholen markerer et tydelig skille mellom den grå hverdagen og fritid. Rusmidler er godt egnet til å markere at man skal kose seg. Bruken går inn i sosiale sammenhenger med andre for hygge og fellesskap, noe som er en viktig side for mange både ved bruk av legale og illegale rusmidler (Fekjær 2003:107-110),

I dette kapitlet har vi sett på flere temaer, hvor forholdene amfetaminbruk, kontroll og identitet har vært gjennomgående. Som vi har sett handler kontroll og identitet mye om det samme. Kontroll kan prege synet på en selv, hvordan man har mulighet til å fremstå ovenfor andre, samt hvordan man ser på andre brukere. Samtidig som amfetaminbruk og kontroll på mange måter henger sammen. I lys av det å bruke amfetamin fremstår det å ha kontroll over bruken som viktig. Samtidig handler det synet man har på amfetamin, sammenlignet med andre stoffer, så vel som legale og illegale, mye om å føle at man har kontroll over seg selv når man ruser seg. En unnlater å bruke bestemte stoffer, fordi en føler at man mister kontrollen. Således rangerer man også ulike rusmidler etter farlighetsgrad eller styrke, noe som på samme tid må forstås som et individuelt forhold.

# KAPITTEL 7. VEIEN UT

---

Som jeg har vært inne på tidligere i denne avhandlingen, hadde tre av personene jeg snakket med, sluttet å ruse seg på amfetamin. I dette avsluttende kapittelet vil jeg derfor ta opp hva det var ved deres identitet og det sosiale livet rundt amfetaminbruken som endret seg, og som gjorde at de forlot livet som amfetaminbrukere. Kapittelet vil si noe om de ulike grunnene, samt hvordan de klarte å komme seg ut av amfetaminbruket. Avslutningsvis vil jeg kort gi en beskrivelse av hvordan de, i tillegg til de to som fortsatt er brukere i dag, opplever sin livssituasjon i dag, hva de tenker om fremtiden, samt fortiden.

## 7.1 Grunner for å slutte

I kapittel 5, var jeg inne på hvilken betydning rusen hadde for informantene, og på mange måter kan disse forholdene forstås som medvirkende til at de sto/står fast ved å ruse seg. I dette avsnittet vil jeg derfor se på hva det var som gjorde at de valgte å forlate amfetaminbrugerlivet.

### 7.1.1 “Det gikk alt for langt”

Arne gir uttrykk for at den sosiale konteksten som bruken av amfetamin gikk inn i etterhvert utviklet seg til å bli problematisk. Han forteller at han ikke var tilfreds med den livssituasjonen han var i den siste tiden før han kuttet ut amfetaminet, og han sier: *“Det gikk alt for langt. Det gikk helt gærent. Politiet etter deg hele tida, razziaer”*. Arne gir uttrykk for at bruken av amfetamin førte med seg mange problematiske og negative sider, som var med på at Arne skjønnte at det begynte å gå litt for langt. Han sier: *“men det ble jo fryktelig mye kriminalitet og mye gærent og konsekvensene ble mye fengsel og mye dommer”*. Å bruke amfetamin, var med andre ord ikke *bare* moro lenger.

Fekjær skriver at det ofte er problemer knyttet *til* rusbruken, som gjør at folk ønsker å slutte. For alkoholikere er de vanligste årsakene problemer med helsa, kjæresten, arbeidet eller loven, og det viser seg at dette stemmer også for personer som bruker illegale rusmidler. Bekymringer for rusens mengde og hyppighet er derimot sjelden en bekymring for dem som ruser seg, skriver Fekjær (2009:243).

Dorthe gir også uttrykk for at det var mye problematisk som skjedde innenfor miljøet hun befant seg i mot slutten, og hun forteller at hun rotet seg borti feil folk:

*”Det ballet på seg noe så sinnsykt, [...] Det var en som het [navn], som jeg hadde rotet med og som jeg ikke hadde noe spesielle følelser for, men han var en veldig god venn av meg, [...] Han endte jeg plutselig til sengs med og han hadde da ei dame, som ruset seg fast på heroin. Hu hadde ingenting å leve for egentlig, bortsett fra han.”*

Videre forteller Dorthe at når denne jenta fikk vite at han hadde vært utro, gikk hun veldig drastisk til verk for å hevne seg:

*”Når hun fikk vite det at han hadde vært med meg og ei til så dro hu, eller fikk tak i en fyr, [...som var torpedo...] Hu fikk med seg han og betalt en viss sum og dro til hu andre som han [gutten] hadde vært med, og [merket henne for livet.] Og da var meninga det atte hu skulle overleve og sånn, det var derfor hu hadde med seg han. Fordi jeg og hu jenta hadde tatt i fra henne alt hu hadde å leve for. Derfor så skulle hu ta igjen. Så hu på en måte måtte leve resten av livet uten. Bandasjerte og styrte og holdt på.”*

Hendelsen er anonymisert for å ivareta personvernet, men det Dorthe forteller om er både sterk, gripende og svært alvorlig. Historien sier noe om hvor uforutsigbart og tøft et liv innenfor et slikt miljø kan vise seg å være. Hun forteller følgende om hva som skjedde videre:

*”[...] Dagen før de ringte og sa at jeg hadde kommet inn på avrusning så kom [han, kammeraten] til meg [...] Og da fortalte han meg det her. Hu hadde ringt han [navn] fra sykehuset da og selvfølgelig vært helt hysterisk og fortalt hva hun hadde gjort. Og da kom han for å advare meg og for å si at nå må du komme deg bort.[...] jeg var helt på jordet til å klare å forholde meg til det på en fornuftig måte. [...] Da ble han [navn] hos meg da for i hvert fall å prøve å beskytte meg,[...] Og klokka ni den morgenen, etter at han hadde sovet hos meg, så ringte avrusningsklinikken og sa det; ”atte du kan komme”.”.*

Historien viser på ingen måte til noe som var dagligdags innenfor hverdagen til Dorthe, men tegner et bilde av at livet innenfor miljøet hadde gått for langt. Hun forteller at hun hadde utrolig flaks som kom inn til avrusning den morgenen etter, ellers kunne hun også endt opp med å bli merket for resten av livet.

### 7.1.2 “Det overtok”

Dorthe forteller også om mange negative sider ved selve amfetaminet, som gjorde at hun ønsket å komme ut av bruken. I forrige kapittel var vi inne på at Dorthe hadde denne ”fire dagers regelen” som et slags fast mønster som hun ruset seg etter. Men, den siste tiden hun ruset seg forteller hun følgende om bruken:

*“Det overtok. Altså, etterhvert så kom jeg ikke opp, selv om jeg prøvde å jage etter denne dere ”fire dagers følelsen”, så det bare flatet ut. Jeg var våken, men jeg satt bare og stirret i veggen.” [...] Hver eneste dag i våken tilstand. Jeg levde på det, jeg spiste på det, fordi det var snakk om tre druer og en bit av ei lefse.”*

Hun forteller å ha mistet kontrollen over bruken og på spørsmålet om hun følte seg avhengig, svarte hun: *“Ja, på det tidspunktet så gjorde jeg det. Nettopp fordi jeg prøvde flere ganger å la være, så gikk ikke det”*. Den siste tiden så hun på alt ved rusen som negativt:

*“På det tidspunktet kunne jeg sitte og grine og ta en av dem og si at jeg vil ikke det her lenger, men de gangene jeg prøvde å la være så ble liksom panikken for svær. Så det hadde allerede overtatt livet mitt, det hadde ikke, jeg turte ikke noe annet enn og rett og slett å ta. Og i perioder kunne det jo være kjempe deilig, og i andre perioder så kjente jeg at det var helt meningsløst.”*

Sitatet viser til et elsk-hat forhold til amfetaminet. Hennes opplevelse minner om hva Järvinen skriver om kontrolltap i forbindelse med alkoholmisbruk i sin studie. Hun skriver at kontrolltap er en følelse som kommer når individet på et og samme tidspunkt vil to uforenlige ting. Personen ”vil” fortsette å drikke, og han ”vil” slutte å drikke (1998:104).

Vi kan på mange måter si at det har skjedd en overgang i Dorthe sitt bruk av amfetamin. Fra at stoffet ble brukt som en form for selvmedisinering (jf. kap.5), oppleves selve bruken nå som problematisk. De psykiske konsekvensene av bruken var et motiv for at Dorthe ville ut av rusbruket. Cato forteller også om lignende tendenser. På spørsmålet om det var noe Cato så på som negativt ved bruken svarte han:

*“ja, bruke heroin og bli hekta, at du blir slave av knarken. At du ikke kan styre knarken slik du selv vil. [...] Det var jævlig ålreit å bruke knark helt til jeg begynte med den jævla heroinen. [...] Jeg har alltid sagt at finns det en satan, finnes det en jævel så må det være heroinen. Fordi det er noe svineri altså.”*

Den negative psykiske avhengigheten som Cato opplevde å ha til stoffet var derfor en medvirkende årsak til at han ville slutte å ruse seg.

### 7.1.3 Et vendepunkt

Cato forteller at metningspunktet kom da han ble femti år. Da hadde han ruset seg på heroin siden han var 34 år:

*“Altså, jeg nå da føler at jeg er ferdig med knark livet mitt. Det skjedde ett eller annet i huet mitt når jeg ble femti, [...] nå er jeg voksen, nå legger jeg det på hylla”*

Men var det vanskelig å slutte?

*“[...] nå har jeg slitt i så mange år for å kutte ut den heroina, så det sitter så veldig dypt i et menneske altså, det å slutte med den heroina. Det er veldig vanskelig. Du må komme til et sånn metningspunkt som jeg har gjort nå, altså du føler at du er ferdig med det. Tidligere når jeg har vært inne til avrusning og sånn så setter jeg meg et skudd av gammel vane liksom, men altså nå er det bare nei til alt. Nå er jeg ferdig med det. Så jeg tror det er sånn med alle andre mennesker også rett og slett. Du må komme til et sånt metningspunkt at du blir ferdig med det. Hvis ikke må du rote med det ganske lenge tror jeg.”*

Så enkelt, men samtidig så vanskelig kan det være å klare å slutte med bruket, slik Cato forteller i dette sitatet. Sitatet til Cato gir uttrykk for at skal man klare å slutte, er man nødt til å bestemme seg for det hundre prosent og være streng med seg selv.

Psykologen Anja Koski Jännes (i Järvinen 1998), skriver at et vendepunkt skjer når individet blir tvunget til å sette spørsmålsteget ved sine tidligere holdninger, rutiner og innstilling til livet (111). Kristiansen tar også opp i sin studie ulike grunner til at hans intervjupersoner valgte å forlate livet som rusbruker, og også han fant lignende beskrivelser som mine informanter forteller om. Et gjennomgående trekk i historiene var også her at man nådde til et punkt i livet hvor man opplevde å være *ferdig* med rusen, og alt det som knyttet seg til dette livet. En av informantene hans sa (Kristiansen 2000:133): *“jag var tjugoni år och jag ville ha ut något annat av livet. Jag var färdig med det...”*. Også andre forteller at de nådde til et punkt i livet, hvor de bestemte seg for at nok var nok. En av kvinnene forteller at dette skjedde når hun fant ut at hun hadde blitt gravid. Mens en mannlig informant forteller at når hans kjæreste ble gravid, var dette startskuddet for å komme seg ut av rusbruket (ibid. 127-137). Det er altså flere ting som kan føre til et vendepunkt. For Cato var det, det å bli



femti år. I tillegg kan for eksempel forhold som religiøsitet, kjæreste, barn eller opphold på institusjon, slik Laub og Sampson (i Hammersvik 2009) skriver, føre til et vendepunkt (148).

Avsnittene 7.1 har vist at de alle på ulike måter var i nokså vanskelige livssituasjoner når de bestemte seg for å komme seg ut av rusbruket. Både knyttet til alt som lå rundt rusbruket, men også knyttet til avhengigheten til selve stoffet. De ønsket å kutte ut rusen, fordi de trengte en endring i livet.

## 7.2 Med og uten hjelp

I dette avsnittet vil jeg beskrive hvordan informantene klarte å komme seg ut av amfetaminbruket.

### 7.2.1 Det var bare å kutte ut

Arne har hatt flere rusfrie perioder bak seg. Både på grunn av at han har sittet i fengsel, men også fordi han har valgt det selv. På et tidspunkt var han rusfri i noen år sammenhengende, men han falt tilbake: *“Jeg hadde ikke gitt slipp på de gamle vennene”*, sier han. Etter ca. tjue år med amfetaminbruk, bestemte han seg for å kutte ut, noe han beskriver som lite problematisk: *“[...] Amfetaminet var ikke noe vanskelig å slutte med. Det var ikke noe vanskelig i det hele tatt”*. Cato gir også uttrykk for dette:

*“[...] som amfetamin, [...], du blir ikke psykisk avhengig av det, sånn som med heroin ikke sant. Du blir ikke sånn dårlig som du blir på heroin. Amfetamin kan du liksom bare kutte ut, det gjorde jo jeg da. Jeg sluttet med amfetamin da jeg var 32, og har brukt det sånn sporadisk etterpå. Jeg hadde ikke noe problemer med å slutte med det. Det bare bestemte jeg meg for den dagen det, at nå er det slutt.”*

Utsagnene viser at å kutte ut amfetaminet ikke var problematisk, - det var bare å bestemme seg for det og gjennomføre det. Samtidig legger Arne til, at det var verre med hasjen: *“altså det var egentlig bare hasjen som var mitt problem til slutt”*. *“[...] Jeg var redd for å slutte med hasjen jeg fordi da trodde jeg at jeg aldri kom til å få sove i hele mitt liv [...]”*. Fortsatt i dag forteller Arne at han røyker seg en nattings<sup>11</sup> hver kveld.

---

<sup>11</sup> En nattings er en joint (sigarett med hasj) seint på kvelden før du skal sove (Pedersen 2006:122).

Det er ofte ikke noe problem for personer som ruser seg på illegale rusmidler å kutte ut selve rusmidlet. Fordi for mange, er dette noe de ofte har gjort, både frivillig og ufrivillig, i eller utenfor institusjon. Utfordringen er at mange begynner igjen (Fekjær 2009:245), noe som for eksempel kan skyldes, slik Arne forteller, det sosiale nettverket som er rundt.

### 7.2.2 AA og NA

Til tross for at Arne forteller at det ikke var noe vanskelig å slutte med amfetaminet, hadde han et kort opphold på avrusning da han skulle kutte ut amfetaminet. Her var han kun i en og en halv uke, men forteller at han gikk i AA og NA i tre - fire år, når og etter at han hadde sluttet med amfetaminet. AA står for Anonyme Alkoholikere, mens NA står for Anonyme Narkomane. Begge er de selvhjelpsgrupper hvor deltakerne inviteres til å snakke om livets problematiske sider. Fekjær skriver at mange av de som har vært deltakere i disse selvhjelpsgruppene, har opplevd sin deltakelse som positiv og en avgjørende faktor i deres liv (2009:274).

### 7.2.3 LAR

Cato har i dag klart å kutte ut heroinen, gjennom deltagelse i substitusjonsprogrammet LAR. LAR står for legemiddelassistert behandling og er et vedlikeholdsmedisineringstilbud for personer som har brukt illegale rusmidler i en lengre periode. Cato går derfor i dag på Subutex, som er et buprenorfin preparat. Målet med LAR er i følge LAR-forskriftenes § 2 (Forskrift om legemiddelassistert rehabilitering 18.12.2009):

*“Formålet med legemiddelassistert rehabilitering er at personer med opioiavhengighet skal få økt livskvalitet og at den enkelte får bistand til å endre sin livssituasjon gjennom bedring av vedkommendes optimale mestrings- og funksjonsnivå. Formålet er også å redusere skadene av opioidavhengighet og faren for overdosedødsfall.”*

Viktig i denne sammenheng er at metadon og subutex alene ikke endrer så mye hos brukeren. At personen ikke har utdanning, jobb og et sosialt nettverk utenfor det illegale miljøet er det lite disse medisinene får gjort noe med, men i kombinasjon med andre metoder kan det ha en veldig nyttig funksjon(Fekjær 2009:288-291).

## 7.2.4 Langtidsbehandling

Både Cato og Dorthe forteller at de hadde forsøkt å slutte med rusen flere ganger. Dorthe fortalte at hun hadde vært inne til avrusning to ganger tidligere. Hun forteller følgende om et av de tidligere oppholdene:

*"[...] kom veldig godt overens med de andre som bodde der [...] Jeg fullførte de tre månedene, men det var jo ikke akkurat behandling, det var mer en oppbevaringsboks. Så vi var kjempe heldige, hørte på musikk og kørte og spilte bordtennis og hadde husmøte og kranglet om hvem sin melk som hadde blitt drukket opp"*

Videre sier hun:

*"[...] det var et sted jeg kunne være og være nykter, og jeg hadde det jo kjempe gøy, men det var jo ikke noe behandling i det hele tatt. Så straks jeg kom ut så, tror jeg skulle feire med en øl eller noe sånt, også ringte jeg da en av disse som jeg hadde vært på avrusning med, [...] så da møtte jeg han og da ordnet han kokain og så feiret vi gjensynet."*

Som vi ser, begynte Dorthe ruse seg igjen når hun kom ut fra avrusning. Dette betyr at for henne handlet det om noe mer enn bare å slutte med amfetaminet. Det handlet om å få hjelp med de problemene som var *årsaken* til at hun ruset seg (Jf. Kap.5). At man begynner ruse seg igjen etter en periode på behandling er et kjent tilfelle, og kan skyldes mange forhold. For personer som sliter med bruk av illegale rusmidler kan det handle om at man lever i miljøer, hvor de fleste man kjenner bruker rusmidler, at suget etter rusen blir for stor, eller at rusen har blitt brukt for å dekke over andre problemer (se f.eks. Fekjær 2009). Flere av kvinnene som Lander intervjuet, fortalte at de også hadde hatt mange opphold på behandlingsinstitusjon, men at de etter kort tid returnerte tilbake til rusen når de kom ut i samfunnet igjen (Lander 2003).

Hva var det så som var annerledes den siste gangen Dorthe var inne til behandling?

I historien som ble fortalt ovenfor under avsnitt 7.1.1, så vi at Dorthe fikk plass på langtidsbehandling, morgenen etter hun hadde fått vite om den grusomme handlingen som hadde skjedd. Hun forteller følgende om hvordan dette var:

*“Jeg kom på behandlinga, kom opp på fjellet, kjente veldig mye på selvhat. Jeg tror det var det største. Vi gikk på ski, jeg kan ikke gå på ski, jeg er pingle som bare faen, og det var en sånn bakke og jeg var kjempe redd. Jeg måtte jo sette meg ned på huk fordi jeg turte jo ikke. Jeg var så redd for alt. Jeg var redd for mørket, ikke sant, jeg var ikke noe annet enn redd og liten, og hatet meg selv for den jeg var og alt jeg hadde gjort og alt jeg ikke hadde gjort. Så det var kjempe vondt. Så det var helt jævlig i begynnelsen og hadde det ikke vært for den fjellturen, at vi dro på fjellet, så hadde jeg nok ikke blitt der.”*

Sitatet viser at behandlingen og turen opp på fjellet fikk Dorthe til å kjenne på sin egen selvoppfattelse. Her hadde hun ikke rusen hun kunne gjemme seg bak. Hun måtte stå på egne bein, og takle de utfordringene som møtte henne, i nykter tilstand. Noe Dorthe ikke hadde gjort på mange år. Hun sier hun mest sannsynlig ville droppet ut fra behandlingen hadde det ikke vært for at de dro opp på fjellet. Samtidig forteller hun at denne gangen viste hun at nå var det slutt, fordi hun hadde ingenting å komme tilbake til: *“jeg skjønnte jo det at hvis jeg drar tilbake, så vil jo hu komme tilbake igjen. I hvert fall så kort tid etterpå, fordi nå var jeg jo nykter og skjønnte”*.

Da Dorthe hadde vært på behandling og nykter i nesten et år, sprakk hun. Hun rømte fra behandlingshjemmet. Etter fem dager var hun rett tilbake til der hun hadde vært før hun dro til behandlingen. Men, hun taklet det ikke: *“det var fem dager uten å dusje og hvor faen skal jeg få penger i fra”*. Hun ringte og tryglet om å få lov til å komme tilbake, noe hun fikk, og hun fortsatte behandlingen. Historien vitner om hvor tiltrekkende de ulike sidene ved rusen kan være, selv etter å ha vært rusfri et helt år. Fekjær skriver at å legge om sentrale vaner ikke er som å skru av en bryter. Derfor er større eller mindre tilbakefall vanlig i prosessen mot et liv i rusfrihet (2009:262).

Tre år var Dorthe til behandling. Dette forteller hun var helt nødvendig, fordi det var mye i livet hennes som skulle ryddes opp i. Ikke bare var det å kutte ut rusen, men hun måtte også få ryddet opp i de vonde minnene fra fortiden. Økonomien var skakk-kjørt, hun måtte lære seg å leve i det etablerte samfunnet, lære om tillitt, lære å snakke om vanlige ting. Det var sammenfattet og komplekst problem som skulle ryddes opp i.

Vi ser at Arne, Cato og Dorthe kom ut av bruket på litt forskjellige måter. Arne gjorde det hovedsakelig selv, med litt deltagelse i selvhjelpsgrupper. Dorthe klarte det gjennom psykososial behandlingsmetode, kombinert med avrusning, og Cato gjennom vedlikeholdsmedisinering.

## 7.3 Livet i dag

Jeg ønsker helt til slutt å avslutte dette kapittelet med å beskrive hvordan informantene beskrev den livssituasjonen de befant seg i da jeg intervjuet dem, samt hvilke tanker de gjorde seg om det livet de har levd/lever og deres tanker om fremtiden.

### 7.3.1 Erfaringene

Gjennom denne avhandlingen har vi fått forståelse for at det å ha tilknytting til et rusmiljø, byr på mange erfaringer både på godt og vondt. Erfaringer som informantene mest sannsynlig ikke ville få, dersom de hadde befunnet seg i et miljø innenfor det etablerte samfunnet.

På slutten av hvert av intervjuene spurte jeg derfor informantene om det var noe de skulle ønske de hadde gjort annerledes, eller om de ville valgt på nytt, dersom de hadde fått muligheten. Svarene som alle ga var på mange måter samstemte.

For det første fortalte flere at de var glad for de erfaringene deres tid innenfor rusmiljøet hadde gitt dem. Arne sa følgende:

*“Jeg er glad for den erfaringen jeg har fått. Det gir et større perspektiv på livet. Jeg har vært i begge, jeg har vært i begge sider av skalaen. Jeg kan angre, men på en annen måte så har jeg lært, det har vært vanskelig å være i den situasjonen jeg har vært.”*

Sitatet viser at erfaringene fra rusmiljøet har vært nyttig både på godt og vondt. Samtidig sier Arne at han i dag bruker sine erfaringer fra fortiden, til å hjelpe dømte og rusavhengige som ønsker å komme ut av de problematiske sidene ved livet sitt. Vi ser her at Arne omdanner den kapitalen han har med seg fra livet i det illegale miljøet, til noe positivt innenfor det etablerte samfunnet. Det er ikke uvanlig at tidligere rusavhengige eller

domfelte bruker sine erfaringer for å hjelpe andre. Et eksempel på dette er blant annet stiftelsen *Wayback*. Her jobber personer som tidligere har sittet i fengsel, men som har kommet ut av miljøet, med å hjelpe andre som ønsker det samme.

For det andre, fortalte flere at de ikke angret på de valgene de hadde gjort. Evy sa følgende:

*”Nei, og det er jo rart også, men det er det faktisk ikke. For hvis jeg aldri hadde begynt med rusmidler i utgangspunktet så ville jeg jo ha vært tilfreds sannsynligvis og vært den personen jeg var før da. [...] Og jeg, men allikevel så angrer jeg ikke på det da, selv om at jeg har gjort masse negativt og mistet masse venner og mistet kjæresten min og leiligheten. [...] selv om at man kanskje kunne valgt annerledes mange ganger og hatt det bedre, så har ikke jeg gjort det og vil bare stå for det jeg gjør og være fornøyd med det da.”*

Tross negative sider ved bruken, angret ikke Evy på noen ting. Det samme gir også Bård uttrykk for. Han forteller at han aldri ville ha byttet ut det livet han har levd, mot et vanlig liv i det etablerte samfunnet, dersom han kunne få velge. Han gjør slik som Evy, og heller forsøker å omdanne og se de positive tingene i bruken og det livet han lever.

Cato forteller at heller ikke han angret på noen av de valgene han har gjort opp i gjennom livet, utenom det at han begynte med heroin: *”men jeg viste jo ikke bedre”*, sier han. Samtidig var han eneste av informantene som fortalte å ville ha tatt et annet valg, dersom han fikk velge på nytt:

*“[...] Nei altså, hadde jeg vært en 16, 18, 20 år i dag så hadde jeg gått på skolen til jeg var tredve, tjent en million i året i lønn, og tatt det den vegen der og holdt meg nykter og vekk fra knark og alt som heter det. Det ville jeg ha gjort. Det skal jeg innrømme. Det er ikke noe liv å trakte etter akkurat. Det koster deg mye ikke sant, passer du ikke på kroppen din så tar du faen meg den også vettu. Sjukdommer og dritt og mørkk, jeg har vært jævlig heldig da som ikke har pådratt meg noen ting. Men hadde jeg vært yngre og sånn nå så gått på skolen til jeg hadde blitt gammel og grå og tjent masse penger på den måten.”*

På spørsmålet om Dorthé ville gjort noe annerledes dersom hun fikk velge på nytt, svarer hun følgende:

*“[...] jeg ville aldri gjort det om igjen. Men jeg angret ikke på, fordi det har formet meg veldig og hadde jeg ikke begynt å ruse meg så hadde jeg ikke kommet på behandlingen og jeg var jo hos mange psykologer, - jeg tror i løpet av fem år så hadde jeg vært hos syv psykologer. Ingen av dem kunne hjelpe*

*meg, før jeg kom på den rusbehandlinga. Hadde jeg ikke begynt med rus så hadde jeg ikke kommet dit. Kanskje aldri noen hadde nådd inn da.”*

Også her ser vi at hun ikke angret på det hun har gjort, men hun ville samtidig ikke valgt den samme veien om igjen. Samtidig velger Dorte å se noe positivt i de vanskelige årene hun har vært igjennom.

Gjennomgående ser vi at man ikke fremstår som en angrende synder. Dette var et forhold som også Hammersvik fant blant flere av sine intervjupersoner, når de så tilbake på sitt liv med kriminalitet og lovbrudd. En av hans informanter sa (2009:158): *“Jeg angret ingenting. Alt det jeg har opplevd og erfart, er den jeg er og jeg trives med den jeg er. Jeg hadde gjort alt om igjen”.*

### **7.3.2 Ikke tilfreds**

Evy og Bård ga uttrykk for at de ikke var helt tilfredse med livssituasjonen de var i dag: *“Nei, men jeg tror ikke den ville vært noe annerledes hvis jeg ikke hadde russet meg”.* Bård sier følgende:

*“Nei, jeg er ikke det, altså, jeg har rotet til økonomien og sånn ting å, ja mistet mange venner og, så, det har vel gått nedfor liksom, men nå begynner det plane ut da. Så, jeg har fått komplikasjoner mange ganger på grunn av alkohol og rusmidler så, i situasjoner jeg aldri ville vært i hvis jeg ikke hadde brukt.”*

Som vi ser er det de negative sidene ved bruken som i stor grad er årsaken til at de ikke opplever sin livssituasjon som helt tilfreds. Samtidig må vi merke oss det som ble beskrevet i forrige avsnitt, hvor både Evy og Bård sa at de ikke angret på det valget de hadde tatt, samt at det også var mange positive erfaringer ved bruken, og det er disse positive tingene som oppveier de negative. Hva tenker de så om fremtiden? Evy gjør seg følgende tanker:

*“Jeg tenker at enten så kommer jeg til å slutte å bli ett eller annet som jeg kan leve med i hvert fall som føles bra. Eller så bare fortsetter jeg til jeg dør. Og at det kanskje ikke er så lenge til, jeg vet ikke. Men jeg bryr meg ikke da, om jeg lever eller ikke, jeg gir så faen. Jeg gidder ikke å gjøre noe aktivt for å dø, men jeg gidder ikke å gjøre noe aktivt for å leve heller da. Man er jo mentalt sett ganske død allerede. Jeg er også litt sånn, broren min døde for noen år siden, og da så jeg hvordan det påvirket foreldrene*

*mine da og hvor triste de ble på grunn av det. Så jeg vet at jeg ikke kan ta livet mitt fordi da opplever de å miste enda et barn. Så da blir det liksom litt sånn at jeg holder meg i livet litt på grunn av dem.”*

Sitatet til Evy er sterkt, og bevitner om at hun ikke har så positive tanker i forhold til hvordan fremtiden ser ut.

### **7.3.3 Tilfreds**

Når jeg møtte Arne og Cato fremsto de som tilfredse med den livssituasjonen de var i, i dag. Arne beskriver at A4 livet og hverdagen uten illegale rusmidler er *”ti ganger bedre”*, enn å leve det livet han levde. Cato forteller at han føler seg som en helt vanlig mann, men han har selvfølgelig en bakgrunn. Han oppsummerer hverdagen sin i dag slik:

*”ja, ja ja. Nå har jeg det jævlig ålreit om dagen. Jeg går på subutex da, men det gir jo ikke noe rus, det er jo bare et stoff som drar ut endorfinene i kroppen. Nei, jeg våkner om morran og er ikke dårlig, og legger meg om natta og ikke har dissa jævla mareritta. Alt er greit liksom.”*

Psykolog Anja Koski Jännes, som ble nevnt tidligere, sier at livet som følger etter et vendepunkt, ofte gir en følelse av lettelse og at det nye livet er mer autentisk enn det gamle (Koski Jännes, i Järvinen 1998:111).

Smith-Solbakken og Tungland, fant også at flere av deres informanter var tilfreds med den tilværelse de levde etter å ha kommet ut av miljøet. En av deres informanter sa (1997:150): *”Spinning har det vært nok av. Det er deilig å ha et vanlig familieliv og kunne slappe av uten å være redd for at politiet skal komme”*.

Cato forteller videre at han nå har lyst til å nyte de årene han har igjen, og ta det stille og rolig. En tilværelse som på mange måter er den rake motsetningen av det å gjøre brekk for å skaffe penger til heroin. Cato gjør seg følgende tanker om fremtiden:

*”Nei, jeg tenker vel ikke så veldig langt, tar liksom en dag om gangen, så planen min er at jeg skal flytte nedover til Syden da, jeg vil ikke bo i detta jævla kalde landet her, nå er unga voksne og når mora mi forsvinner så stikker jeg, da har jeg ikke noe mer her å gjøre. Da skal jeg leve herrens glade dager i solen i stedet. Så det er min plan.”*



Cato tenker nok som mange i hans alder gjør. Et ønske og en drøm om å nyte dagene som pensjonist stille og rolig, i et varmere strøk.

Da jeg møtte Dorthe hadde hun ikke rørt illegale rusmidler på to-tre år, men, forteller at hun forsiktig hadde begynt å prøve å drikke alkohol igjen. Hun var helt klar på at hun måtte være streng med seg selv, fordi hun viste at dersom hun begynte å drikke alkohol igjen, kunne det være veien tilbake til de illegale rusmidlene. Samtidig er det dette hun har lært gjennom sine tre år på behandling, og hun forteller: *“Hvorfor er det jeg skal drikke da? Hva er det jeg vil ha i det. Så er det ja, det å være sosial, avslappet, og liksom bare okey – hvilke andre plasser kan jeg finne det her?”* Hun forteller at det handler om å *“gidde å gå de rundene”* med seg selv, de gangene hun har lyst på alkohol.

At alkohol kan være en måte å havne tilbake til amfetaminet, erfarte en av hovedpersonene i Svensson sin bok. Han forteller at å drikke alkohol ofte gjorde at han fikk et sug etter amfetamin, og en av gangene klarte han ikke å motstå dette, og havnet dermed ut i amfetaminverden igjen (1996:360-361).

På spørsmålet om Dorthe er tilfreds med sin livssituasjon i dag svarer hun:

*“Det er alltid ting jeg ønsker å forbedre. Altså sånn, jeg ønsker en mer stabil økonomi, jeg ønsker mer hjelp hos aetat, eller hos nav som det nå heter. Og det er jo i sammenheng med økonomi og jobb. Fordi jeg takler ikke enda hundre prosent jobb, i lengre perioder enn to måneder så knekker jeg sammen psykisk og sånn, så det, og det er vanskelig å få endene til å møtes når de på en måte ikke forstår problematikken. Når jeg har vært nykter så lenge så – hva er problemet, - er jeg ikke normal nå? Men, ellers så er jeg overveldet over alt.”*

Dorthe er i dag i jobb, hun har samboer og de leier en leilighet sammen. Hun forteller at det kan ikke sammenlignes med det livet hun levde tidligere, og hun kunne heller aldri drømt om å få det slik hun har det nå.

Og her er hvilke tanker hun gjør seg om fremtiden:

*“A4 – alt som jeg hatet når jeg var rusa, eller begynte å ruse meg.”*

Det vil du leve nå?

*“Ja. Jeg vil ha hus, jeg vil ha barn, jeg vil ha stabilitet, jeg vil ha sparekonto og begynne å spare til ferie, og det har jeg begynt med nå. Jeg vil ha bil, jeg vil ha lappen.”*

Det synes jeg var en veldig god oppsummering av det hele.



## KAPITTEL 8. AVSLUTTENDE ORD

---

Dersom jeg skal samle trådene i lys av de temaene som er tatt opp i denne avhandlingen, vil jeg gjøre det slik:

I kapittel 4 så vi hvordan informantene beskrev deres vei inn i amfetaminbruket, fra den første debuten med rusmidler, og til amfetaminet ble en del av deres hverdag. Her var det mange forhold som ble belyst, som blant annet: den fysiske opplevelsen, utforskningen, spenningen, tiltrekkingen og læringsprosessen. I lys av disse prosessene som fokuserte mye på den sosiale og kulturelle konteksten rusbruken inngikk i, så vi også de endringene og overgangene som skjedde i deres identitet og sosiale liv. Endret vennekrets, endret syn på seg selv, hvordan bruken av de ulike rusmidlene gikk inn i nye sosiale kontekster, fra helg til hverdag, og fra fellesskap med andre, til også å ruse seg alene.

Gjennom kapittel 3 så vi at informantene fremsto som nokså vanlige personer i forhold til utseende og oppførsel. Jeg opplevde at de ikke så ut som den typiske rusmisbrukeren. Dette leder på mange måter videre inn på hva som ble tatt opp i kapittel 6, hvor informantene ikke så på seg selv med den sosiale identiteten narkoman eller misbruker, men bruker. Samtidig så vi at enkelte viste forskjellige identiteter i ulike sosiale sammenhenger hvor de deltok, noe som kunne ha sine positive sider i forhold til ikke å støte noen, og heller ikke bli utstøtt.

I kapittel 5 så vi tydelig at rusen var betydningsfull for informantene, og at den hadde sin viktige betydning i lys av identitet og den sosiale konteksten den gikk inn i. Rusen forsterket identiteten for enkelte, mens den for andre gjorde det enklere å leve med seg selv og minnene. Amfetaminet var innebyggt i det sosiale livet. Den kunne bidra til å skape et eget sosialt rom, på siden av samfunnet, samtidig som amfetaminet, identitet og det sosiale var gjensidige kategorier. På samme tid sto selvkontroll som en viktig side ved rusbruket. Å ha kontroll kunne handle om flere forhold. Samtidig kunne det også ha sine positive sider, i lys av at man kunne klare å hemmeligholde eller skjule bruken. Kontroll kunne også oppleves som krevende til tider.

Kapittel 7 ga oss et innblikk i hvilke forhold ved deres identitet og det sosiale livet rundt bruken som hadde endret seg, og gjorde at tre av informantene forlot livet som amfetaminbrukere. Beskrivelsene som gikk igjen ga uttrykk for at livet som amfetaminbruker på flere områder både var slitsomt, tungt og vanskelig psykisk, og at det sosiale rundt bruken hadde utartet seg i en problematisk retning.

Et gjennomgående forhold, på tvers av alle disse temaene har vært: på hvilke måter amfetaminbrukerne tenker og lever forskjellig fra og på samme måte som mange i det etablerte samfunnet. Dette i lys av sider ved deres identitet og den sosiale konteksten som rusmidlene går inn i.

Det er som vi har sett både likheter og forskjeller. Vi finner likheter mellom bruk av amfetamin og alkohol, i lys av identitet og den sosiale konteksten, i form av at det handler eller handlet om: samhold, fellesskap, markere overganger, sammen med venner, selvkontroll, selvmedisinering, koble av, ha det ålreit med seg selv. Men, her finner vi også forskjeller: ruse seg alene, ruse seg hver dag, ruse seg på et stoff som ikke er allment akseptert og å være avhengig. Selv om flere av disse forholdene også kan være gjeldene hos en alkoholiker i det etablerte samfunnet.

Vi finner også likheter i identitet og det sosiale hvis vi ser bort i fra forholdet mellom amfetamin og alkohol. Dette i form av det å gå på jobb, tilbringe tid med venner, ha selvkontroll, vise ulike sider av seg selv i ulike sosiale sammenhenger, utseende, oppførsel og en vanlig dag. Men, her finner vi også forskjeller; som det å begå kriminelle handlinger, problematiske hendelser som skjer innenfor miljøet de er en del av, fengselsdommer, å ha politiet etter seg, bruk av kulturbestemt slang, samt andre hendelser i hverdagen som kan karakteriseres som annerledes.

Temaene og spørsmålene som har blitt tatt opp, drøftet og diskutert i denne avhandlingen, er på ingen måter banebrytende, men de er ikke uviktige av den grunn. De bidrar til økt forståelse, kunnskap og innsikt på dette området. De gir oss et innblikk i at personer som tilsynelatende lever vidt forskjellige liv, da de befinner seg på hver sin side av loven, på mange områder også lever og tenker nokså likt. Den største likheten finner vi kanskje på områder knyttet opp til informantenes bruk av amfetamin og personer i det etablerte

samfunnets bruk av alkohol. Motivene for bruken i lys av ens identitet og den sosiale konteksten det inngår i, er på enkelte områder slående like. Amfetaminbrukerne trekker paralleller mellom sin bruk og de i det etablerte samfunnets bruk av alkohol, - en parallell som mange i det etablerte samfunnet kanskje kunne dratt nytte og lærdom av. På den måten kunne kanskje avstanden mellom brukere og ikke-brukere blitt noe mindre, og synet på *narkotikabrukerne* og *narkotika* blitt noe annerledes. Men, før vi kommer så langt, blir budskapet kanskje noe slikt:

*de er avvikere, men de er ikke avvikere på alle av livets områder av den grunn.*



# LITTERATURLISTE

---

*Amfetamin – fakta om amfetamin og metaamfetamin.* Folkehelseinstituttet:

[http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft\\_5648&MainArea\\_5661=5648:0:15,2917:1:0:0::0:0&MainLeft\\_5648=5544:47081::1:5647:5::0:0](http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_5648&MainArea_5661=5648:0:15,2917:1:0:0::0:0&MainLeft_5648=5544:47081::1:5647:5::0:0)

[Lesedato 19.3.2011]

*Amfetamin og andre sentralstimulerende stoffer.* Helsedirektoratet:

<http://www.helsedirektoratet./vp/template/ver10/print.jsp?articleId=7890&sectionId=819> [Lesedato 25.4.2011]

Andersson, Berit (1991): *Att förstå drogmissbruk. Praktiken, situationen, processen.* Lund :

Arkiv förlag

Becker, Howard (2005): *Outsidere. Studier i afvigelsessociologi.* København : Hans Reitzels

Forlag

Bourdieu, Pierre (1997): "Socialt rum og symbolsk rum." I : *Af praktiske grunde : omkring*

*teorien om menneskelig handlen.* København : Hans Reitzels forlag

Bryman, Allan (2004): *Social Research Methods.* Oxford: Oxford University Press

Christie, Nils (1978): *Som folk flest. Artikler.* Oslo – Bergen – Tromsø : Universitetsforlaget.

København : CHR. EJLER'S FORLAG

Christie, Nils og Kjetil Bruun (2003): *Den gode fiende. Narkotikapolitikk i Norden.*

3. Reviderte utgave. Oslo : Universitetsforlaget

Elmeland, Karen (1996): *Dansk alkoholkultur. Rus, ritual og regulering.* Holte :

Forlaget Socpol

Ericsson, Kjersti (2007): "Kriminologisk kjønnsforskning mellom faderhuset og moderhuset"  
I : *Tidsskrift for kjønnsforskning* (2) ss. 71-88.

Esmark, Kim (2006): "Bourdieu's uddannelsessociologi" I : *Pierre Bourdieu. En introduktion*.  
Annick Prieur & Carsten Sestoft (red). København : Hans Reitzels Forlag

Fekjær, Hans Olav (2009): *Rus. Bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historie*.  
3. utgave. Oslo : Gyldendal akademisk

Finstad, Liv (1990): *Den betalte familie. Nye livsformer for folk i krise*. Oslo : Pax Forlag AS

*Forskrift om legemiddelassistert rehabilitering 18.12.2009:*

<http://www.lovdato.no/cgi-wift/ldles?ltdoc=/for/ff-20091218-1641.html>

[Lesedato 27.4.2011]

*Forskrift om narkotika m.v (Narkotikalisten) 30. juni 1978 nr. 8:*

<http://www.lovdato.no/for/sf/ho/to-19780630-0008-0.html>

[Lesedato 1.5.2011]

Frønes, Ivar (2001): *Handling, kultur og mening*. Bergen : Fagbokforlaget

Hammersvik, Eirik (2009): *Vellykkede lovbreakere som ga seg – veier inn og ut av liv med  
lovbrudd*. Bergen : Fagbokforlaget

Hannås, Bjørg Mari (2010): *Den urolige kroppen: unge og voksnes hverdagsliv og  
selvforståelse før og etter den diagnostiske utredningen av ADHD*. Bodø : Høyskolen I  
Bodø. [http://brage.bibsys.no/hibo/handle/URN:NBN:no-bibsys\\_brage\\_16125](http://brage.bibsys.no/hibo/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_16125)

Hauge, Ragnar (1997): "Stempling og stigmatisering" I : *Kriminologi*. Liv Finstad og Cecilie  
Høigård (red.). Oslo : Pax Forlag AS



Hauge, Ragnar (2001): *Kriminalitetens årsaker. Utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo : Universitetsforlaget

Heggen, Kåre, Gunnar Jørgensen og Gry Paulgaard (2003): *De andre. Ungdom, risikosoner og marginalisering*. Bergen : Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Hjelseth, Arve (2011): *Hva er det med Northug?*

<http://www.forskning.no/artikler/2011/februar/280216> [Lesedato 29.4.2011]

Høigård, Cecilie og Liv Finstad (1993): *Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet*. Oslo : Pax Forlag AS

Høigård, Cecilie (2002): *Gategallerier*. Oslo : Pax Forlag AS

Johannessen Asbjørn, Per Arne Tuft og Line Kristoffersen (2009): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utgave. Oslo : Abstrakt Forlag AS

Järvinen, Margaretha (1998): *Det dårlige selskab. Misbrug, behandling, omsorg*. Holte : Forlaget Socpol

*Konsesjon og meldeplikt*. Forskningsetiske komiteer:

<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/10-Konsesjon-og-meldeplikt/> [Lesedato 10.1.2011]

Krange, Olve og Tormod Øia (2005): *Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo : Cappelens Akademiske Forlag AS.

*Krav om informert og fritt samtykke*. Forskningsetiske komiteer:

<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/9-Krav-om-informert-og-fritt-samtykke/> [Lesedato 10.1.2011]

*Krav om å informere dem som utforskes.* Forskningsetiske komiteer:

<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/8-Krav-om-a-informere-dem-som-utforskes/> [Lesedato 10.1.2011]

*Krav til lagring av opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner.* Forskningsetiske komiteer:

<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/16-Krav-til-lagring-av-opplysninger-som-kan-identifisere-enkeltpersoner/>  
[Lesedato 10.1.2011]

Kristiansen, Arne (2000): *Fri frå narkotikaen. Om kvinor och män som har varit narkotikamissbrukare.* Vaxholm : Bokförlaget Bjurner och Bruno AB

Lalander, Philip (2001): *Hela världen är din – en bok om unga heroinister.* Lund : Studentlitteratur

Lalander, Philip (2003): *Hooked on heroin. Drugs and drifters in a globalized world.* Oxford/New York : Berg

Lander, Ingrid (2003): *Den flygande maran. En studie om åtta narkotikabrukande kvinnor i Stockholm.* Stockholm : Kriminologiska institutionen. (Avhandlingsserie nr. 11)  
<http://www.diva-portal.org/su/abstract.xsql?dbid=7759>

Leech, Beth L. (2002): "Asking Questions: Techniques for Semi structured Interviews" I : *PS: Political Science and Politics* 35: 4, 665-668

Moshuus, Geir og Ingeborg Rossow og Viggo Vestel (2002): *Partydop og ungdomskultur*.  
Oslo: Sosial – og helsedirektoratet. Avdeling for rusmidler.

Pedersen, Willy (2006): *Bittersøt. Ungdom, sosialisering, rusmidler*. 2. utgave.  
Oslo : Universitetsforlaget

Pedersen, Willy og Sveinung Sandberg (2006): *Gatekapital*. Oslo : Universitetsforlaget

Prieur, Annick (2000): "Frihet til å forme seg selv?", I : *Kontur*, nr. 6, ss. 4-12

Prieur, Annick (2006): "En teori om praksis" I : *Pierre Bourdieu. En introduktion*.  
Annick Prieur & Carsten Sestoft (red). København : Hans Reitzels Forlag

*Rusavhengighet – kroppslig og psykisk*. SinnetsHelse.no:

<http://www.sinnetshelse.no/artikler/rusavhengighet.htm> [Lesedato 10.3.2011]

Sandberg, Sveinung (2009): " A narrative search for Respect" I : *Deviant behaviour*. 30:6 s.  
487 – 510.

Sandberg, Sveinung og Pedersen Willy (2010): *Cannabiskultur*. Oslo : Universitetsforlaget

Sestoft, Carsten (2006): "Felt: begreper og analyser" I : *Pierre Bourdieu. En introduktion*.  
Annick Prieur & Carsten Sestoft (red). København : Hans Reitzels Forlag

Smith-Solbakken og Else M. Tunglund (1997): *Narkomiljøet. Økonomi, kultur og avhengighet*.  
Oslo : Ad Notam Gyldendal

*Store Norske leksikon 1: "Phenmetrazin"* URL : <http://www.snl.no/phenmetrazin>  
[Lesedato 11.3.2011]

Store Norske leksikon 2: "Hallusinasjon" URL : [http://www.snl.no/.sml\\_artikkel/hallusinasjon](http://www.snl.no/.sml_artikkel/hallusinasjon)  
[Lesedato 13.12.2010].

Sunde, Helene Hjørnevig (2009): *Veier inn og ut av illegal rusbruk – unge voksne som ruser seg en periode av livet*. Masteravhandling i Kriminologi. Institutt for kriminologi og rettssoiologi. Det Juridiske Fakultet. Universitetet i Oslo

Svensson, Bengt (1996): *Pundare, jonkara och andra. Med narkotikan som följeslagare*.  
Stockholm : Carlssons Bokförlag

Thagaard, Tove (2002): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 2. utgave.  
Bergen : Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Zinberg, Norman E. (1984): *Drug, set and setting. The basis for controlled intoxicant use*. New Haven and London : Yale University Press

**Antall ord: 51 795**

# VEDLEGG

---

## Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

### Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

#### Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med masteroppgave om temaet amfetaminbruk blant eldre ungdom og voksne.

---

Mitt navn er Heidi Bekkedal og jeg er masterstudent i kriminologi ved Universitetet i Oslo. Jeg holder nå på med min masteravhandling, hvor temaet for prosjektet er amfetaminbruk blant eldre ungdom og voksne. Målet med studien er å få et innblikk i livet til brukere av amfetamin. Jeg er interessert i å få en forståelse av hvordan hverdagen til en bruker av amfetamin utarter seg, hvordan det oppleves å være bruker av amfetamin og hvilken innvirkning amfetaminet har på deres sosiale liv. Videre ønsker jeg å få en forståelse av hvilke forhold som kan bidra til innsikt i hvorfor man begynner å teste illegale stoffer og videreutvikler et aktivt bruk av slike rusmidler.

Målet er å gi en fremstilling av dette basert på personers egne historier, tanker, refleksjoner og forståelser omkring temaet.

For å finne ut av denne problemstillingen, trenger jeg derfor hjelp av deg. Jeg ønsker å intervju inntil 6 personer på over 18 år som bruker amfetamin.

Intervjuet vil ta form som en samtale og jeg ønsker å benytte båndopptaker dersom dette er greit for deg. Lengden på intervjuet vil kunne variere, men det må påberegnes ca. en til to timer. På forhånd blir vi sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med på intervjuet og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis i prosessen, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du velger å trekke deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet.

Opplysningene du gir under intervjuet vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne kjennes igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når avhandlingen er ferdig, hvilket vil skje i løpet av våren 2011.

Jeg er også underlagt taushetsplikt.

Dersom du syntes dette hørt spennende ut og har lyst til å delta på intervjuet, er det fint om du kontakter meg på enten telefon xxx xx xxx, eller e-post

[xxxxx.xxxxxxxxx@xxxxxxx.xxx.xxx.no](mailto:xxxxx.xxxxxxxxx@xxxxxxx.xxx.xxx.no). Når vi treffes på intervjuet skriver du under på den vedlagte samtykkeerklæringen som følger med dette skrevet.

Skulle du ha noen spørsmål i forbindelse med prosjektet, opplysningene som er gitt i informasjonsskrivet eller hvis det er noe annet du lurer på, er det bare å kontakte meg på enten telefon eller e-post. Du kan også kontakte min veileder Hedda Giertsen ved Institutt for kriminologi og rettsosiologi på tlf. xx xx xx xx, eller på e-post [xxxxx.xxxxxxxxx@xxx.xxx.no](mailto:xxxxx.xxxxxxxxx@xxx.xxx.no).

Studien er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Heidi Bekkedal

Institutt for kriminologi og rettsosiologi

Postboks 6706 St. Olavs plass

0130 Oslo

## **Samtykkeerklæring for å delta på intervju i forbindelse med masteroppgaven**

---

Jeg har mottatt informasjonsskriv om studien og sier meg med dette villig til å stille opp på intervju til forskningsprosjektet.

Dato:

Navn:

Telefonnummer:

Signatur.....

## Vedlegg 2. Intervjuguide

### *INTERVJUGUIDE*

#### **Introduksjon**

Presentere meg selv og min bakgrunn

Gi litt generell informasjon om prosjektet

Nevne det etiske, og signere samtykkeerklæring

**Spørsmål jeg kan tenke over og eventuelt ta opp først, underveis, avslutningsvis og/eller dersom jeg ser det som relevant/nødvendig for temaet mitt.**

*Alder:*

*Hvor er du oppvokst? (by, tettsted, bygd)*

*Arbeid/stilling:*

*Sivilstatus:*

*Hvordan informanten bor, (alene, kollektiv, venner, familie, kjæreste, eier eget):*

*Har informanten barn?*

*Familiebakgrunn – Hvordan vil informanten definere sin familiebakgrunn?*

*(akademikere/arbeidere/rik/fattig/skilte foreldre/søsken etc.)*

#### **1. Tema – Dagen i dag – generelt om rus**

- Tror du ungdommers rusvaner er annerledes i dag enn hva de var tidligere? (eks. 30 år). Eventuelt på hvilken måte?
- Det bildet som media gir av dagens russituasjon, stemmer det overrens med det bildet du har?

(Økning/minskning/type rusmidler)



- Hva er ditt generelle inntrykk av rusituasjonen i de store byene kontra her du bor? – tror du det er noen forskjeller evt. på hvilken måte? (stille spørsmålet omvendt dersom personen kommer fra byen)

## 2. Tema – Å teste rusmidler

- Hva tror du er avgjørende for at ungdom prøver rusmidler for første gang?  
Oppfølgingsspørsmål: At enkelte begynner tidligere enn andre/ forskjell mellom typiske ressurssterke og ressursvake ungdom
- Hva tror du er vanlig debut alder når det kommer til rusmidler? – alkohol/tobakk, narkotika.
- Willy Pedersen er en forsker som mener at selve debuttidspunktet er viktig for videre bruk av rusmidler, hva tenker du om dette?
- Ut fra det du nå har fortalt, hvordan passer dette i forhold til deg og dine personlige erfaringer og opplevelser?
- Enkelte mener at personer som er oppvokst med rus i hjemmet har en lavere terskel for å selv prøve. Hva tenker du om dette utsagnet?
  - Var det rus i hjemmet der du kommer fra? – Hvilken påvirkning tenker du at dette kan ha hatt? (i forhold til debutalder, bruk, testing osv.)
  - Hvordan vil du beskrive forholdene hjemme?
- Hvis du forsøker å tenke litt tilbake, hva tror du var din første opplevelse med rusmidler.
- Kan du huske første gangen du prøvde et rusmiddel? – Fortell om denne opplevelsen.

Momenter jeg vil at informanten skal komme innom

Alder?

I hvilken forbindelse skjedde det?

Hvor var det, når på dagen? (på fest, hjemme hos deg selv, andre, på skolen)

Hvordan var den opplevelsen?

Hva slags type stoff var det?

Hvordan ble du introdusert for det?

Hvordan følte du deg etterpå?

Fikk du lyst til å prøve igjen?

Hvilken tanker gjør du deg om denne opplevelsen i dag?

Dersom første møte med rusmidler var et legalt rusmiddel, så kan jeg følge opp det samme spørsmålet ved å spørre om første møte med illegale rusmidler.

- Hadde du mange venner på denne tiden som brukte/testet illegale rusmidler?
- Endret ditt forhold seg til venner som ikke prøvde/brukte illegale rusmidler?
- Hva skjedde så videre? Ungdomstiden, festing, røyking, - definerer informanten seg som aktiv på den arenaen eller ikke?
- Hvordan vil du definere deg selv som ungdom?

### **3. Tema – Sider ved det å teste et illegalt rusmiddel**

- Husker du hva din innstilling til narkotika var før du prøvde det?
- Hvorfor tror du noen ungdommer prøver narkotika, mens andre gjør det ikke?
- Tror du personer som tester og bruker illegale rusmidler er annerledes på noen måte? Eventuelt på hvilken.
- En rekke forskere vektlegger selve spenningsmomentet for utprøving av rusmidler. Hva tror du om dette? Kan dette ha gyldighet for deg?
- Har du gjort deg opp noen mening om hva du tror var grunnen til at du ønsket å prøve? (spenning, gruppepress etc.) Eventuelt: hva er det som ses på som spennende?
- Hvilken betydning tror du dine venner og ditt miljø hadde for det valget du gjorde?
- Hva var ditt forhold til skole, familie og andre fritidsaktiviteter på denne tiden hvor du begynte å prøve? (definerer seg som normal/flink/aktiv/lite aktiv/opposisjon osv.)

### **4. Tema – å gå fra å teste til å integrere stoffene i livet sitt**

- Hva tror du er grunnen til at noen ungdommer kun tester illegale rusmidler, mens andre fortsetter å eksperimentere og utvikle et aktivt bruk?
- Hvordan forstår du dette i forhold til dine egne personlige erfaringer?
- Enkelte mener at venner kan være av betydning for om man fortsetter å ruse seg eller ikke. Hva tenker du om dette?
- Eller at psykososiale forhold, kan være av betydning for om man fortsetter og ruse seg eller ikke. Hva tenker du om dette?
- Hvordan tenker du på dette i forhold til dine egne personlige erfaringer? – hva tenker du var utslaget for at du fortsatte å utforske videre?

- Hva tenker du kan ha vært medvirkende grunner til at du har fortsatte å eksperimentere? (venner, utdanning, stilling, miljø, familie, yrke, opplevelse, sosiale bakgrunn, psykososiale forhold).

##### **5. Første møte med amfetamin**

- Hvordan utviklet ditt rusbruk seg? – (overgangen fra stoff til stoff)
- Kan du fortelle litt om ditt første møte med amfetamin?
- Hvordan skilte denne rusen seg fra andre rusopplevelser?
- Hva hadde du hørt om denne rusen før du prøvde den?
- Tenkte du at denne formen for rus var farligere enn noe av det du hadde prøvd før?
- Hvor lenge har du brukt amfetamin?
- Hvor mye bruker du? - har dette endret seg over årene?

##### **6. Tema – opplevelsen av å være en bruker**

- Hva føler du er samfunnets holdninger og syn på deg og andre brukere av illegale rusmidler?
- Hva tror du er noe av grunnen for dette synet?
- Føler du noen gang at disse holdningene/synene kommer til uttrykk ovenfor deg? – evt. på hvilken måte?
- Føler du at disse holdningene stemmer overrens med hvordan du ser på deg selv? eventuelt på hvilken måte eller ikke?
- Tenker du noen gang at du/og eller ditt miljø, er annerledes eller skiller seg ut i samfunnet? Eventuelt på hvilken måte?
- Forholdet til kontrollapparatet og hjelpeapparatet.
  - Hva er ditt forhold til kontrollapparatet? Har du noen gang blitt tatt for enten bruk, besittelse eller salg av narkotika?
  - Hvis ja – hva gjorde denne opplevelsen med deg? Har det endret deg eller gjort at du har tenkt annerledes, handlet annerledes i ettertid?
  - Hvis nei – tenker du på at du kan bli tatt?
  - Vil du si at det er lett å bli tatt for bruk/besittelse/salg av illegale rusmidler?
  - Har du noen strategier for å skjule at du bruker narkotika og for å hindre at du blir tatt?
  - Føler du at du som rusbruker blir behandlet annerledes på noen måte?
  - Tenk deg følgende handling; dersom en venn av deg tok overdose, ville du da ha ringt ambulanse? – eventuelt hvorfor, hvorfor ikke?

- Forholdet til andre samfunnsinstitusjoner
  - Hva er ditt forhold til ulike samfunnsarenaer som for eksempel kino teater, konserter, musikaler, festivaler, andre arrangementer. Deltar du aktivt på slike, hvorfor/hvorfor ikke?
  - Når du deltar på samfunnsarenaer – tenker du da at du er annerledes eller skiller deg ut på noen måte? – Gjør du noe for å fremstå som en annen enn den du virkelig er?
- Hvordan vil du selv definere deg og ditt bruk? – ser du på deg selv som en bruker eller misbruker?
- Hvordan ser du på ditt rusbruk? – Problematisk? Mål om å slutte? Kan du se for deg et liv uten rus?
- Hvordan finansierer du bruken? – bruker du mye penger? Hvordan får du tak i stoff?

#### **7. Tema – amfetaminets virkninger på det sosiale liv**

- Kan du fortelle hva du gjorde i går fra du sto opp til du la deg?
- Er dette hvordan en vanlig dag som oftest ser ut for deg? – hvis, nei, - hvordan vil du definere en ”vanlig” dag?
- Hvilke strategier benytter du for å komme igjennom dagene?
- Kan du fortelle litt om hvordan bruksmønstret ditt i forhold til amfetamin?
- Hvor lenge ”holder du på” om gangen? Og bruker du andre rusmidler i tillegg?, evt. for å gjøre ”nedgangen” lettere?
- Hvordan føler du deg når du er ”på kjøret”? Og hvordan føles ”nedgangene”?
- Hvordan lever du/eller hva gjør du i de ulike periodene? Hvordan tenker du at dette påvirker ditt sosiale liv?
- Hvilket forhold har du til din familie? – tenker du at ditt rusbruk kan noen innvirkning på dette forholdet?
- Har du mange venner som ikke ruser seg? – hvordan er ditt forhold til disse kontra de som ruser seg?
- Prøver du å skjule at du ruser deg? – evt. hvorfor det og hvordan gjør du det??
- Er det mye amfetamin/speed i det miljøet du vanker i?
- Er det slik at brukere av forskjellige stoffer på noen måte klassifiserer hverandre på noen måte? – er det slik at noen stoffer er ”bedre” å gå på enn andre/eller går dette på mye av hvordan man bruker stoffet?

#### **8. Tema – Rusen**

- Hva er ditt inntrykk av hva som er viktig ved rusen for folk?
  - Hva er det viktigste for deg ved rus? Og hva ser du på som negativt?
  - Hvordan opplever du det å være ruset? (føler du deg bedre, ruser seg for å glemme ting?)
  - Hvis du skulle sammenlignet det å være rusa med noe, hva ville det vært? (aktiviteter/ tilstander/væremåter) Hvilken følelse gir rusen deg?
  - Det er forsket mye på bruk av rusmidler og hvilken mening brukerne selv tillegger sine handlinger. Hva vil du si at det å bruke rusmidler handler om? - Stikkord for oppfølgingsspørsmål: ruse bort problemer/holde ut situasjoner, for å ha det gøy, slappe av
- 
- Er du tilfreds med livssituasjonen din?
  - Noe du skulle ønske at du hadde gjort annerledes, hvis du kunne gjort ting på nytt?
  - Hvilke tanker gjør du deg om fremtiden?

## Vedlegg 3. Plakat

I

# Bruker du amfetamin?

*Kanskje du kunne tenke deg å fortelle litt om hvordan det er?*

Mitt navn er Heidi og jeg er kriminologistudent ved Universitetet i Oslo. Jeg holder nå på med min masteravhandling hvor jeg ønsker å intervju personer som bruker amfetamin. Målet med studien er å få et innblikk i livet til brukere av amfetamin, hvordan hverdagen til en person som ruser seg utarter seg, hvordan det oppleves å være bruker av amfetamin og hvilken innvirkning amfetaminet har på deres sosiale liv. Videre ønsker jeg å få en forståelse av hvilke forhold som kan bidra til innsikt i hvorfor man begynner å teste illegale stoffer og videreutvikler et aktivt bruk av slike rusmidler. Målet er å gi en fremstilling av dette basert på personers egne historier, tanker, refleksjoner og forståelser omkring temaet.

*Dersom du syntes dette hørt spennende ut og har lyst til å delta på intervjuet, eller kanskje ønsker litt mer informasjon om studien før du bestemmer deg, ta kontakt med meg for en liten prat;*  
**Heidi Bekkedal**  
*Telefon: xxx xx xxx • E-post: xxxxx.xxxxxxxx@xxxxxxxx.xxx.xxx.no*

• Jeg spanderer en varm lunsj og/eller en pakke tobakk til de som stiller opp.

Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx
Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx
Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx
Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx
Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx
Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx
Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx
Navn: Heidi Bekkedal Telefon: xxx xx xxx



